jean jaurès

SEÇMELER

ARARAT YAYINEVİ

ARARAT YAYINEVİ
P.K. 819 Sirkeci - İstanbul

Dizgi: TAŞ Matbaası
Baskı: İlbeyi Matbaası

Kapak: Ayhan Erer

İstanbul - **Eylül, 1967**

JEAN JAURÈS

SEÇME YAZILAR

Çeviren:

ASIM BEZİRCİ

ARARAT'IN KÜÇÜK KİTAPLARI/4

ASIM BEZİRCİ'NİN ÖBÜR ÇEVİRİLERİ

Üç Hikâye, Gustave Flaubert, 1955, 1965.

Belâlı Yer, Erskine Caldwell, 1959.

Varoluşçuluk (Existentialisme), J.P. Sartre, 1961, 1962, 1964.

Seçme Şiirler, Paul Eluard, A. Kadir'le birlikte, 1961.

Sosyalizmin Işığında Bilim ve Din, Marcel Cachin, 1962, 1965.

Sosyalist Gözle Toplum ve Sanat, Jean Fréville, 1963, 1967

Pyrrhus ile Cinéas, Simone de Beauvoir, 1964.

Edebiyat Üstüne, Alain, 1965.

Diderot, André Cresson, 1965.

Sosyalizmin Felsefesi, René Maublanc, 1966.

Dünyada Sendikacılık, Georges Lefranc, 1966.

Yeni Roman İçin, Alain Robbe- Grillet (çıkacak).

Edebiyat Yazıları, Çeşitli yazarlardan (çıkacak).

LOUIS LÉVY

JEAN JAURÈS

JEAN JAURÈS

HAYATI

Jaurès 3 Eylül 1859 da Castres'da doğdu. Ailesi orta halli burjuvalardandı. Amiral olan kardeşi Louis Jaurès gibi, o da, Castres Koleji'nde burslu okudu. Çok parlak bir öğrenciydi. Genel müfettişlerden M. Deltour'un dikkatini çekti. Deltour onu Paris'te Saint-Barbe Koleji'ne aldırdı. Jaurès orada Louis-le-grand Lisesi'nin derslerine devam etti ve Ecole Normale Supérieur'e (Yüksek Öğretmen Okulu'na) hazırlandı. 1878 de birincilik kazandı. 1881 de felsefe öğretmenliği imtihanında üçüncü oldu; ikinci Henri Bergson, birinci Lesbazeilles olmuştu.

1881 den 1883'e kadar Albi Lisesi'nde felsefe öğretmenliği yaptı. 1883 ten 1885 e değin Toulouse Üniversitesi'nde konferanslar verdi. Ayrıca, ateşli bir şekilde siyasetle ilgileniyordu. 1885 te Tarn milletvekili seçildi. Daha ilk günlerde Meclis'te ilgiyi

üstüne çekti. Her ne kadar cumhuriyetçi etiketini taşıyor ve merkez solda oturuyorduysa da, çokluk, oyunu ileri solcularla birlikte kullanıyordu. Böylece, sosyalizm Jaurès'i kazanmağa başlamış oluyordu. 1889 da seçimleri kaybetti. Yeniden Edebiyat Fakültesi'ndeki yerine döndü. Önce konferans öğretmenliği yaptı, sonra profesör oldu. Bu sırada iki doktora tezi hazırladı: Biri Fransızca **De la réalité du monde sensible** (Duyulan Dünyanın Gerçekliği), öbürü Lâtince **Les Origines du socialisme chez Luther, Kant, Fichte, Hegel** (Luther, Kant, Fichte ve Hegel'de Sosyalizmin Kökenleri). Fakat siyaseti de bırakmadı. **Dépêche** gazetesine yazılar yazdı. Toulouse Belediye Meclisine üye seçildi ve Halk Eğitim Dairesi Müdür Yardımcılığına getirildi.

1892 de, Charmaux maden işçilerinin grevinden sonra, Tarn'ın gerici milletvekili istifa etti. Bunun üzerine işçiler adaylığa Jaurès'i seçtiler. 20 Ocak 1893 te milletvekili oldu. Bu kez doğrudan doğruya Sosyalist Partisi'ne bağlandı. Altı ay sonra yapılan genel seçimlerde yeniden seçildi. Meclis'te elli kişilik bir sosyalist grup toplanmış bulunuyordu. Fransız Parlamentosunda ilk defa olarak her meselede sosyalist öğretinin sesi duyulacaktı. 1893 - 1898 yılları arasında yasama kurullarında Jules Guesde kuvvetli nutuklar verecek, Jaurès adı gittikçe yerleşecekti.

Jaurès 1898 seçimlerinde yenilgiye uğradı. Dreyfurs olayı da bu dönemde patlak vermişti. Jaurès yiğitçe kavgaya katıldı. **Petite République**'te

yazılar yayımladı. (Bu yazılar sonra ünlü bir kitapta toplandı : **Les Preuves**). Cumhuriyeti milliyetçi gericiler tehdit ediyorlardı. Radikal Waldeck Rousseau kabineyi kurmuş, sosyalist Alexandre Millerand'ı da oraya sokmuştu. Jaurès cumhuriyeti tutan bir hükümette bir sosyalistin görev almasını savunuyordu. Bu yüzden, Gues'decilerle ve Edouard Vaillant'ın dostlarıyla büyük tartışmalara girmek zorunda kaldı. Taktik sorunlarıyla ilgili aşırı görüş ayrılıkları sosyalistlerin birleşmesine yol açtı. Jaurès bu birliğin yorulmaz sanatçısı oldu. 1905 te Sosyalist Partisi birleşti. 1902 genel seçimlerinde Jaurès yeniden seçildi. Meclis'teki solcu topluluğu birleştirip canlandırdı. Topluluk, Combes kabinesinin lâiklik kanunlarına oy vermesini sağladı. Gelgelelim, 1904 Miletlerarası Amsterdam Kurultay'ında, hükûmete katılmamak kararlaştırıldı. Bunun üzerine, Jaurès topluluktan ayrıldı. Bundan sonraki hayatı, kılavuzu olduğu Parti'nin hayatıyla karışacaktır. Sosyalizmin kavgalarını yürütecek ve barış için yapılan kavga ona «kavgaların en büyüğü» gibi görünecektir. Bu yüzden, azgın milliyetçi ve gericilerin, yani şu «yurdun en berbat düşmanı» denilen kimselerin öfkesini üstüne çekecektir. Hepsi hınçla ona karşı birleşeceklerdir. Sonunda, bazı yergicilerin —bunların en suçlusu hain Charles Maurras idi — kışkırtmalarına kapılan bir delinin tabancalı eli 31 Temmuz 1914 te Jaurès'i yere serecektir.

Bu sırada Jeaurès, **Humanité**'ye makalesini yazmaya gitmezden önce, birkaç arkadaşıyla birlikte

küçük Croissant kahvesinde çabuk çabuk akşam yemeğini yiyordu. Komşu masada bulunan bir kızın fotoğrafına bakarak gülümsemekteydi. Bu ara iki el ateş sesi duyuldu...

Birkaç saat sonra da seferberlik ilân edildi. Böylece, halkın bilincinde iki dram birbirine bağlandı. Sanki, savaşın dünyada serbestçe tepinebilmesi için, bu barış havarisinin uzaklaştırılması gerekmişti. Onun için Anna de Noailles, orduların önünde yere düşen devden söz açarken, 1914 te işçi sınıfının kafasına takılan düşünceye şairane bir biçim vermiş oluyordu.

KİŞİLİĞİ

Jaurès Fransa toprağına iyice bağlanmış, sağlam, kısa boylu ve geniş omuzlu bir insandır. Herşeyi soyca köylülerden geldiğini belli eder. Kendisi de bunu söylemeğe alışmıştır: «Kültürlü bir köylüyüm ben!» der. Kır hayatını, tarla işlerini sever. Yaradılıştan canlı ve güçlü duyguları vardır. Tabiat manzaralarından yalnızca bir sanatçı olarak değil, kökleri toprağın derinliklerine dalmış bir kişi olarak da zevk alır. Lucien Lévy Bruhl'ün de gösterdiği gibi, «sevgili Güneyin çarpıntılı ve vızıltılı yaşayışıyla» yürekten kaynaşır (1). Hayvanlardan, böceklerden, çiçeklerden şefkatle söz eder. Bir gün Bonnières'de Marcel Sembat'nın evinde gördüğü iri güller-

---

1) L. Levy Bruhl - Jean Jaurès, S. 77

le kendinden geçmiş. Başını iyice çiçeklerin arasına sokmuş: «Gülleri delice sevmek böyle olur!» demiş. Hayatın bütün sevinçlerini değerlendirmesini ve coşkun bir lirizmle dile getirmesini bilir. Yazılarından birinde, fırsatını düşürerek, aşçılık sanatını yüceltmekten çekinmez; «geçmişin ince, sağlam ve ağır mufağı» üstüne uzmanca sözler eder; «geniş ve görgülü iştahları» övmeği unutmaz. Zaten kendisinin iştahı da öyledir. Çok yer. Aşırı faaliyeti bol yemesini gerektirir. Yediği kadar da uyur. Saint-Barbe Koleji'ne girince, Castres'ın güneşli kırlarının yokluğunu duyar. Ders arkadaşlarını onu «biraz köylü, biraz yabani» bir Akdenizli gibi görürler. Bir «çalışma canavarı» değildir o. Ödevlerini şaşılacak bir kolaylıkla yapar. Çok uyur, «hattâ gündüzün, mubassırın önünde kestirir ve rezalet çıkar.» (2).

Tabiatı sevdiği gibi insanları da sever. Acı çeken herkese şefkat duyar. Başkasının üzülmesine dayanamaz. Onda ağır basan yan, iyiliktir. Varlıklara ve nesnelere yakınlık göstermek, «dostluk kurmak» ister. İnsanlığın geleceğine sarsılmaz bir iyimserlikle bakar. Evrensel ahenge uyması için onu yoksulluktan kurtarmağı düşünür. Schiller'in **«Sevinç Kasidesi»** ni söylemekten hoşlanır. (Bu kasideyi Beethoven Dokuzuncu Senfoni'nin son bölümüne almıştır.) Sadedir, herkese iyi davranır. Büyük aydın pozları takınmaz. Güçlü bir varlığın tabiî neşesi vardır onda. Sesli ve samimî kahkahalar atar.

---

2) Aynı eser, S. 26

Köylüler ve işçilerle konuşmayı sever. Emile Vandervelde onun İngiltere yolculuğunu şöyle anlatır (3) : Elinde bir sözlük trendeki yolcularla konuşmağa çalışmaktadır; telâffuzu berbattır; öyleyken, hiç bozuntuya vermeden, konuşmak için ayak diremektedir.

Jaurès'in billûrsu bir saflığı vardır. Eli açıktır, çıkar gözetmez. Parada ne bir anlam, ne de bir zevk bulur. Cebine metelik koymadan evden çıktığı olur. Hesabını kitabını tutmağı beceremez (4). Tatilde sayfiyede Jaurès'e rastlıyan aile dostlarından biri bana anlattı: Dışarıda yayımlanmış bir yazısının parası gelmiş, Jaurès çeki alınca ne yapacağını bilememiş. Genel olarak, günlük yaşayışın bin bir ayrıntısı içinde pek beceriksizdir. Giyimine kuşamına hiç dikkat etmez. Şapkaları birer efsane haline gelmiştir. Manşetleri de öyledir; iyi düğmelenmediğinden nutuk çektiği bir sırada bazan gömlekten kurtuluverirler. Nitekim bir akşam, manşetlerden birini **Jeunesses**'in bir üyesi yerde bulmuş ve sosyalistlerin eğlentisinde onu tombalaya koymuştu. **1912** yıllarında Parti'de zerafeti ve şıklığıyla tanınmış Andre Lebey hikâye ediyor : **Armée Nouvelle** için Jaurès'le işbirliği eden Albay Gérard (o sıra henüz yüzbaşı imiş), onu Debussy'nin **Pelléas et Mélisande** temsiline çağırmış ve suare elbisesiyle gelmesini söylemiş. Jaurès iyice fırçaladığı küçük profesör ceketini sır-

---

3) **E. Vandervelde - Jaurès, S. 2**
4) **L. Levy Bruhl - Jaurès, S. 2**

tına geçirmiş, mavi ve beyaz benekli boyun bağını takmış. Güvenle : «Şık oldum, değil mi?» demiş.

Yaşayışı pek mütevazidir. Paris'te, Villa de la Tour'da küçük bir evde oturur. Evin yanında bir bahçecik vardır. Dairesine dar bir merdivenle çıkılır. Çatı katı gibi tavan basıktır. Raflar beyaz tahtadan yapılmıştır, üzerleri kitap doludur. Masanın, döşemenin, eski koltuğun ve hasır iskemlelerin üstü de kitap yüklüdür. Yazın tatillerini karısının Tarn'daki malikânesinde, Bossoulet'nin evinde geçirir. Burası da, Villa de la Tour'da kiraladığı ev gibi mütevazidir. Öyleyken, düşmanlarının iftirasına hiç aldırmaz. Gerici milliyetçiliğe bağlı gazeteler onun milyonlarından ve şatosundan söz açarlar. Gücenmekten çok acır onlara. Victor Hugo'nun **Contemplations**'unun ünlü bir parçasında geçen şu iki mısrayı tekrarlamaktan hoşlanır :

Je me suis étonné d'être un objet de haine
Ayant beaucoup souffert et beaucoup travaille.

(Şaşıp kaldım kinlere hedef oluşuma
Bunca acı çekip çalıştıktan sonra)

Jaurès bön bir kişi değildir. İyilik severliği ve temiz yürekliliği kurnazlığını önlemez. Nitekim, düşmanlarının oyununu önceden görür. Tartışma silâhını korkunç bir ustalıkla kullanmasını, siyaset ve maliye korsanlarının hak kettiği öç alıcı formülleri bulmasını bilir. Fakat kendisine yapılan haksızlık

huzurunu bozmaz. İnsanoğlunun kötülüğüne inanmak istemez; uğradığı haksızlık dolayısıyla bu kötülük üstüne düşüncelere dalmakla yetinir.

Dış görünüşe bakan insanlar bu kısa boylu adamın ağır aksak geldiğini görünce; omuzlar üstünde dimdik duran bu kuvvetli kafayı gözden geçirince; bu renkli ve sakallı yüzü inceleyince eşsiz bir kimse ile karşılaştıklarını sanmazlar. Fakat iyi görmesini bilenler az yanılırlar. Nitekim, Léon Blum, «oldukça değişik bir hayat yaşadım, gerçekten büyük birçok kişiyle tanıştım, ama — Albert Einstein'i saymazsam — bunlardan hiçbirinin bende Jaurès kadar açık ve belirgin bir deha izlenimi bırakmadığını sanıyorum» diye yazar (5). Bu izlenim nerden geliyor? Kafasının güçlü yapısından mı, zekâsının yüksekliğinden mi? İçinde tatlı mavi bir alevin yandığı küçük gözlerinin bakışındaki kuvvetten mi? Üstün ve egemen bir özellik taşıyan o aşırı dikkat yetisinden mi?

Oldukça basit olan bu adam bir dâhiydi. Üstelik, dehası çok zengin ve çeşitli bir kültürle beslenmişti. Bilgisi gerçekten evrenseldi. Durmaksızın öğreniyordu. Alma gücü sınırsız gibiydi. Herşeye meraklıydı, herşeyi aklında tutuyordu. Zihnine giren her tohum filizleniyor, yemiş veriyordu. Bundan olacak Bracke, Jaurès için «bir anda yemişlenme» deyimini

---

5) Léon Blum'un 1933'te Ambassadeurs Tiyatrosu'nda verdiği konferans. Sonra yayımlanmıştır.

kullanır. Jaurès'in zekâsıyla kavranan en küçük fikir bile hemen oluşup gelişmesini tamamlar.

Grek-Lâtin kültürü Jaurès'te gençlik ve tazeliğini korur. Eskiler onun senli benli dostlarıdır. Klâsikleri asıllarından tekrar tekrar okur. Aiskhylos ile Eflâtun'dan hoşlanır. Homeros'a hayranlık duyar. Francis de Pressensé ile Öripides üstüne bilgince tartışmalara girer. 1913 te, Üç Yıl Kanunu'nun müzakeresinde etkin bir rol oynadığı Ordu Kurul'undan çıkışta Bracke, onu, bir XV. yüzyıl Bizans tarihçisini okurken görerek şaşırır (6).

Lâtinlerle de ilişkisini kesmez. Lukretius ile Virgilius'u sever. Bizim Fransız klâsiklerine gelince, onlarla da pek içli dışlıdır; Rabelais'den Corneille'e, Racine'den Hugo'ya değin hepsiyle yakınlık kurmuştur. Aynı zamanda çağdaş edebiyat akımıyla da ilgilenir, modern eserler üstüne göz kamaştırıcı eleştiriler yazar. Hem Tolsto'yu, hem Zola'yı hem de Anatole France'i beğenir. Bütün çağların, bütün ülkelerin deha kaynaklarından içer. Dante, Shakespeare ve Goethe'yle sık sık buluşur. Wagner'e hayrandır. **Maîtres-Chanteurs**'e tapınır ve Hans Sach'ın dramatik edebiyatın en kusursuz kişilerinden biri olduğuna inanır (7). Almancayı kolaylıkla okur. Nitekim, polis Fransızcanın kullanılmasını yasakladığından, Almanya'da karşısındakiyle Almanca konuşmuştur. İngilizcesini geliştirmeye çabalar. Güney Amerika'dan, bir

---

6) Ere Nouvelle, 29 temmuz 1922.

7) Maurice Pottecher, Grande Revue, temmuz 1932.

konferans gezisinden döndüğünde, İspanyolca ile Portekizceyi öğrenir, Cervantes'in **Don Quichotte**'unu aslından okur, Camoens'in **Lusiades**'i kendisini büyüler. Ömrünün son aylarında, Marius Moutet'ye Rusça öğrenmek istediğini söyler.

Bilmem ki, felsefî hareketi izlediğini, bilimsel gelişmeye tutkuyla ilgi gösterdiğini de eklememiz gerekir mi? Hiçbir düşünce alanı ona yabancı değildi. Hiçbir sanat biçimi ilgisi dışında değildi. Nitekim, kiliselerden coşkunlukla söz açardı. Ölümünden az önce 30 Temmuzda Bruxelle'e Milletlerarası Sosyalist Büro'nun toplantısına gelmişti; dönüşte, trenin kalkmasına birkaç dakika vardı, bundan yararlanarak ilkel Flamand eserlerini görmek için Müze'ye gitti.

Elbette, böylesi bir zihnî çalışma, olağanüstü bir beyin yapısını gerektirir. Jaurès'te özümseme (temessül) pek çabuk olur. Çok hızlı okur, öyleyken, bir eserdeki önemli ya da orijinal yerleri hemen kavrayıp alır. Belleği korkunçtur. Bu konuda eski arkadaşı Gustave Rouanet bana bir sürü olay anlatmıştır. Bunlardan yalnız ikisini açıklıyacağım. Birincisi şu : Vincent Auriol, 1911 de Toulouse şehrinde, Tolstoy üzerine büyük bir konferans verir, Jaurès birkaç yeri not eder. Konferans stenografiye çekilir, fakat bir bölümü, konuşma salonu ile **Midi Socialiste**'in idarehanesi arasında kaybolur. O sıra gazetenin yönetmeni bulunan Jaurès, Vincent Auriol'un isteği üzerine, hemen kaleme sarılır ve kaybolan uzun parçayı ezberinden ve hiç değiştirmeden yazıverir.

Gustave Rouanet'nin anlattığı ikinci olay daha belirleyici : 26 Temmuz 1914 te Jaurès Lyon'da Marius Moutet'nin adaylığını destekler. Ünlü Vouse nutkunu verir : «Her halk Avrupa'nın sokakları arasında elinde meşale dolaşıyor ve işte yangın çıkıyor...» (8). Ertesi gün Jaurès, Rouanet ile birlikte trenle Paris'e hareket eder. Yoldayken pek kaygıludur : Milletlerarası durum gitgide tasa verici bir hale girmektedir. Hemen o akşam **l'Humanité** gazetesi için bir yazı yazması gerekmektedir. Tren ancak akşamleyin, gazete çıktıktan sonra, Paris'e varacaktır. Rouanet :

— Çok kolay, der ona. Dijon'da ineriz, Progrès de la Côte d'Or'a gideriz. Meslektaşlar bizi misafir ederler. Oradan yazını telefonla Paris'e iletirsin.

Jaurès bu teklifi hemen kabul eder. Dijon'da Progrès'de çok iyi karşılanır. **Havas**'tan son haberleri alır. Bir gazeteciye telefonla Paris'i bulmasını rica eder. Haberleri okurken telefonun zili çalar : L'Humanite, karşısındadır. Jaurès koşar, ahizeyi alır, steno memurunu ister. Ardından, yavaş ve oturaklı sesiyle, tek satırını dahi yazmağa vakit bulamadığı makalesini ezberden dikte ettirir. Sonra ciddi ciddi stenoya seslenir : «İyi dikkat edin, yazı çok önemlidir. Tek sözcüğün bile değişmemesi gerek. Size yeniden okuyorum» der. Yazmadığı, fakat belleğine yerleştirdiği yazısını tekrar okur (9).

---

8) Oeuvres de Jean Jeaurès, S. 382

9) Bu yazı Oeuvres de Jean Jaurès'**te yer alan yazıdır ve**

FİLOZOFLUĞU VE TARİHÇİLİĞİ

Hayatı boyunca Jaurès, gençliğinde benimsediği bir felsefe sistemine göre hareket eder. **Duyulan Dünyanın Gerçekliği** (De la réalité du monde sensible) adlı tezi, basit bir okul çalışması değildir. Çünkü tezinde cesurca parçalarla ve şaşırtıcı bir diyalektik ustalığın belirtileriyle karşılaştığımız gibi, iyi düşünülmüş birtakım imgelerin ve şairce karşılaştırmaların bezediği edebî geliştirmelerle de karşılaşırız. Bu yüzden, belki, eserin felsefî orijinalliğindeki gerçek değeri görmeyebiliriz. Ama Jaurès işe yeni başlamış birinin denemesi gibi görmüyordu tezini. Nitekim, 1902 de onu yeniden yayımlamayı ihmal etmedi. Aslı aranırsa, sosyalist şefin varoluşuna yön veren, genç edebiyat doktrunun ortaya attığı bu düşünceler olmuştur.

Jaurès metafiziği hiç de bir zekâ oyunu gibi görmez. Büyük dinlerin «bir hesap yada şarlatanlık ürünü» olmadıklarını düşünür. Onların «insanlığın özünden çıktığına» ve «ölümsüz bir din» in var olduğuna inanır. Lucien Lévy Bruhl bize bu konuda şunları söylüyor : «Jaurès dinsel sorunlar dönemine doğru ilerledikçe, özellikle kötülük sorunu gitgide zihnini kurcalamaya başlar.» (10). Gelgelelim, resmî dinlerin müminleri onu yanıltmaz. Hristiyan-

---

başlığı şudur: «Bir Umut Işığı» (Une Lueur d'espoir). **2 temmuz tarihli L'Humanite'de çıkmıştır. Aşağı yukarı 500 sözcüklü bir yazıdır.**

10) L. Levy Bruhl, sözü geçen eser, s. 82.

lıktan saygıyla söz açtığında bile, «kişinin sefaletini avutan eski şarkı» nın artık zamanımız insanlarına uygun düşmediğine inanır. Onun din duygusu tabiat ve adalet sevgisinden gelir. Temelde iyimser olan felsefesi, insan tabiatının hor görülmesine izin vermez. Öte yandan, sarsılmaz akılcılığı onu «acı çeken ruhlar» ın karanlık dinselliğinden ayırır. «Aklı tahttan indiren» her çeşit harekete karşı çıkar, bu yüzden yeni hristiyanlığa, yeni hristiyan faydacılığına karşı koyar. Kendisine yapmacık görünen tanrıtanımaz maddeciliğin bazı ilkelerini kabul etmediği gibi, kendisine çocukça görünen ve Cousin tarafından Üniversite'ye sokulan ruhçuluğu da kabul etmez. Eğer Tanrı sözcüğü, **Duyulan Dünyanın Gerçekliği** yazarının durmadan kalemine takılıyorsa, onun için bu Tanrı, «merkezi her yerde bulunan ve çemberi hiçbir yerde bulunmayan bir sonsuz bilinç» tir.

Okul terimleriyle söylersek, Jaurès'e evrimci bir kamutanrıcı (panthéiste) diyebiliriz. Nitekim o, «baskı ve ürkü doğuran» bir ikicilikten (dualisme) kesinlikle yüz çevirir. Ve, Edouard Vaillant'ın felsefesi üstüne yazdığı bir incelemede (11), kendi felsefî düşünüşü ile Blanqui'nin Spinoza, Fichte, Hegel ve Feuerbach'tan etkilenen eski maddeci tekçiliği (monisme) arasında sıkı bir yakınlık kurmağa çalıştığı görülür.

Duyulan Dünyanın Gerçekliği'ne hâkim olan

---

11) Jean Jaurès - Etudes Socialistes, C. II, s. 221 (Ayrıca bak: Petite République, 8 ocak 1901).

şey, birlik özlemi ve uzlaştırma dileğidir : Dünya ile Tanrının, nitelik ile niceliğin, düşünce ile eylemin, kavranılan ile gerçek olanın uzlaştırılması... Bu sürekli birleşim isteği toplum dünyasına da uygulanır. Nitekim, Jaurès'in siyasal düşünüşünün büyük temleri, felsefe alanındaki bu birleştirici görüşten çıkar; evrim ile devrimi, millet ile insanlığı uzlaştırmağa çalışması bu görüşten ileri gelir; emekçi sınıfının çeşitli hiziplerini ve çeşitli eylem yöntemlerini birleştirmeğe uğraşması da gene bu görüşten ileri gelir.

Birleştirici felsefesi doğrudan doğruya tarih anlayışına hâkim olur. Zorunluk ile özgürlüğü uzlaştırmak isteyen Jaurès, Marx'ın tarihsel gerekirciliği ile idealizm arasında bir birleşim (sentez) kurmağı düşünür. Bu düşünce bütün tarihsel eserlerini etkiler. «Tarihsel eserler» diyorum, çünkü Jaurès gerçek bir tarihçidir. Lirik belâgatının dalgası eserlerinin bilimsel değerini bazan aceleci okurların gözünden gizler. Onun için, uzun hitabet parçaları, Jaurès'in tarihsel yazılarının değerine, yönteminin sıkılığına, belgeler üstündeki kuşkulu titizliğine hayran olmaktan bizi alıkoymamalıdır. Jaurès tarihin bütün yönleri ve görünüşleriyle ilgilenir. **L'Armée Nouvelle** (Yeni Ordu) adlı eserinde askerî tarihe değinirken taşıdığı bilgi ve kavrayışla bizi şaşırtır. 1870 olaylarını ele alan **Histoire Socialiste** (Sosyalist Tarih) dizisinde savaşın sebeplerini gözden geçirirken en iyi diplomatik tarih uzmanlarının düzeyine çıkar. Entrikalar arasında sağlam adımlarla yürür, devlet adamlarının niyetlerini anlamak için çok ince bir kavrayış

gösterir. Kurgularını hep olguların açıkgörürlükle incelenmesine, metinlerin hep doğru ve iyi bir biçimde tartışılmasına dayandırır. Fakat, yayımını yönettiği **Histoire Socialiste** dizisinden en dikkate değer olanlar ilk ciltlerdir, yani 1789 Fransız Devrimi'ne ayrılan ciltler... Bunlar tümüyle Jaurès'in elinden çıkmıştır. Aulard'dan Mathiez'e kadar bütün uzmanlarca önemleri kabul edilmiştir. Gerçekten de dikkate değer eserleridir bunlar. Herhangi bir kimsenin hayatının büyük bir kesimini doldurmaya yeterler. Öyleyken, bu tarihsel anıtlar, sadece 1898 ile 1902 yılları arasında kurulmuşlardır. Bilindiği üzere, bu dört yıl süresince, Jaurès Meclis'in dışında kalmıştır. Ama hiç bir zaman işsiz kalmamıştır: Dreyfus olayına karışmış, Cumhuriyetin savunmasını yapmış, Petite République gazetesini yönetmiş, her gün orada yazılar yazmış, milliyetçi irticayla savaşmış, sosyalist birliğin kurulmasına çalışmış, Guesde'cilerle ve Blanqui'cilerle tartışmalara girmiştir. Öyle ki, Paris'te olsun, taşrada olsun bir tek toplantısız, mitingsiz günü geçmemiştir denebilir. Buna karşın, boş kaldığı en küçük anlardan dahi, arşivlere ve Meclis Kitaplığı'na koşmak için yararlanmıştır. Belgeler toplamıştır. Ayrıca, Sorbonne'daki ve Ecole Normale'deki arkadaşları da onun için gereken belgeleri devşirmişlerdir. Yolculuğa çıkarken iki üç bavul dolusu gazeteyle Meclis kitaplığından ödünç alınmış devrimci broşürleri de birlikte götürür. Trende ve otel odasında onları okur. Sonra, not almaksızın ve fiş tutmaksızın, yazmağa koyulur. Gazetelerin ya da nutukların özet-

lerini elle kopya eder. Eser parça parça yayımlanır. Jaurès yazdıklarını büyük tomarlar halinde yayımcı Rouff'a gönderir. Yazısına hiç çeki düzen vermez. Sayfaları acele yazılmış geniş harflerle doldurur. Noktalama işaretleri eksik ve yanlıştır. Başlıklar ve alt başlıklar iyi düzenlenmemiştir. Kaynaklar hatalıdır. Yazdıklarını bir daha gözden geçirmez. Bu yüzden, kitabın ilk basımını okumak güç, hattâ sıkıcıdır. Ancak, Albert Mathies'in hafiflettiği basımıyla eser, okunabilir ve kulanılabilir bir hale girer..

Tabiî, bunlar hep biçimle ilgili eleştirilerdir. Bazı kimseler bunlardan daha ciddi kusurlar da bulabilirler. Örneğin, hitabete kaçan cümlelerin ve şatafatlı benzetmelerin bolluğundan ötürü, bilimsel sıkılığın bozulduğunu öne sürebilirler. Fakat eserin giriş bölümünde Jaurès, yazmak derken, «Marx'ın, Michelet'nin ve Plutarkhos'un ilhamıyla» kaleme sarılmayı anladığını belirtir. Yazarken taraf tutar ve açıklamalar yapar. Bütün o cömert ve belâgatlı varlığıyla Fransız Devrimi'nin kavgalarına katılır. Devrim onun gözünde, yalnızca burjuvazinin eseri değildir; gerçi ondan en çok yararlanan burjuvazi olmuştur, ama o, insanlığın kurtuluşunun eseridir gene de; bu kurtuluşu tüm gerçekleştiren sosyalizm olacaktır.

Bununla birlikte, hatibin ve sanatçının bu titiz ve kuşkulu tarihçiye, bu metin eleştirmenine bir zararı dokunmaz. Jaurès olayları iyi sınıflandırır, evrimlerinin anlamını yakalar, toplulukların çabaları-

nı ortaya çıkarır. Fransız ekonomik tarihiyle —en ince ayrıntılarına dek— ilk ilgilenenlerden biri odur. Bu yüzden Charles Rappoport, «Devrim'in ekonomik temellerini hiçbir marxçı onun kadar bütünlüğüne incelememiştir.» diye yazmaktan çekinmez (12). Jaurès olayları ve rakamları titizlik ve dürüstlükle verir; işçinin, köylünün, esnafın üstüne titizlik ve dürüstlükle eğilir. Ateşli bir Robespierre'ci ve Fransız Devrimi'nin tarihçisi olan Gustave Rouanet bile, ilgi çekici bir yazısında şunu belirtir: Jaurès, «insanlarla sistemlerin eyleminin dayandığı ekonomik ve toplumsal gizli dokuyu» açığa çıkarır (13).

HATİPLİĞİ VE YAZARLIĞI

Jaurès en büyük Fransız hatiplerinden biridir. Belki de, Léon Blum'un dediğine bakılırsa, Bossuet'den sonra gelen en büyük hatiptir. Hitabetteki yeteneği pek erken kendini gösterir. Ecole Normale'de okul arkadaşları onu hayranlıkla dinlerler. Öğretmenlik için deneme dersleri verdiği günler anfi dolup taşar. Fakat ondan sonra gelen adayın dersinde jüri üyelerinden başka kimse bulunmaz (14). Profesörlerinden biri anlatıyor : Quartier Latin'de bir kahvede üniversite öğrencileri bir gün koro halinde bağırıyorlarmış : «Nutuk! Nutuk! İsteriz!» Orada bulu-

---

12) Charles Rappoport - Jean Jaurès, S. 137
13) Ere Nouvelle, 29 temmuz 1922.
14) Levy Bruhl - Jean Jaurès, S. 33.

nan Jaurès'i bir sıranın üstüne çıkmağa ve bir nutuk çekmeğe zorluyorlarmış. Böylece, hatiplik ünü henüz küçük bir öğrenciyken yayılmağa başlamış.

Bu girişte Jaurès'in belâgatı üstüne bir inceleme bulmağı beklemeyiniz. Çünkü bu konu başlı başına bir tez ya da bir kitap olur. Ben, okuru büyük hatibin nutuklarıyla çabucak şöyle bir tanıştırmak istiyorum : Okur bu nutuklardaki düşünce ve hayalle yüklü geniş cümlelerle hemen büyülenir. Kendini müziğin ahengine kaptırır. Nutkun uyumlu kuruluşuyla kendinden geçer. Büyük bir sanattır bu. Ama onda hiçbir gösteriş, hiçbir süs, hiçbir edebî tavcılık bulunmaz. Dil çok basit ve temizdir. Düzen klâsiktir. İmgeler tabiattan, İncil'den ya da antik grekoromen anılarından alınmıştır. Heyecan gelince — Shakespeare'in deyişiyle — «insan şefkatinin sütü» ortalığa saçılır. Zoraki hiçbir şey yoktur. İnsan bir arama gereği duymaz, her şey tabiî olarak kendini gösterir. Düşünce, yavaşça olgunlaşan bir yemiş gibi, olgun bir biçimle belirir. Ancak aptallar retorikle konuşurlar. Jaurès ise retoriğe karşıdır. Üslûbu zengindir, çünkü kafasında yığınla düşünce vardır, hepsi de ona dinleyiciyi inandırıcı ve iddialarını destekleyici nitelikte görünürler, bu yüzden hiçbirini atmak istemez. Dinleyiciyi inandırmak : Onun amacı, biricik amacı budur. Zevk için hiç konuşmaz. Ona göre nutuk bir edimdir; bir açıklamanın ortasında fışkıran en zengin, en şairane imgeler dahi onda gereksiz birer süs değildir; sağlam bir yargılamanın dayanaklarıdır. Jaurès insanlığın kaderi sorunundan

olduğu kadar, bir teknik sorundan, örneğin maliye ya da emeklilik sorunundan da aynı açıklık ve aydınlıkla konuşabilir. En küçük sorunlar bile onun elinde yeni bir önem ve değer kazanır, çünkü güçlü zekâsı her şeyi yüceltir.

Bir ara parlâmentoda gazetecilik yapıyordum. Meslekdaşlarımın bazan şöyle dediğini duyardım : «Bugün Jaurès başarılı değil. Doğrusu iyi konuşuyor, ama bir nutuk beş saat da dinlenmez ki.» Ben ise başka türlü düşünüyordum. Herşeyden önce, Jaurès iyi bir tartışmacıydı, bir yargıyı birkaç sözle çürütmekte ustaydı. Şaşırtıcı bir diyalektik çevikliği vardı, düşmanının silâhını hemen kendisine çevirmekte eşsizdi. Ayrıca, değersiz kişileri bir tek sözle susturmasını bilirdi. Gün olur, aşırı sağın en aşağılık Tartuffe'lerindenbirine «üzgün ve tiksinç bir yahudi» muamelesi yapmaktan çekinmezdi. Öyle sanıyorum ki, aynı liriklik ve çözümleme gücünü taşıyan yeni bir Jaurès politika sahnesinde görünseydi, o da, aynı büyülenişle saatlerce dinlenirdi.

Jaurès kalabalık üzerinde olağanüstü bir etki yaratır, sözünü dinletirdi. Sesi önce boğuk ve birörnek çıkardı. Sonra, yavaş yavaş değişir, tatlı ve güçlü bir hal alırdı. Konuşması ağırdı; güneyliler gibi şarkı söylercesine vurgular yapar, heceleri tane tane ve açık açık söylerdi. Ağzından çıkan her söz, en ilgisiz dinleyiciyi bile etkilerdi. Konuştukça canlanırdı. Yumruğunu aşağıdan yukarıya doğru sallar, bütün varlığı söylediklerine katılırdı. Alnından terler boşanırdı. Sesi yıldırımlar saçarak gürler, ardından,

batan güneşin ekinleri okşaması gibi hafifliyerek yayılırdı. Ve kalabalık, eninde sonunda, kendisini coşturan bu uyumlu hareketlere kapılıverirdi. Büyüleyici konuşmanın etkisi altında dalgalanırdı, kabarıp çekilen bir deniz gibi...

Acaba Jaurès bu nutukarı nasıl düzenliyordu? Yazıyor muydu? Yoksa hep ezbere mi söylüyordu? Halkın sormaktan hoşlandığı bu sorular, böyle bir hitabet dâhisi ve kültür adamı söz konusu olunca, biraz çocukça görünüyor. Çünkü Jaurès hem yazıyor, hem de ezbere konuşuyordu, her iki durum da gerçekti. Yemekten sonra, hazırlanmadığı halde, ince buluşlarla dolu, insanı hayran bırakan bir nutuk verebilirdi. Halk toplantılarında söyliyeceği şeyler için bir plân çizmek ya da bir kâğıda birkaç sözcük karalamakla yetindiği doğru olsa gerektir. Nitekim, Louis Brouckère'den dinledim : 29 Temmuzda Bruxelle'de vereceği son nutkundan önce, yemekte bir kâğıda şu iki sözcüğü yazmış : «Attilâ'nın atı». Bu sözcüklerle korkunç savaş canavarının hayalî resmi çizilmiş oluyordu. Savaşın ana motifi uçurumun kenarında duran Attilâ'dır, fakat atı tereddüt geçirmekte, sendelemektedir (16).

Gelgelelim, Jaurès parlâmentoda söylediği büyük nutukları titizlikle hazırlar. Lévy Bruhl, istisnaları bir yana bırakırsak, Jaurès'in bu nutukları yaz-

---

16) **Bu nutuk, Peuple de Bruxelle gazetesine göre,** Oeuvres de Jean Jaurès'**te bulunmaktadır, S. 393.**

dığını düşünüyor (17). Tersine, Pierre Renaudel ise, nutukları özenle hazırladığını, fakat nadiren yazdığını söylüyor. Bu sırdaşının dediğine bakılırsa, Jaurès bazan kâğıda bir taslak çizmekle kalırmış. Yalnızca **L'Art et le Socialisme** (Sanat ve Sosyalizm» ile belki de **Discours à la Jeunesse** (Gençliğe Nutuklar) baştan başa yazılmışlardır (18). Gelgelelim, bu iki açıklama bence sadece görünüşte çelişme halindedir. Çünkü Jaurès büyük nutuklarını kafasında taşıyor, durmadan onları düşünüyordu. Masasının başına oturuyor, kâğıtları geniş yazısıyla karalıyor, kafasında sıkışmış düşünceleri salıveriyordu. Gerçi Lévy Bruhl'ün dediği gibi yazıyordu, ama düşüncesini durulaştırmak ve zihninde oluşan eserin kuruluşunu tamamlamak amacıyla yapıyordu bunu. Onun için, nutukları başından sonuna kadar nadiren yazdığını söyliyen Renaudel'in de Bruhl gibi haklı olması gerekir. Jaurès fikirlerini tesbit ediyor, çabucak doldurduğu sayfada onları biçimlendiriyor, bazı yerlerini geliştiriyordu. Elbette bu, Poincaré gibi bir hâtibin uyguladığı yönteme uymamaktadır: Poincaré esaslıca bürosuna kurulur, söyliyeceği nutku sık bir yazıyla kaleme alır ve hattâ «baylar» ya da «aziz meslekdaşlar» gibi sözleri bile herhalde eksik etmezdi.

Jaurès ise nutuklarını yazdığı kadar da söylerdi. Tasarladığı kanıtları (delilleri) dostları üstünde

---

17) Aynı eser, S. 115.

18) Humanité, 14 mayıs 1916.

denerdi Marcel Sembat'nın bana anlattığına göre, büyük nutuklarından birini vermezden önce, Jaurès Meclis'ten kendisiyle beraber çıkmalarını dilemiş. Gezinti sırasında içindekileri dökmüş, bir çeşit nutuk çekmiş. «İşte, demiş, onlara söyliyeceklerim.»

Yalnız, şurasını belirtmemiz gerek : Jaurès'te edebî kurulmanın, çalım satmanın gölgesi yoktur. Onun için nutuk bir edimdir. Ve bu edim bir kez gerçekleşti mi artık tasalanacak bir şey yok demektir. Bundan ötürü, Jaurès hiçbir zaman stenografiyi gözden geçirmemiştir.

Aynı şekilde onun yazıları da birer edimdir. Bir kez kaleminden çıktılar mı, artık onlarla ilgilenmez. Bu bakımdan, yazarı incelemekle hatibi incelemek arasında bir ayrım görülmez. Onda «edebiyat adamı» na özgü hiçbir şey bulunmaz. Kitap halinde pek az eser yayımlamıştır. Üç kitabı da **—Action Socialiste, Etudes Socialistes, Les Preuves—** makalelerinden yapılmış derlemelerdir. **Action Socialiste**'in (Sosyalist Eylem) önsözünde, yazılarını bir kitap halinde toplamaya karar verirken, «bir savaşçıya pek az yaraşan bir çeşit edebî kaygu güttüğü» için kendini savunur. Aslında makaleleri de nutukları gibi çokluk aynı uslûpla yazılmıştır. Nitekim, **Histoire de la Revolution**'da (Devrimin Tarihi) nutka kaçan parçalar epey yer tutar. Jaurès Kurmay'ın düzenbazları karşısında sözlerinin sertliğini yumuşatmayı hiç düşünmez, **Preuves**'ün sonunda, mertçe bir öfkeyle şöyle der: «Fransa'nın önünde diz çökün, onu kirleten namussuzlar!»

Daha delikanlıyken bile yazılarını silmeden, bir hamlede yazarmış. Lévy Bruhl'ün anlattığına göre, Ecole Normale'de, yazı ödevi olduğu zaman Jaurès önce gerekenleri okur, iskemlesinde sallanmağa başlarmış. Düşüncelerini kafasında düzenlermiş. Sonra, masaya oturunca ara vermeden, çabuk çabuk yazar, sayfaları doldururmuş. Durmadan düşüncelere dalarmış. Öğrencilik ödevlerini hazırlarken kırlara çıkar, kâğıtların ucunu ve otların sapını çiğnermiş. Fakat iş yazmağa gelince, bunu, şaşılacak bir çabuklukla yerine getirirmiş.

Jaurès binlerce yazı yazdı, hem de çok değişik konularda. Kısa yazıları, fıkralarıyla modern gazetecilik onun hoşlanacağı bir uğraş değildi. Gerçi korkulan bir kalem tartışmacısı idi, birkaç cümleyle düşmanını alt edebilirdi, ayrıca iyi bir dev gibi göz yumarak onunla dalga da geçebilirdi. Öyleyken o, içinde düşüncelerini bol bol yayabileceği, hitabetini özgürce kullanabileceği makaleleri yeğ tutardı. Bu yüzden, Jaurès'in yazılarından bazıları bugün pek belâgatlı görünebilir. Onun «gazetecilik» anlayışı bizimkine uymaz. **Humanité**'yi çıkarırken çok sayıda öğretmeni yazı kurulunda topladığından dolayı pek böbürlenirdi. Oysa bu öğretmenler hiç de iyi bir günlük yazarı değildiler. Sayfa düzeninin doğurduğu uygulama zorunlukları Jaurès'i kızdırıyordu. Gazetenin sekreteri çok uzun bir yazıyı biçimince yerleştirmenin imkânsızlığını gösterince, makalesinin önemli olduğuna inanan Jaurès tatlı tatlı gülümsiyerek, nezaketle şöyle derdi: «Satırları biraz daha sıkıştırsak olmaz mı?»

Neyse ki son yıllarda iyice disipline girmişti. **Humanité**'nin genel sekreteri Maurice Bertre müdürüne babaca bir şefkat besliyor ve ona her gün kısa bir yazı yazdırabildiğinden ötürü kuruluyordu.

Yanılmıyalım: Bu yazılar, çoğun iş arkadaşlarının konuşmaları arasında kaleme alınmışlardı, ama hiç de çırpıştırılmış değillerdi. Jaurès dergideki ya da gazetedeki yazıyla kitap ya da nutuk arasında bir ayrım görmüyordu. Hepsi de hazırlanmış, uzun uzadıya düşünülmüştü. Gazete yazısı çokluk o gün düşünülen şeyleri yansıtıyordu. Meclis'in koridorlarından geçerken, düşüncelerinin etkisini bir dost ya da bir gazeteci üstünde denerdi. **Etudes Socialistes**'in (Sosyalist İncelemeler) girişinde şöyle yazar: «Gazete yazısını hiçbir zaman acele ve yüzeyden yazılmış bir eser gibi görmedim; sosyalist gazeteleri okuyan emekçi sınıfına duyduğum saygı dolayısıyla, bu çeşit yazılara, bütün yazarlık bilincimi koydum.»

Jaurès her zaman iyi bir zanaatçı olmuştur. «Yaptığını iyi yap!» Onun dayandığı temel ilke budur.

POLİTİKACILIĞI

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süre Jaurès fransız politika hayatında ilk sırayı doldurdu: 1885 yasama kurullarında Meclis'teki girişimleriyle dikkati çekti. 1893 te Parlamento'ya yeniden girdiği zaman, yazıları ve Toulouse'daki politik çalışmalarıyla halk arasında kendini tanıtmıştı. 1893-98 döneminde ha-

tiplikteki ünü iyice yerleşti: Guesde'in ve dostlarının yanısıra, yankılar yaratan nutuklarıyla, sosyalistlerin durumunu dış siyasetten eğitime kadar her alanda etkiledi. Korkan burjuvazi, anarşistlerin suikastlarını bahane ederek, «Kötüler Kanunu»nu oya koydurduğu zaman, Jaurès oportünist kabinelere karşı savaş açtı. Sıraların önünden geçerek Cumhurbaşkanı Casimir Périet'ye hakaret eden Gerault Richard'ın savunmasını üstüne aldı. Casimir-Périet'nin saltanatını suçlayan korkunç bir nutuk çekti. Cumhurbaşkanının istifasında bu nutkun payı vardır.

Bilindiği üzre Jaurès 1898 den 1902 ye kadar parlamento dışında kaldı. Öyleyken faaliyeti yavaşlamadı: Bu dönem Dreyfus olayının patlak verdiği, **Preuves**'ün yayımlandığı, sosyalist birliğin kurulduğu dönemdir. 1902 de tekrar seçilerek Meclis başkan yardımcısı oldu. Kültürce üstünlüğü ve siyasetçe ustalığı sol delegeler arasında ona büyük bir nüfuz sağladı. Gericilerin tehdit ettiği bakan Combes'u birkaç defa kurtaran o oldu.

Sosyalist birlik kurulduktan sonra muhalefet liderliğini Jaurès yaptı. Bütün büyük çekişmelerde Parti'nin görüşünü ortaya koydu. Hayatının son yıllarında özellikle dış politikayla uğraştı.

Bu uğraşını Jaurès'e layık olmıyan bir susuşla geçiştirmek istemiyoruz. Çünkü dış sorunlarla ilgili düşüncelerini milliyetçiler ve «işbirlikçiler» değiştirip bozdular. Ana çizgileriyle biz Jaurès'in yanılmadığını ve sosyalistlerin onu desteklemekle hata işle-

mediklerini korkmadan söyliyebiliriz. «Bulutun borayı» kendinde taşıması gibi kapitalizmin de savaşı kendinde taşıdığını apaçık gösterdiği için, «yurt hainleri» nin ve sömürgecilik tüccarlarının maskesini indirdiği için, gizli diplomasinin alçakça entrikalarına karşı çıktığı için ve onun iki kuşağı birden kurban eden «kanlı darbeler» ine baş kaldırdığı için Jaurès'e minnettarız. Jaurès bütün emperyalizmleri açığa çıkardı, bizdeki azgın milliyetçilerin savunmağa yeltendikleri çarlığın suçlarını ortaya koydu. Malî çevrelerin oyunlarını ve politikacıların gizli dolaplarını apaçık gördü, gösterdi. (...)

Büyük bir yurtsever olan Jaurès büyük bir barışseverdi de. (...) Dış politika sorunlarına ve askerî işlere çok ilgi gösteriyordu. Bütün kavgaları izliyor, işçi emekliliği ,gelire göre vergi, nisbî temsil gibi konularda ateşli tartışmalara giriyordu. Muhafazakâr bakanlara (örneğin Clemenceau'ya, Briand'a) karşı kıyasıya savaşıyordu.

Parlemantodan ayrılmıyordu. Oturumun açılışından bir kanun tasarısının el çabukluğuyla güme götürüleceği saate kadar sırasında bekliyordu. Gün bitiminde, gündem tesbit edilirken o hâlâ oradaydı. Hep orada, hep dikkatle dolu. Üstelik, koridorları dolaşır, nezaketle tartışır, karşısındakini inandırmağa uğraşırdı. İçtenliği ve tatlı diliyle hasımlarını kazanırdı. Rochette rezaleti için bir soruşturma komisyonu kurulduğunda Jaurès başkan seçilmişti: Namusuna kuşkusuz bütün meclis güven duyuyordu.

Paul Deschanel ölümü dolayısıyla yazdığı ağıtta şöyle der: «Jaurès'in düşüncelerini tartışan ve onun gücünü bilen kimseler, bu büyük ışık ocağına neler borçlu olduklarını anlarlardı.»

Bu anlayışta akademik bir saygı da vardı. Az buçuk görkemli sözcükler altında insan, Jaurès'in ilham ettiği saygıyı duyardı. Deschanel'in sözlerini okurken, yurdumuzun siyasal hayatında Jaurès'in ne denli bir yer kapladığını ölçebiliyoruz.

SOSYALİSTLİĞİ

Leon Blum'un açıkladığı üzre, Jaurès için sosyalizm, «uygarlığın başlangıcından bu yana insanlığın yarattığı bütün zenginliklerin, faziletlerin, güzelliklerin doruğu, toplamı, birleşme yeri, miras noktası» dır (19). Onun için, tüm insanlığın seçkin bir topluluk haline gelmesini ancak sosyalizm sağlıyacaktır.

Jaurès pek genç yaşta sosyalist oldu. Gerçi 1885-89 yasama döneminde merkez solda oturdu, ama bir coğrafya kazası idi bu, çünkü aslında cumhuriyetçi idi. Bu dönemden sonra şunu farketti: Cumhuriyet sosyalizme varmak zorundadır, neden derseniz, sosyalizm mantıkî olarak Fransız Devrimi ilkelerinden çıkmıştır da ondan. Böyle demekle, Jaurès'in hayatı boyunca hiç gelişmediğini ileri sürmek istemiyoruz. Nitekim o da, 1904 te yayımlanan **Dis-**

---

19) L. Blum'un yukarda sözü geçen konferansı.

cours parlemantaires'in (Parlamento Nutukları'nın) önsözünde, yirmi yıldır değişmediği iddiasını «çocukça bir isnat» olarak karşılar: «Hayatın bana hiçbir şey öğretmediğini söyliyerek kendime iftira edemem!» diye yazar. 1885-89 arasında henüz sosyalist değildir, ama olmak üzeredir. Himayecilik ve tarım üstüne verdiği bir nutuk Gustave Rouanet'nin dikkatini çeker; **Revue Socialiste**'te Jaurès için bir makale yazar ve henüz sosyalizmi bilmiyen bir sosyalist olarak onu selâmlar. Bu selâmdan cesaret alan genç milletvekili, **Revue**'ye giden Martyrs sokağına dalar. Ürkek ve titrek bir tavırla; Benoit Malon'u görmek istediğini söyler. Fakat Malon dışarı çıkmıştır. Bozulan Jaurès merdivenlerden iner, onun utangaç ve beceriksiz haliyle eğlenen yazarlar, arkasından gülerler.

1889 da Parlamento'dan ayrıldığı zaman, candan bir sosyalist olmuştur. Ama henüz işçi hareketine ve toplumcu kümelere karışmamıştır. Ancak 1889-1893 yılları arasında, sosyalizmin işçi sınıfının eylemiyle kurulabileceğini anlıyacaktır. Toulouse'da öğretmenlik ettiği halde, arada bir Paris'e gelir, sık sık Ecole Normale'in kitaplığına giderek **Realité du monde sensible** adlı tezini hazırlar. Otuz yıldır nice gençleri sosyalizme getiren Lucien Herr'in etkisinde kalır. Bilindiği gibi Jaurès ikinci tezinde Luther, Kant, Fichte ve Hegel'de sosyalizmin ilk izlerini inceler. Toulouse'da belediye başkan yardımcılığına seçilince, işçi çevreleriyle ilişkiler kurmağa başlar. Carmaux madencilerinin savunmasını üzerine alır. Ma-

denciler, yukarda da açıklandığı gibi, onu 1893 te milletvekili seçerler. Ama o daha 1892 ortalarında yönünü belirlemiş görünür. Jules Guesde'in bir toplantısından çıkarken, Fransız İşçi Partisi'nin genç üyelerinden Bedouce onu birkaç arkadaşıyla birlikte İspanya Oteli'ne götürür. Guesde geceleyin orada kalmaktadır. İki büyük adam saatlerce konuşup tartışırlar. Jaurès gidince, Guesde dostlarına şöyle der: «Çok güzel bir gün geçirdik.»

Böylece, Jaurès miletvekili iken Fransız İşçi Partisi'ne bağlanır. 1893-98 döneminde sosyalist grup içindeki «ilericiler» le uyuşur. Devrimci sosyalist düşünceyi yalnızca Meclis'te savunmakla kalmaz, kollektivizm üstüne, özellikle sosyalist örgütlenme üstüne dikkate değer incelemeler de kaleme alır.

Sonraları Guesde ve Vaillant'dan ayrılır. Ama buna bakarak 1898 den 1905 e değin Jaurès'i basit bir ıslahatçı gibi görmek doğru olmaz. Hükûmette görev alma konusunda çoğu sosyalistlerle birlikte yanıldığını sanıyorum; hem sadece Millerand'ın kişiliği bakımından değil, sosyalist denemenin değeri bakımından da yanıldı. Üstelik, bu dönemde kendini revizyonist olarak öne sürüyordu. Cumhuriyeti savunma politikasını emekçi sınıfın kavgasının bir anı sayıyor, onu «devrimci evrim» sistemine bağlıyordu. Kautsky ile Bernstein arasındaki çatışmada —ana çizgileriyle— Kautsky'den yana olduğunu söylüyordu. Marx'ın tarihsel maddeciliğini idealizmle evlendirmeğe kalkışıyor, değer ve birikim nazariyelerinin

doğruluğunu belirtiyordu. Onun gözünde Marx bazan vitesi şaşırıyordu, ama direksiyonu asla bozmuyordu.

Jaurès'in 1904 Amsterdam Kurultayı'ndan sonra verdiği taviz üstüne parmak basanlar onu çok yanlış anlıyorlar bence. Birleşmiş partiyi canlandıran Jaurès oldu. Orada sosyalizmin çeşitli akımlarını uzlaştırmağa çalıştı. Gerçi hep sentezi denedi. Ama bu sentez hep onun damgasını taşıdı. Hiç bir zaman kendi "evrimci" düşüncesini hakim kılmaktan vaz geçmedi. Onun etkisiyle parti, uzlaşmacı olmıyanların eleştirdiği yumuşak taktiklere ayak uydurdu. Gelgelelim, buna karşılık, Jaurès de kendisine karşıt eğilimde olanların etkisinde kaldı. Ne olursa olsun, işçi sınıfı pratikte Jaurès'i izliyordu. Gerçi ana düşünceleri, özellikle siyasal felsefesine temellik eden düşünceler otuz yılda pek değişmedi. Ama hayatla ilişkilerinde en çok zenginleşen ve en az kabuk bağlıyan da o oldu. Amiens kurultayında verdiği nutku yeniden okuyun. Fransız politikasının geçirdiği evrimin, 1902 deki taktikten 1914 te ne kadar uzaklaştığını göreceksiniz.

Jaurès, ölümünden az önce, işçi sınıfının ve onun partisinin tam anlamıyla bir adamı olmuştu. Sosyalist Parti'den insana dokunan bir şefkatle söz ediyordu. "Soylu partim" deyimi yazılarından eksik olmazdı. Bir savaşçıydı Jaurès, öbür savaşçılarla sık sık görüşmeği seven, herkesin düşüncesine saygı gösteren bir savaşçı... Kurultaylarda iyi bir öğrenci gibi sırasında oturur, konuşulanları alçak gönüllülükle

dinler, genç istidatları keşif ve ilân ederdi. Bir gösteride, çevresinde karısı ve çocukları bulunan bir arkadaşla karşılaşınca, ona yaklaşır, iltifatlar eder, «güzel bir sosyalist aile» gördüğü için sevinirdi.

Belki de onu kusursuz bir savaşçı gibi gösteren evrenselciliğidir daha çok. Jaurès işçi Enternasyonal'ine inanır. 1914 ten önce Enternasyonal'in genel sekreterliğini yapan Camille Tluysmans bana yeni gönderdiği bir mektupta şunu açıklıyor: Jaurès onun yanında millî şubeler arasındaki bağları savaş sırasında koruyup sürdürmek zorunluğu üzerinde ayak direr, "hatta, şu sıra size buna aykırı bir öğüt vermek hatasına düşersem, beni bile dinlemeyin ve bağları koparmamağa bakın!» dermiş.

Yeri gelmişken, partide Jaurès'çilerle Guesde'ciler arasında geçen kavgalarla ilgili efsaneleri de yıkmak isteriz. Sosyalizmi dış yüzüyle tanıyan kimselere göre, Enternasyonal'in fransız şubesi iki eğilim arasındaki sürekli çatışma dolayısıyla ikiye ayrılmıştır, Guesde'cilerle Jaurès'ciler birbirlerine karşı durmadan manevra çevirmektedirler... Fakat yüzeyden bir görüştür bu. Evet, kurultaylarda çarpışmalar oluyordu, çoğunluğu kazanmak için manevralar çevriliyordu, ama eğilim kavgalarının birliğe ciddî bir zararı dokunmuyordu. Kaldı ki, uzaktan Makyavel'ce görünen bazı manevraları açıklamak çok kolaydır. Örneğin, Guesde'cilere karşı çoğunluğu sağlamak için Jaurès'in aşırı solcularla —Blanqui'cilerle, devrimci sendikacılarla, Herve'cilerle— anlaşması şaşırtıcıdır. Çünkü, Jaurès bu «aşırılar» dan daha çok Guesde'e

yakındır. Bununla beraber, aşırı solculara yaklaşma yalnızca manevraların sonucu değildi. Nitekim o sıra Guesde'ciler işçileri sendikalarla kooperatiflerde toplamağa özen gösteriyorlar, sendikayı sosyalizmin ilkokulu sayıyorlardı. Jaurès de sendika ve kooperatif eylemine daha büyük bir önem veriyordu. İhtilâlci sendikacılığın kötü hareketlerini kınıyor, onun zihniyetini anlamağa çalışıyordu. Vaillant gibi o da savaşın patlamasını önlemek için genel grevden yana çıkıyordu. Kaldı ki aşırı solda Jacobin'ciliğin izleri de yok değildi. Guesde'cilerden çok demokrat burjuvalarla daha kolayca anlaşabiliyordu. Sözün kısası, Jaurès'le aşırı solun birleşmesi öyle basit bir kongre düzeni değildi.

Bazıları Guesde'in Jaurès'i kıskandığını söylüyorlar. Çirkin bir düşüncedir bu. Çünkü Guesde kimseyi kıskanamazdı. Gerçek şuydu: 1895 yıllarında Jaurès'e büyük umutlar bağlamıştı. Fakat Dreyfus olayından sonra büyük hatibin (Jaurès'in) kendisinden uzaklaştığını görerek üzülmüştü. Birleşik partide, tehlikeli saydığı yollarda savaşçıların onu izleyişine kayguyla bakmıştı. Bu da kıskançlık ve tutkudan uzak bir davranıştı. Guesde ancak sosyalist plan üstünde Jaurès'le çatışıyordu, kendini beğenmişlik üstünde değil... Nitekim hiçbir zaman rakibine aşağılık duygular yakıştırmadı. Eski Loire milletvekili Ferdinand Faure'dan duyduğuna göre, birleşmezden önce Guesde, Jaurès'in samimiyetinden kuşkulanan bazı arkadaşları azarlamış.

Jaurès'e gelince, o da, Guesde'e derin bir saygı

besliyor ve işçi sınıfının ona neler borçlu olduğunu biliyordu. **Discours Parlémantaires**'in önsözünde, hükûmete katılma konusunu kuvvetle tartışırken, 1893 te Guesde ve dostlarının üstünde bıraktığı izlenimi şöyle anar: «Nicedir tanımadığım bu insanlar, karşılaştığımız zaman, birdenbire ve kuvvetle zihnimi çeldiler. O kadar ki, aramızdaki ayrılıklara ve kopukluklara karşın, hâlâ onlardan büsbütün kurtulmuş değilim.»

Önceleri Guesde'ci ve Jaurès'çi partililer eğilim kavgasını iyice kızıştırıyor ve çok kıskanç birer tilmiz gibi davranıyorlardı. Fakat birleşmeden birkaç yıl sonra, çatışmalar gitgide zayıflamış ve gerçekten kardeşçesine bir arkadaşlık kurulmuştu. Guesde'ci bilinen dostum Barthélemy Mayéras'ın Jaurès'ten sevgiyle söz ettiğini duydum. **Humanité** gazetesi yazı kuruluna girince müdürü kendisini büyülemişti. Jaurès'e hayranlık duyduğu kadar sevgi de duyuyordu. Ayrıca, Bracke de Jaurès'e candan hayrandı. Son yıllarda aralarında sıkı bağlar kurulmuştu: «Eski öğretmenim Jaurès, ölürken, bana bel bağlıyordu, artık iki dost olmuştuk.»

Öyleyken, ufak tefek kötülükler eksik olmuyordu. İki taraf da birbiriyle nazikçe eğleniyor, birbirini iğneliyordu. Jaurès gülümsiyerek şöyle diyordu: «Guesde oldum olası hasta, ama hepimizi gömecek. Ne var ki o gün gelince, gömülüşümüzde bulunamıyacak, çünkü gene hasta olacak.» Ve Jaurès yanılmıyordu. Guesde gömülüşünde bulunamadı. 31 tem-

muz akşamı Amadée Dunois haberi Guesde'e ulaştırmakla görevlendirilmişti. Guesde küçük dairesinin kapısını açtı. Fakat Dunois'dan haberi öğrenir öğrenmez döşemeye yıkıldı. Günlerce yataktan kalkamadı.

...... Ne olursa olsun Jaurès 1914 te Parti'nin dışından sosyalizmin simgesi gibi görülüyordu. Sosyalist savaşçılar için Guesde ormanda yol açan keskin bir kılıçtı, Jaurès ise Parti'yi canlandıran ve iktidara doğru götüren bir önderdi. Genç zekâlar onun dehasının etkisinde idiler. Hatta daha sağlam bir Marxçılığın sosyalizme yönelttiği delikanlılar bile böyle bir kılavuzun ardından gittikleri için kıvanç duyuyorlardı. Bu yüzden, üzünçlü 31 temmuz akşamı, onlara sanki savaş patlamış da yirmi yıllık umutları yıkılmış gibi geldi.

Bu antolojiyi derlerken Jaurès'in eserlerini yeniden okudum. Bunca sayfanın aktüelliğini yitirmeyişi dikkatimi çekti. Demek ki Jaurès yaşlanmamış. Ana temleri tazeliğini korumuş. Tasaları, uğraşıları hâlâ yankılar yaratıyor içimizde. Bunun sebebi basit: Jaurès bir şair olduğu için genç kaldı. Ona göre «şiir hakikattir.»

2 ağustos 1915 te ölümünün birinci yıldönümünde Romain Rolland **Journal de Genève**'de şunları yazıyordu:

«Böyle bir dehanın ortaya çıkması için kuzeyin, güneyin, geçmişin ve günümüzün uygarlıklarının batının göğü altında ve iyi Fransa toprağında yüzyıl-

larca yayılıp olgunlaşması gerekti! Unsurları ve kuvvetleri düzenliyen o esrarlı tesadüf, acaba bir daha böyle bir iyi deha yaratabilecek mi?» (20).

Otuz yıl sonra Romain Rolland'ın sorusunu yeniden soruyoruz. Gerçi, tarihin dokusunu ekonomik olaylar meydana getirir, ama Marx hiçbir zaman insancıl etkenlerin de rolünü inkâr etmemiştir. Ünlerini sadece barbarlıklarına borçlu olan nice sahte üstün insan gördük. Artık ummak istiyoruz: Bu zalim yıllar (21) boyunca, insanlığın kaderiyle ilgilenen bir dehanın bir yerde oluştuğunu tasarlıyoruz. Yeni bir Jaurès'le birlikte iyi niyetli insanlar savaş ertesinin güç yolunda daha sevinçle yürüyeceklerdir.

Louis Lévy
Londra, 1945

20) Romain Rolland-Au-dessus de la Mêlée, S. 151.
21) Yazar İkinci Dünya Savaşı yıllarım kastediyor. (Çev.).

JEAN JAURÈS

SEÇME YAZILAR

Bu kitaptaki yazılar aşağıdaki eserlerden seçilmiştir:

Louis Lévy - Anthologie de Jean Jaurès, 1947
Madeleine Reberioux - Jean Jaurès, Textes Choisis, 1959
Jean Jaurès - L'Esprit du socialisme, 1964

MİLLET

GEÇMİŞİN ATEŞİ

Jaurès geçmişten kopmaz. Ama, ona göre, özgür insanların ödevi geçmişe saplanıp kalmak olmamalıdır. "Irmak denize doğru akarken kaynağına bağlı kalır." Jaurès 1910 ocağında Meclis'te kilise, okul ve çağdaş düşünce üstüne verdiği nutuklarda bu görüşü geliştirmiş, şaşılacak bir zenginliğe kavuşturmuştur (1).

Bay Maurice Barrès sık sık bizi geçmişe dönmeğe çağırır. Artık var olmıyan ve durağanlığıyla kutsallaşan kimselere bir çeşit acıma ve tutkunluk gösterir. Göstersin! Biz de geçmişe bağlıyız. Ama geçmişe sevgi ve saygı göstermenin doğru yolu, uzun bir hayaletler zincirini seyretmek için yüzünü sönmüş yüzyıllara çevirmek değildir. Geçmişe bakmanın en iyi yolu, vaktiyle çalışmış ve canlı kalmış kuvvetlerin eserini —geleceğe doğru— sürdürmektir.

---

1) Bu ve öbür yazıların başındaki açıklamalar Louis Levy'nindir. (Çev.)

Eski çağlarda birtakım insanlar bağlandıkları parti, din ya da öğreti uğrunda savaştılar. Bunlar düşünen, isteyen, acı çeken, çıkar yol arayan kimselerdi. İçlerinde bugüne göre muhafazakâr görünenleri bile vardı. Ama hepsi de hayatın yenilmez gücünü taşıyordu kendinde, hepsi de hareketin, değişmenin, itmenin kuvvetleri idiler. İşte biz bu hareketleri, bu sarsıntıları, bu titreşimleri sürdürüyoruz. Geçmişteki bütün bu eylemlere bağlıyız. Tıpkı, denize doğru akarken kendi kaynağına bağlı kalan ırmak gibi...

Evet, baylar, biz de geçmişe tutkunuz. Elbette, eski kuşaklar bütün bu ocakları boşuna yakmadılar. Onların gerçek mirasçıları biziz: Yeni bir ülkü uğruna savaştığımız için, ileriye doğru yürüdüğümüz için atalarımızın gerçek mirasçılarıyız. Ocaklarının ateşini biz aldık. Siz ise sadece külünü saklıyorsunuz.

İşte baylar, öğretimiz nedir, göstermek istediğimiz ülkü ve yaşama yolu hangisidir, görüyorsunuz. Ben, yeni Fransa'da bu ilkelere uymadan canlı bir öğretim yapılabileceğini sanmıyorum. Hatta, onlardan cesaretle kaçan ya da onlara boyun eğmiyen bir özel öğretimin bile var olabileceğine inanmıyorum. Niçin mi? Elbette, dış baskılardan korktuğu için değil, yeni dünyanın canlı ruhuyla kendini sert bir çelişme halinde duyduğu için (2).

---

2) **Pages Choisies, S. 114-115.**

FRANSIZ GELENEĞİ

Jaurès aynı nutukta, fransız geleneğinin kaynaklarını araştırır. Hristiyanlığın, peygamberlerin "insancıl adalet yolundaki tutkulu çağrılarının" fransız dehası içinde nasıl eriyip kaynaştığını gösterir.

Doğrusu, bütün öğretilere (doctrine) karşı hoşgörülü değiliz, ama insan kişiliğine ve onu geliştiren anlayışa karşı saygılıyız.

Bu anlayış, bütün Fransız Devrimi'nde vardır. Gerçi, iç savaşı öne sürerek, düşüncesini yaşatmak ve savunmak zorunluğuyla giriştiği korkunç kavgalara bakarak Devrim'i kötüleyebilirsiniz. Yalnız, şunu iyi bilmelisiniz: Siz gelenek aşıklarını coşturacak ve hayran bırakacak olan şey şudur: Büyük millî gelenek ancak Devrim'den sonra en iyi şekilde anlaşılabilmiştir. Yeni bir dünya yaratan bu geniş tarihsel kuvvetin nasıl eski dünyaların anlayış ve zekâsıın açtığını görmek hayran olunacak bir özelliktir.

Baylar, Fransız Devrimi'nin, yalnızca heyecanlı olaylarla örülmüş bir dramın deneylerini ortaya koyarak insanları düşünmeye çağırmasından gelmiyor bu özellik; yalnızca, yıktığı dünyaya melankolik ve

romantik bir çekicilik vermesinden de gelmiyor. Hayır, yalnızca bunlardan gelmiyor. Şundan geliyor: Toplumsal derinlikleri ilk defa Devrim su yüzüne çıkardı; eski Fransa'da karanlık ve bağımlı duran halk kuvvetlerini aklın ve eylemin ışığıyla harekete geçirdi. Böylece, yarının tarihçisinin —hava yeniden aydınlanınca— geçmişteki bu köklü halk kuvvetlerini yeniden araştırmak zorunda bıraktı.

Yüzyıllardır toprağın derinliklerinden lavlar ve kayalar fışkırtan yanardağlar jeologları alttaki tabakaları kazmaya çağırmıştır. Bunun gibi, Devrim'in mekanik kuvveti de, o güne değin saklı kalmış halkın hayatını ortaya çıkararak, tarihçileri Fransa toprağının bu karanlık dayanağını araştırmaya sürüklemiştir. Chteaubriand'lar, Thiery'ler, Michelet'ler ve bütün büyük tarihçiler işte bu sürükleyişle gelmişler, önceki çağlarda görülmiyen bir sevgiyle geçmişi canlandırmışlardır.

Baylar, bunun şerefi yüzyılımızın ve uygarlığımızındır. Eski Yunan uygarlığı —o kadar üstün, o kadar akıllı olduğu halde— kendinden önceki uygarlıkları anlamamıştır. Kendinden ayrı uygarlıkların ise, ancak Herodot gibi ender zekâların merakı dolayısıyla farkına varmıştır. Grekler kendilerinkine benzemiyen herşeye "barbar" diyorlardı. Hristiyanlığa gelince, o da, eski Yunan ve Roma uygarlığına karşı çoğun insafsız davranmıştır. Tarihsel bir kavrayışla donanmış ilk uygarlık, modern dünyadır. Çünkü yalnızca o, uzak kaynaklara gitme tasasını çekmiş, insanlığın sürekliliğinin ve geleneğinin anlamını kav-

ramıştır. Geçmişi alçaltmadan kendimizi eğitmenin yolunu göstermiştir.

M. Lemire : —Hristiyanlık yüzünden.

Jaurès: —Hristiyanlık yüzünden mi? O, bizim oluşumuzdaki unsurlardan yalnızca biridir. Hem, Devrim'in getirdiği tarihçiler ya da filozoflar arasında onu bilmiyen kimse var mı?

Geçenlerde Bay Gérard - Varet Yunan kültürünün mirasçıları olduğumuzu söylüyordu. Mirasçıyız, ama yalnızca o kültürün değil. Gerçi kanunun, ahengin, dengenin anlamını, yalın güzelliğe hayranlığı ondan aldığımıza inanıyorum. Ama Yunan geleneğinin, Fransa'nın büyük gücünün tek unsuru olmadığını da iyi biliyorum. Nitekim, bu güçte Doğu geleneği de vardır, Hristiyanlık geleneği de. Öte yandan, Fransız bilincine eğer o büyük yahudiler karışmasaydı çok şey yitirmiş olacaktık. Çünkü yahudiler adaleti sadece bir güzellik uyumu saymıyorlar, onu bilinçlerinin bütün ateşiyle istiyorlar, kaba kuvvetlere karşı çıkan bir Tanrı gibi görüyorlardı. Bir gün gelip bütün insanlar adalet içinde uyuşacak ve o zaman, beklenen Tanrı peygamberin ya da mezmurcunun o güzelim deyişindeki gibi, "bütün yüzlerdeki gözyaşlarını silip kurulayacaktı."

İşte, insancıl adalete yönelen bu tutkulu çağrı İbrani bilincinin ağırlığıyla, Grek düşüncesinin inceliği, kuvveti ve aklıyla karışmış, Fransa'nın dehasında erimiş, onunla kaynaşmıştır (x).

---

x) **Pages Choisies, S. 127-129.**

GEÇMİŞ, ŞİMDİ, GELECEK

Jaurès geçmiş'i hor görenler ile toplumsal adaletsizliklerine karşın şimdi'ye safça hayranlık besliyenleri eleştirir. Ona göre, tarih akışı ve zincirlenişi içinde izlenmelidir. Ayrıca, şimdi de "geçmişin büyüklüklerinin birikmiş kuvveti ve geleceğin büyüklüklerinin dayanağı" olarak ele alınmalıdır.

Şimdiyi kötülemiyorum. Şimdi de geçmişin büyüklüklerinin birikmiş kuvvetini ve geleceğin büyüklüklerinin dayanağını görmiyen kimseleri kötülüyorum. Demek ki, şimdinin değerini biliyorum. Şimdi, ilerliyen insanlığın tarihinde bir andır. Öyleyken, ders kitaplarından bazılarında bugüne bönce bir hayranlık gösterilir, geçmiş aşağılanır ve gelecek kısırlaştırılır. Sık sık okuruz: Geçmiş çağlarda, monarşi döneminde zenginler görkemli saraylarda yaşar, yoksullar kulübelerde sürünürlermiş...

Şimdi, işçi ailelerinin toplandığı yoksul kulübelerden çıkarak ve zengin caddelerden geçerek okula gelen bir halk çocuğunu düşünün. Korkarım ki çocukcağız kaygıyla başını kaldıracak ve "Peki ama, bugün de öyle değil mi?" diye soracaktır.

Korkarım ki, yazarlarımız da bütün bir çağı yalnızca acı kıtlıklarına bakarak kötülerken adil davranmamış olsunlar; bu kıtlıkların yalnızca siyasal ve toplumsal teşkilât yokluğundan değil, üretim araçlarının yetersizliğinden de geldiğini unutmuş olsunlar. Yazık ki, günümüzdeki üretim araçlarının bolluğu ve gücü içinde yaşıyan bizler, eski yüzyılları yalnızca yoksulluktan ve sefaletten doğan kıtlıklarına göre kınıyoruz. Fakat insanları hâlâ kıtlıktan, hâlâ o acı yaşantılardan kurtaramıyoruz, kurtarmasını bilmiyoruz ya da istemiyoruz. İşte, on dokuzuncu yüzyıl kıtlıklarla dolu! Hindistan'da kıtlık, Irlanda'da kıtlık! Ya, sanayi uygarlıklarımızda rastlanan kahredici işsizlik! Ah, baylar, şimdiyi yüceltelim, ama ölçüyü kaçırmadan, ihtiyatla, alçakgönüllülükle!

Evet, herzaman yargılamak gerekli değil, ama her zamanı yargılamak gerekli. Biliyorum: Tarihçinin, olayları anlatırken, bugünün aydınlıklarına yönelmemesi imkânsız; modern çağın büyüklüklerini hazırlayan şeyleri aramaması, bulup da heyecanla bildirmemesi imkânsız; öyleyken, her devrin kendi tabiî akışı içinde ve kendi eylem araçlarına göre yargılanması gerektiğine inanıyorum.

Araştırmak gerek: Fransa tarihinin başlangıcından beri, Clovis'ten önce, hristiyanlıktan, hatta Romalılardan önce dahi ilginç bir yüzü olan şu Galya'da acaba insanlar çağdan çağa, kuşaktan kuşağa hangi yaşama, davranma, öğrenme araçlarını kullanmışlar, hangi güçlüklerin sıkıntısını çekmişler? Acaba, görevlerini yaparken ve herkese adalet dağıtırken

hangi tehlikelerle karşılaşmışlar, hangi yüklerin altına girmişler? Bunları kendi kendinize sormalısınız.

Eğer, tarihi bu şekilde açıklar, onu kendi akışı içinde izlerseniz, ancak o zaman, günümüzün büyükleri karşısında adil olursunuz. Çünkü, ancak bu şekilde, çocukların sözü geçen büyüklükleri iyi kavramasına yardım etmiş olursunuz. Ayrıca, her çağın hayran olunmağa değer büyüklükler taşıdığını da ancak bu şekilde öğrenmiş olursunuz. Örneğin, sekizinci yüzyılda Charlemagne, herşeyin yıkıldığı bir sırada suyun üstünde bir dünya kurmağı başarmıştı. Sonradan dağılan bu dünya —bence— hayran olunacak bir yükseklikteydi. Gerçi konuşulan dil düşünceleri açıklıyacak ve çözümliyecek yeterlikte değildi, yoksuldu, ama Charlemagne imparatorluğunun çöküşünden üç yüzyıl sonra, on ikinci yüzyılda, derebeyliğin kargaşası içinden büyük şiirler çıktı. Şiirlerin okuyanda hayranlık uyandıran dili, az çok Lâtincenin ahengi ile güzel klasik dilimizin çözümleyici açıklığını taşıyordu. Kargaşanın içinden imrenilecek bir düzen ve düşünce boy atmıştı.

Sizin için değil, kendim için şuna üzülüyorum: Tarihin bu hareketini aynı anlayışla göstermeğe ve çözümlemeğe gücüm yetmiyor. Ama yarının çocukları Fransa'yı, gerçek Fransa'yı öğreneceklerdir. Fransa öyle bir günle ya da dönemle özetlenemez; o ne dünün, ne de yüzyıllar öncesinin Fransa'sıdır. Günlerinin, gecelerinin, şafaklarının, guruplarının, yükselişlerinin, düşüşlerinin akışı içinde oluşan Fransa'dır; bütün bu karışık gölgeler, eksik ışıklar, değiş-

kenlikler arasından tam aydınlığa doğru giden Fransa'dır; henüz bu aydınlığa varmamış da olsa, düşüncesinde onun önsezisini taşıyan Fransa...

Onun için, söylediğim ve gösterdiğim gibi, kilise —eğer yaşamak istiyorsa— yüzyıllardan beri geçirmek zorunda kaldığı evrimi sürdürmeli, vicdan hürriyetini ve demokratik hakları iyice benimsemelidir. Siz de yeni Fransa'yı, laik Fransa'yı, Devrim'in Fransa'sını Kilise'ye iyice öğretmelisiniz; hem de ezile büzüle değil, mertçe, yiğitçe öğretmeilsiniz. Fransa'yı tümüyle öğretirken onun geçmişine, kuvvetlerine, büyüklüklerine, öncülüklerine saygıyı da öğretmiş olacaksınız.

Şunu gösterdiğimi sanıyorum: Gerçekten laik ve millî bir okul kurmak artık elimizdedir. Bu okulda yurdun bütün çocukları bir araya gelecektir (x).

---

x) Pages Choisies, S. 132-135.

LAİK OKUL VE DÜŞÜNCÜ ÖZGÜRLÜĞÜ

11 şubat 1895'te Meclis'te laik öğretim üstüne verdiği nutukta Jaurès, dinsel inançlardan büyük bir saygıyla söz eder. Ama, laik öğretimin "düşünce özgürlüğü" üstüne kurulması gerektiğini söylemekten de geri durmaz.

...... Roma'dan döndükten sonra bizi bilimden ve akıldan uzaklaşmaya çağıran, uslu uslu oturmayı, ihtiyatla ve saygıyla susmayı salık veren şu hekimler var ya, ilkin onlardan yakamızı kurtarmamız gerekiyor. Gerçi efsane, simge (symbole), dogma gibi çeşitli biçimler altında beliren büyük dinsel inançları hiçbir zaman kötülemedim, hor görmedim. Ama Cumhuriyette doğmuş birçok ağabeylerimiz gibi, Littré'nin iyice daralttığı bir olguculuk (pozitivisme) içine de düşmedim, Auguste Compte'un mistik olguculuğunu alçaltan böyle bir görüşe kapılmadım. Spinoza ve Hegel'in büyük felsefelerine yaslanarak, tabiatçı (naturaliste) dünya görüşü ile fikirci (idealiste) dünya görüşünü uzlaştırmağa çabalayan yeni kuşakların sabırsızlığını, sarhoşluğunu anlıyorum. Cousin'in bir ara Üniversite'ye kabul ettirdiği biçimde çocuksu bir ruh-

çuluğu nasıl tutmuyorsam, madde denen bir meçhulle herşeyi —İncil gibi kesinlikle— açıkladığını sanan yapmacık bir maddeciliği de öyle tutmuyorum. Birkaç mekainst açıklamayla evrenin anlamının tükeneceğini sanmıyorum. Dünya üstüne kurduğumuz soyut nazariyelerin ve matematik formüllerin ırmağın akışını durdurmıyacağını biliyorum.

Bundan ötürü, büyük dinlerin bir hesabın ya da şarlatanlığın ürünü olduğunu söyliyenlere katılmıyorum. Dinleri, gelişimleri sırasında bazı sınıfların ve tabakaların kötüye kullandığı, sömürdüğü doğrudur; ama dinlerin insanlığın bağrından çıktığı da doğrudur. Dinler, insanoğlunun ilerleyişinin yalnızca zorunlu bir evresi (safhası) değil, insan tabiatının eşsiz birer belgesidir de. Dinler karışık özlemleriyle, bir anlamda, belki de gelecekte anlaşılacak çağrıları ve önduyumları içlerinde taşırlar. (...)

Önyargılar, acılar, kavgalar arasından geçerek kişioğlu şu paha biçilmez görüşe varmıştır: İnsan için kutsal, yani yoklanması yasaklanmış hakikat yoktur; dünyada en değerli şey düşünce özgürlüğüdür; iç ya da dış hiçbir kuvvet, hiçbir iktidar, hiçbir dogma aklın sürekli araştırma çabasını sınırlıyamaz; insanlık evrende büyük bir soruşturma kuruludur, hiçbir idare, hiçbir yer ya da gök düzeni onun çalışmalarını bozamaz, kısıtlıyamaz; bizden gelmiyen her hakikat şüphelidir; bağlandığımız şeyler karşısında dahi eleştiri duyumuz hep uyanık kalmalı, bütün tasdiklerimize ve bütün düşüncelerimize gizli bir başkal-

dırma karışmalıdır; eğer Tanrı fikri elle tutulur bir kılığa girseydi, eğer kalabalık içinde gözle görülseydi, o zaman, ilk ödevimiz ona baş eğmekten vaz geçmek olacaktı, bir efendi gibi değil, tartıştığımız bir kimse, bize eşit bir kimse gibi davranacaktık ona.

Bu paha biçilmez görüşü iyi koruyalım. Çünkü laik öğretimin anlamı, büyüklüğü ve güzelliği bu görüşte saklıdır. Ne tuhaftır ki, bazı kimseler tümel hakikate varmadığını ve varamıyacağını öne sürerek, akla boş vermek istiyorlar; yürüyüşümüzün kuşkulu ve sarsıntılı olduğunu öne sürerek bizi kötürümleştirmek, tüm aydınlığa kavuşamıyacağımızı umutsuzca öne sürerek bizi koyu karanlığa itmek istiyorlar.

Onlara kapılmayalım. Sözü geçen paha biçilmez görüşe bağlı kalalım (x).

---

x) **Action Socialiste, S. 275-285.**

YURT VE TOPLUMSAL DEVRİM

Yurt bir gerçekliktir. Devrimci ve milletlerarasıcı her eylem, "bütün millî gerçekliklerin damgasını taşımak" zorundadır. Sosyalist devrim her yurtta zafere ulaştığı ve sınıflar çatışmasının yerini toplumsal uyuşma aldığı zaman, millî birlik gerçekten güçlü bir duruma gelecektir.

İnsanlar ilerledikçe ve aydınlandıkça, ortaklaşa çabayla yurtları gerçekten birer yurt haline sokmak için, sınıf çekişmelerinden kurtarmak gerekecektir onları. Ayrıca, milletlerarası düzende de ilkel ilişkileri ortadan kaldırmak, milletleri karşılıklı ilişkilerinde kendi istekleriyle uygarca kurdukları hukuk ilkelerine bağlı kılmak gerekecektir. Elbette, yurtların kavuşacağı bu millî ve milletlerarası değişme, ancak yeni bir düşünüşe varmış insanların ilkin kendi yurtlarında ve kendi çalışmalarıyla gerçekleşecektir. Ama daha önce, yoğun bir umut ve emekle bütün işçilerin, bütün toplumsal adalet ve evrensel barış savunucularının özgür ve kardeş milletleri kucaklıyan genel, insancıl bir yurt ülküsüne sarılmaları da zorunludur. Çünkü adı geçen değişme boşlukta meydana gelmez. O, ancak bağımsız milletler topluluğu içinde, her ülkenin tarihinin gerektirdiği eylem ve kavga yöntem-

lerine göre millî unsurlardan herbirinin sağladığı araçlarla meydana gelir.

Toplumsal milletlerarası devrimin, yurtları kaldıracağı söyleniyor. Acaba ne denilmek isteniyor bu sözle? Bir toplumun değişmesi için dışardan yapılacak bir baskı'nın, bir dış zorlamanın gerekli olduğu mu öne sürülüyor? Böyle bir inanış, sosyalist düşünüşe aykırıdır. Çünkü sosyalist görüş, yeni bir toplumun, ancak o toplumdaki insanların oluşumundan, hazırlanmasından sonra doğabileceğini kabul etmektedir. Bundan ötürü, evrensel, milletlerarası bir devrimci eylem ister istemez millî gerçeklerin damgasını taşır. Her ülkeye özgü güçlüklerle savaşmak ve onları yenmek zorunda kalır. Bunun için, sözü edilen ülkenin özel kaynaklarını, millî dehanın ve tarihin öz kuvvetlerini elde etmeğe çalışır.

Eskiden bazı düşseverler, sosyalizmi bir önderin seçeceği herhangi bir iklimde hemen isteyince yetişen bir bitki sanırlardı. O günler geçti artık. Şimdi sosyalizm hayattan ve milletten kopmuyor. Yurttan ayrılmıyor. Tersine, değiştirmek ve yükseltmek üzre, ona sımsıkı sarılıyor. Biliyor ki, her tarihsel topluluğun evrimini, eylem ve kavga şartlarını hiçe sayan soyut ve anarşist bir milletlerarasıcılık (internationalisme) geri ve yapmacık bir davranıştır.

Yurttan, yurtlara inanıştan ancak iki yolla uzaklaşılabilir: Birincisi; her tarihsel topluluğu aralarında hiçbir bağ, anı ve birlik düşüncesi tanımıyarak küçük kümelere bölmek. Bu, hiçbir devrimcinin hayalinden bile geçirmediği saçma ve imkânsız bir gerici-

liktir. Çünkü, merkezleşmiş devletin yerine federasyonları, komünleri, loncaları koymak istiyenler dahi yurdun yalnızca biçimini değiştirmiş olurlar; onu ortadan kaldıramazlar. İkincisi; bütün öbür yurtları bir tek yurdun eğemenliği altına sokarak güya insanların birliğini gerçekleştirmek. Bu, hemen söyliyelim ki, iğrenç bir Sezar'cılıktır; tasarlanması bile modern anlayışa yakışmıyan korkunç ve ezici bir emperyalizmdir. Çünkü insanların birliği, kaba kuvvetin eğemenliğini tanımıyan, genel hukuk kurallarına bağlanan, eşit ve bağımsız milletlerin özgür federasyonuyla sağlanabilir. Böylece, yurtlar ortadan kaldırılmış değil, yüceltilmiş olurlar. Dehalarından, orijinalitelerinden, bağımsızlıklarından, özgürlüklerinden hiçbir şey yitirmeksizin insanlığa katılmış olurlar.

Onun için, örneğin Toulouse kurultayında bir emekçi, "kahrolsun yurtlar!" diye bağırdığı zaman, ruhların ve karakterlerin renk ve özelliğini yitirdiği bir bayağılık denizi içinde yurtların yok olmasını düşünmüyor. Ayrıca, en vahşi ve en kuvvetli olan yurdun bütün öbür küçük yurtları köleleştirmesini de düşünmüyor. Hele, dev bir militarizme dayanarak zorla bir insan birliği kurulmasını ise hiç düşünmüyor. "Kahrolsun yurtlar!" derken o, gerçekte, "kahrolsun yurtlar arasındaki bencillik ve anlaşmazlıklar! Yerin dibine batsın azgın milliyetçiler (şovenler) ve emperyalistler! Kahrolsun yurtları zorlayan, milletleri kul köle edenler!" demek istiyor (x).

---

x) Armée Nouvelle, S. 373-377.

MİLLET VE EVRENSELLİK

Yurt ile Enternasyonal birbirinden ayrılamaz. İkisi birbirine bağlıdır. Savaşa karşı yürütülen devrimci kavga ile "yurt hainlerine" karşı yürütülen kavga da birbiriyle çelişmez, tersine, birbirini tamamlar. Yurt savunması amacıyla halkçı teşkilâtlara katılmak, emekçiler için zorunlu bir davranıştır.

Hem savaşı önlemeğe, hem de kasırgalara karşı milletlerin bağımsızlığını korumağa uğraşmak yüce olduğu kadar da güç bir ödevdir; emekçiler iyi bilirler bunu. Bu şerefli ve korkulu sorumluluğu üstüne alan sınıf, teşkilâtlanmak ve kendini eğitmek için büyük bir çaba harcamak, ustalık ve kahramanlık göstermek zorundadır. Üstelik, gürültülü patırtılı olayları iyi kurulmuş bir formülün içine önceden hapsedecek kadar da saf olmaması gerekir. Çünkü, soyut bir şema bunca karışık ve ürkünç buhranlarda insanların yolunu bulmasına yetmez. Şurası söz götürmez: Milletlerarası sosyalizm hareketi yani Enternasyal hiçbir milletin tek başına acı çekmesini istemez. Nitekim, bütün yurtları madrabazların, savaş tüccarlarının, malî çetelerin şerrinden kurtarmak, bütün milletlere demokrasiyi ve barışı alabildiğine geliştirme imkân-

larını sağlamak demek, yalnızca insancılığı gerçekleştirecek olan Enternasyonal'e ve dünya emekçilerine değil, kendi yurduna da hizmet etmek demektir. Yurt ve Enternasyonal (x) artık birbirine perçinlenmiştir. Milletlerin bağımsızlığı en yüksek güvenliği Enternasyonal'de bulmaktadır. Öte yandan, Enternasyonal de en güçlü ve en soylu dayanağını bağımsız milletlerde bulmaktadır. Nerdeyse, insanın şöyle diyesi geliyor: Az yurtseverlik bizi Enternasyonel'den uzaklaştırır, çok yurtseverlik ise ona yaklaştırır.

Bu bakımdan, sosyalist ve enternasyonalist emekçilerin millî savunmanın teşkilâtlarına katılmalarında hiçbir çelişme yoktur. Emekçilerin çözecekleri sorunlar güçleştikçe ve karıştıkça, gösterdikleri eylemle birlikte etki ve yetkileri de artacaktır. Buhranlı günlerde işçilerin yüksek amaçlarına, millî bağımsızlığın ve milletlerarası barışın korunmasına en iyi şekilde yardım etmeleri için orduda kuvvetli dayanaklar bulmaları gerekecektir. Yenilenmiş ordunun çalışmasına canla başla katılmak sosyalistlerle emekçilerin eylem gücünü yükseltecektir. Emekçilerin bunu anlamaması imkânsızdır. Gerçi, burjuvaların aykırı hareketleri yüzünden emekçiler bazan Cumhuriyet'ten soğurlar, ama Cumhuriyet'in gerçekten tehdit edildiğini görünce öfkeyle ayağa kalkarlar ve Avrupa'da —burjuvalar tarafından da olsa— yeni bir Cumhuriyet'in kurulduğunu görünce sevinçten titrerler. Onlar için yurt da Cumhuriyet gibidir. Burjuva-

x) Yazar II. Enternasyonal'i kastediyor. (Çev.)

ların ve kapitalistlerin yurt anlayışını —bu anlayış ne denli uygunsuz olursa olsun— protesto etmek için sosyalistler yurt kavramından yüz çevirmezler, tersine, milletin bağımsızlığı tehlikeye girince, dört elle ona sarılırlar. Millî bağımsızlığı —dünya barışıyla birlikte— daha iyi korumak üzere, yurdu saldırgan, serüvenci, bozguncu hükûmetlerden kurtarırlar. Bir buhran gününde, anarşistçe taşkınlıklar ve yersiz aşırılıklar, Millet'le Enternasyonal'i uzlaştıran işçi sınıfının düşünce gücü karşısında bir dakika bile dayanamaz. Eğer Cumhuriyet, gerçekten etkili ve halkçı bir savunma ordusu kurmak istiyorsa, bundan böyle, bu işçi düşüncesini yardıma çağırmalıdır. (xx).

---

xx) **L'Armée Nouvelle, S. 381-382.**

FRANSA'YA KAN VE CAN VEREN EMEKÇİ SINIFIDIR

"L'armée Nouvelle"in yayımlanışından on yıl kadar önce Jaurès, 14 aralık 1905 te, Meclis'te söylediği bir nutukta "millî bağımsızlıktan yana" çıkar ve işçi sınıfının bu bağımsızlığa vermesi gerekli olan değer üzerinde durur. "Fransa düşüncesinin nasıl işçi sınıfının özüyle kaynaştığını" gösterir.

Fransız Devrimi nedir? Eksiksiz bir siyasal ve toplumsal özgürlüğe yönelmiş en yüksek çaba... Peki ama, bireylerin özgürlüğü köleleşmiş milletlerde nasıl gerçekleşir? Gerçekleşebilir mi?

İnsanlık birbirine benzemiyen, birbirinden ayrı bütün unsurlarını henüz tek bir sistem halinde ve geniş bir ahenk içinde teşkilâtlandıramadı, henüz bu unsurları kucaklıyan bir teşkilât kuramadı. Ancak parça parça teşkilâtlar kurabildi: Milletleri, yurtları gerçekleştirdi. Gerçi bu milletlerin, bu yurtların bağrında eşitsizlikler, kulluklar, baskılar hâlâ yaşıyor; sınıfların zulmü, zorbalığı, tahakkümü hâlâ sürüyor, ama —hiç olmazsa— siyasal güvenlikler de belirmeğe, tatrışmalar da yapılmağa başladı. Artık yurttaşlar arasındaki ilişkileri —ilkel toplumlarda olduğu

gibi— yalnızca ilkel kuvvet, yalnızca kaba kuvvet düzenlemiyor. Tersine, gitgide her millette toplumsal devlet kuruldukça, kaba kuvvet de yalnızca savaş patladığı zaman ortaya çıkıyor.

Millet bir fetihle ya da bir fetih tehdidiyle karşılaşınca; dışardan gelen kaba, ilkel, koca bir kuvvetin saldırısına uğrayınca; adaletçe yetersiz, birlikçe zayıf olan, ama yurt adını almağa başlıyan organizma dışardan gelen bıçakla, demirle yaralanınca, işte o zaman, ilkel ve vahşi kuvvet milletlerin de yüreğine yerleşir. Bu ise, insan ırkı için mutlak bir gerilemedir...

Baylar, devrim sadece birkaç formüle dayanarak gerçekleşemez, onun da insanların özgür enerjisine ihtiyacı var. Onun da insanlardaki bütün yaşama güçlerini geliştirmesi, uyandırması gerekiyor. Çünkü, hiçbir şey hayatın kuvvetlerini büsbütün tüketmez, hiçbir şey bu kuvvetlerin fetih rejimi kadar, saldırganlık kadar ruhsal köklerine zarar vermez.

Onun için, baylar, teşkilâtlanmış işçi sınıfının devrimci gücü artıyor diye çekinmenize lüzum yok: Yurdun güvenliği ve bağımsızlığı buna bağlıdır.

Onun için, baylar, "emekçilerin yurdu yoktur" sözüne hemen mim koymayın. İşçiler bu sözle sadece hürriyet, adalet, emniyet yönünden günümüz toplumunun yetersizliğini belirtmek, sadece düşüncelerindeki acıyı ve bilinçlerindeki öfkeyi açığa vurmak istiyorlar.

Evet, bugün, özellikle demokratik ülkelerde, işçilerin yurt içinde büsbütün yabancı olduklarını ileri

süremem. Nitekim, yurt içinde birtakım değerli haklar elde etmiş bulunuyorlar. Bu haklar sonraki kazançları uğrunda yürüttükleri eylemi koruyor, kolaylaştırıyor. Kaldı ki bu haklar, geniş ölçüde, onların eseridir. Size soruyorum: Şu memlekette, işçi sınıfı yüz yirmi yıldır bütün kurtuluş hareketlerini çıkar gözetmeden desteklemeseydi, bu uğurda kuvvet ve cesaret göstermeseydi siyasal özgürlük ne olurdu? (...)

Bir baba, istediği şekilde yetişmediğinden ötürü, oğlunu reddetmiş görünür, ama kendi öz çocuğu olduğunu, etinden ve canından geldiğini bilir onun. Onun gibi, işçiler de şimdiki özgürlüğü ve yurdu tanımamış görünüyorlar, ama ben iyice biliyorum ki özgürlük emekçi sınıfının çocuğudur. Gerçi sefaletin yatağında, verimsiz bir ocakta doğmuştur, ama kendinde gizli ve eşsiz bir canlılık taşır gene de, ateşli bakışıyla yeni bir dünyanın hürriyetini çağırır durur.

Baylar, siyasal düşünceler alanında işçiler, çalışanlar ne denli yeteneksiz olurlarsa olsunlar, gene de yurda bağlıdırlar. Düşünce alanında da durum aynıdır. Onun için, Sembat şöyle demekle haklıydı: İçinde Fransa'nın dehası yoğunlaşan şaheserlerin güzelliği işçiler için, bilgisizler için, günlük çalışmanın tükettiği kimseler için çokluk kapalı bir kitap gibidir. Fakat bu, yalnızca kitaplar için değil, işçi sınıfının kafasına canlı ve etkili geleneğiyle yavaş yavaş yerleşen bütün Fransa düşüncesi için de böyledir. XVIII. yüzyılın işçileri pek az okumuşlardı, Voltaire'i, Rousseau'yu, Diderot'yu, Ansiklopedi'yi pek az biliyorlardı. Öyleyken, Devrim başlayınca, Kilise'ye karşı doğ-

makta olan devrimci özgürlükleri savunmak gereğini duymuşlar ve birkaç ay içinde Voltaire'ci eleştiriye sahip çıkmışlar, onun, kenar mahallelerde bütün canlılığı ve parlaklığıyla yaşamasını sağlamışlardır.

Evet, Jean Jacques Rousseau'yu okumamışlardı, ama Kurucu Meclis aktif ve passif yurttaşları ortaya çıkarınca ve halk kendi haklarını korumak için demokrasiyi ilân etmek gerektiğini anlayınca, Rousseau'nun ilkelerini sonuna değin benimsiyen ve uygulayan da yalnızca onlar oldular, yalnızca işçiler...

Gerçi işçiler Ansiklopedi'de sanayinin teknik ayrıntılarını açıklayan ya da el işini yücelten yerleri okumağa ihtiyaç duymadılar; yurt ve demokrasi içinde güzelliğin, onurluluğun, el işinin bilincine varmak için okumaya ülzum görmediler; ama şimdi, birleşmiş sendikalarla meslekî federasyonlarda toplanan bütün emekçiler, ahenkli bir teşkilât halinde sanayi işçisinin iradesini temsil eden bütün emekçiler bir çeşit canlı ansiklopediyi gerçekleştiriyor, XVIII. yüzyılın Ansiklopedi'sini hayata geçiriyorlar. Görüyorsunuz ki, baylar, Fransa düşüncesini emekçi sınıfın özüyle kaynaştıran kitapların geleneği değildir, tarihin geleneğidir.

Bugün Fransa'ya kan ve can veren emekçi sınıfıdır. Çünkü tarihin geleneğini sürdüren odur (x).

---

x) **La Paix Menacée, S. 440-442.**

SÖMÜRGECİLİK VE SOSYALİZM

26 temmuz 1896 da Londra'da açılan Milletlerarası Sosyalist Kurultay'dan önce, Jaurès, sosyalistlerce yürütülmesi gereken sömürge siyasetini yansıtır. Konuşması birçok bakımlardan pek ilginçtir. Ayrıca, 1884 teki nutkuna göre, sömürgecilik olgusu karşısında daha bir bilinçlenmeyi gösterir. Jaurès için sömürgecilik, "kapitalist rejimin en kötü, en acı sonuçlarından biri" dir...

... Bence, sosyalizmin, sömürgecilik siyasetiyle ilgili duygularını bir formüle bağlamakla yetinmemesi gerekiyor... Şunda anlaşmış bulunuyoruz: Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü halkın kaderini iyileştirmekte kullanılacak zenginlikleri ve kuvvetleri boşa harcıyor. Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü işçilere emeklerinin tam karşılığını vermiyerek tüketimi daraltan ve dışarda zorla yeni pazarlar fethetmeği gerektiren kapitalizmin en iğrenç sonucudur o. Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü kapitalist adaletsizliği her seferinde görülmedik bir çürüyüşle artırıyor, etrafa bulaştırıyor. Zincirden boşalmış bütün yağma ve çapul içgüdüleri —cezasız kalacakları kesinlikle bilindiğinden— yeni spekülasyon kuvvetleri tarafından

genişletiliyor ve istenildiği şekilde geliştiriliyor: İlkel insanlığın sinsi vahşeti, kapitalist düzenin en iyi âletleriyle sömürgelerde ustaca uygulanıyor.

Elbette, milletlerarası sosyalizm, Londra Kurultayı'nda bunu tekrar tekrar belirtecektir. Ayrıca, şüphesiz, şunu da belirtecektir: Sosyalist uygarlık yeryüzünün karanlık parçalarına da ışık götürmekten geri durmıyacaktır. Bu, onun ödevi olacak, insan ırkını kerte kerte birleştirmeğe çalışacaktır. Ama, bu işte ona kılavuzluk eden yağmacılık düşüncesi olmıyacaktır. Gerçi o da dünyaya yayılacaktır, fakat sömürmek için değil, kurtarmak ve huzura kavuşturmak için...

Gelgelelim, eğer Londra Kurultayı, dogmatik bir bildiri yayımlamakla kalırsa tuhaf ve beyhude bir iş yapmış olacaktır. Gerçekte, bütün milletler sömürge siyasetine bağlanmışlardır: Bizim, gelecekle ilgili formüllerimiz onları yollarından çevirmiyecektir. Benimsedikleri fetih ve yayılma kanunu, tabiî bir kanun gibi, karşı konulmaz görünüyor onlara. Bu bakımdan, sömürgecilik hareketinin getirdiği bütün bayağılıkları, zalimlikleri, ahlâksızlıkları boşuna sayıp dökeceğiz, çünkü bu hareketi durduramıyacağız. İnsanlık ırmağı akmak için bizim süzgecimizden geçmeği beklemez. Tarihi yöneten büyük evrim kanununu biliyoruz. Kapitalist ilke kendi özünü geliştirecek ve, yerini sosyalist ilkeye bırakmazdan önce, ürünlerini tüketecektir. Bizim gibi sosyalist ilkeyi benimsiyen kimselerin, eylemin bütün sorumluluğunu yüklenme-

si ve kapitalist ilkenin etkilerinden sakınması gerekir. Kapitalist toplum yaşadıkça kendi kanunundan ayrılmıyacaktır. Bunun tersini düşünmek saflık olur.

Nitekim, öbürlerinden daha titiz, daha demokratik ruhlu Avrupa milletlerinden herhangi biri, her çeşit sömürgeci yayılmayı yasaklamış da olsa, Afrika'daki ya da Asya'daki haksızlık ve hırsızlıklardan bir zerre bile eksiltmiş olmaz, yalnızca kendini aldatmış olur. (Tabiî, sosyalist anlamda aldanmadan söz ediyorum.) Çünkü her millet sosyalist insanlığa ancak şu şartla sevinerek girebilir: Yüksek bir adalet kuralına uyarak ve insancıl şeylerin tümü üzerinde dehasının gücüne uygun bir etkide bulunarak... Eğer bir demokratik Cumhuriyet, şimdi bütün halklara acı çektiren yayılma ve macera ihtiyacının önüne geçseydi, bu ihtiyaca karşı aşırı milliyetçi tutkuları ve zorlu faaliyetleri kışkırtmaktan başka bir şey yapmıyacaktı. Bu ise, Sezar'cı bir fetih, tantanalı bir şeref ve yağma rejiminin talihini artıracaktı.

Öyleyse, dünya barışı ile milletlerarası sosyalizm için pek tehlikeli olan bu sorunlar karşısında, sosyalistlerin pratikteki davranışı ne olmalıdır? Londra Kurultayı'nda —bence— ele alınacak en nazik sorun budur. Kişisel görüşümü söylemekten çekinmiyeceğim: Daha önce her ülkede tartışılmış olması şartıyla, bu sorunu Kurultay'da pekalâ çözebileceğimize inanıyorum.

Bütün dünya sosyalistlerince benimsenecek ve uygulanacak üç pratik kural bulunduğunu sanıyorum.

Bunlardan birincisi, sömürgecilik rekabetinin milletler arasında bir savaşa yol açmaması için gözünü dört açmaktır. Bunun için, her millette sosyalistlerin, harcanan gücü ve yapılan işi aşan ölçüsüz istekleri kınamak cesaretini göstermeleri gerekir. Sosyalistler, ancak sömürgecilik hareket ve çabasını çok yakından, nerdeyse günü gününe izliyerek bunu yerine getirebilirler. Şimdiye değin sömürgeci yayılmaya karşı yalnızca sistem ve nazariye bakımından düşmanlık gösteren sosyalistler, sözü geçen sorunların tekelini aşırı milliyetçi ya da kapitalist basına bıraktılar; bu basın ise onları soysuzlaştırdı, gerçekleri örtbas etti, olaylar yarattı ve barışı tehlikeye sokan masallar uydurdu. Onun için, ciddî belgelere ve doğru bilgilere dayanarak, bütün ülkelerin sosyalistlerinin artık bu sorunlarda milletlerarası sağlam bir görüşe varması ve taşkın isteklere gem vurması gerekmektedir. Şüphesiz, edinilen bilgilerin doğruluğuna bel bağlıyarak, sosyalizmin milletlerarası ve insancıl bir yüksek bilince ulaşmasını oturup beklemek demek değildir bu.

Bütün dünya sosyalistlerinin bağlanacağı kurallardan ikincisi, Asya'nın, Amerika'nın, Afrika'nın yenilmiş ya da sindirilmiş halkları için en insanca davranışı ve en geniş güvenliği istemektir. İster İngiltere'nin hakimiyeti altındaki Hintliler için, ister Fransa'nın hakimiyeti altındaki Araplar için, isterse Avrupa milletlerinin uğrunda çekiştikleri ve aralarında paylaştıkları bütün Afrika halkları için olsun, her ülkenin parlamentosuna insanca teklifler getir-

mek ya da gerekli protestolarda bulunmak sosyalistlerin ödevidir.

Bu sosyalist eylem her ülkede öyle bir kuvvet ve yetkiyle yürütülecek ki, sonunda, evrensel bir kimlik kazanacak. Öyle namuslu bir evrensellik ki kimsenin ondan bir kuşkusu olmıyacak. (...)

Sosyalistlerin sömürge sorunlarında bağlanacağı kurallardan üçüncüsü ve sonuncusu bence şudur: Milletlerin uğrunda açgözlülükle çekiştikleri belli başlı ekonomik kuvvetlere gitgide daha evrensel bir özellik vermek. Sözgelişi, bugün bütün Avrupa milletleri Nil'in kaynaklarına göz dikmişler. Çünkü, Yukarı Nil'i ve Afrika'nın büyük göllerini ele geçirmek, Mısır'ın ve bütün kıtanın gelişimine hakim olmak demektir. Özellikle on yıldan beri Avrupa milletlerinin Afrika'da gizli ya da açık harcadıkları bütün çabaların, mertçe ya da kalleşçe kurdukları bütün düzenlerin sırrı işte buradadır. Bu rekabetler gittikçe şiddetlenerek bir gün savaşa dönüşebilir. Gerçi, bu tehlikeyi önlemenin tek yolu, falan ya da filan milletin özel çalışmasını ya da etkisini sınırlamak değildir. Ama, niçin Tuna ırmağı ile Süveyş kanalında olduğu gibi, kaynağından denize varıncaya kadar Nil'in serbestçe kullanılması da milletlerarası bir güvenlik düzenine bağlanarak yürütülmesin? Elbette, alabildiğine nazik ve karmaşık olan bu sorun üzerinde fazla durmak istemiyorum. Sadece, milletlerarası sosyalizmin bu sorunlarda gütmesi gereken politikayı bir örnekle belirtmek için ondan söz açıyorum.

Demek ki; 1. barış yararına ve taşkın isteklere

karşı her an uyanık bulunmak, 2. ezilen ırklara dinmeyen bir şefkat göstermek, hiç olmazsa aşırı zorlama ve sömürmeye karşı onları korumak, yavaş yavaş tam bir bağımsızlığa doğru çağırmak, 3. dünyadaki büyük tarihsel ya da ekonomik yolları kullanma konusunda —kendi eylem özgürlüklerine göre— bütün halklara milletlerarası garantiler sağlamak: İşte evrensel sosyalizmin benimseyebileceği pratik kurallar...

Londra Kurultayı, dünya sosyalistleri yararına bütün belgeleri toplıyan ve çeşitli millî topluluklara dağıtan bir milletlerarası danışma komisyonu kurulup kurulmayacağını kararlaştıracaktır. Ama, ne olursa olsun, sosyalizmin insancıl eylemi, yolundan dönmemelidir. Sosyalizmin milletlerarası kuvveti; her an barışı tehlikeye düşürecek ve iğrenç bir savaşta dünya emekçi sınıfının çeşitli bölüklerini birbiriyle çarpıştıracak sorunlarda kendini açıkça göstermelidir.

Şüphesiz, milletlerarası sosyalizm, ancak bilimin kılı kırk yaran gücü ile dürüstlüğün söz götürmez gücüne dayanarak yapacaktır bunu, ancak bu yolla görevini günden güne daha belirli ve daha geniş olarak yerine getirebilecektir (x)...

---

x) **La petite République, 17 mayıs 1896.**

BİRLİK

Emekçiler ayrı bir sınıf meydana getirirler. Bu sınıfın bir partisi olmalı, bütün sosyalist eğilimler orada toplanmalıdır. Jaurès, bilindiği gibi, sosyalistler arasındaki birliğin yorulmaz bir havarisi oldu. 1897 den sonra, sosyalizm en aşağı beş kümeye ayrılınca, şunları yazdı:

... Şimdi görev doğrudan doğruya bize düşüyor: Fransız Sosyalist Partisi'nin birliğini sağlamak zorundayız. Elbette, cansız ve zoraki bir birlik değil burada söz konusu olan: Çeşitli sosyalist örgütler var olabilir ve olacaktır, ama bu, ortaklaşa eylem yolunda samimiyetle konuşmayı, çareler araştırmayı önlememelidir. Aslında, düşmanlarımızın sandığından çok daha kolaydır bu. Çünkü ,bütün sosyalistler aynı toplumsal ülküye bağlıdırlar. Gerçi, kavga yöntemi ve taktiği üzerinde değişik tutumların ortaya çıktığı doğrudur. Fakat bunlar, giderilmesi ya da hafifletilmesi imkânsız ayrılıklar değildir. Nitekim, geçende Belçika Sosyalist Partisi bunun değerli ve yüreklendirici bir örneğini verdi: Birbirine aykırı eğilimlerine karşın, sosyalistler radikal demokratlarla seçimlerde iş birliği yaparak kardeşlik ruhunun güzel bir belirtisini gösterdiler... Aynı şekilde biz de, içimizden bazı-

larının devrimci eylemin gerekliliğine, bazılarının ise evrensel oylamanın etkililiğine daha çok inanmasını hoş görebiliriz. Kaldı ki, hiçbirimiz seçim kavgasını reddetmiyoruz, hiçbirimiz tarihin beklenmedik fışkırmalarına yolu tıkamayı ve sosyalizmi oy küpüne kapamayı düşünmüyoruz. Kapitalist mülkiyetin yerini toplumsal mülkiyetin alması pek derin bir ekonomik devrimdir. Bu devrim umutları, korkuları, tutkuları harekete getirecek, emekçilerin geçeceği yolu herkesin önceden çizmesini sağlıyacaktır. Herkes yeni düzeni hazırlayan bütün ekonomik ve politik güçlerden yararlanacaktır (...).

Ekonomik teşkilâtlarda çalışan herkes, sendikalarla kooperatifleri kuran, yöneten, geliştiren herkes, savaş halindeki işçilerin çağrısına koşan herkes, sermayeden beledî ya da kanunî bir hak koparan herkes, parlamento mücadelesinde başarılar kazanan herkes, düşmanın silâhlarını işlettiği yerde bayrağı dalgalandıran herkes aynı ordunun askeridir, aynı kavganın dövüşçüsü, aynı umudun kardeşidir. Aslına bakılırsa, eşyanın kuvveti, düşmanlarımızın kümeleşmesi ve politik partilere, ekonomik topluluklara karşı, Midî'deki cam işçilerine, kuzeydeki Roubai'li emekçilere karşı kapitalizmin yaptığı zulümler de yavaş yavaş hepimizi Parti'mizin izlediği sosyalist birliğe doğru götürmektedir (...).

Aralarındaki ayrılıklar, karşılaştıkları güçlükler, yaptıkları tartışmalar ne olursa olsun bütün sosyalistler aynı yolun yolcusudur.

Dürüst ve fedakâr bir sosyalistin görevi; arkadaşlarıyla çekişmekten, tartışmaktan çok, Parti'nin çıkarlarına en uygun yol hangisidir, onu arayıp bulmaktır...

Evet, aramızda belki de uzun süre taktik ve yöntem ayrılıkları olabilir, olacaktır. Ama bu —Belçika'da ve Almanya'da olduğu gibi— birleşmemizi, dürüstçe ve fedakârca tartışmamızı önlemiyecektir, önlememelidir.

Biz bu şekilde tartışmayı istiyoruz. İstiyoruz ki büyük sosyalist birlik, büyük sosyalist kardeşlik ışıkla, akılla, teşkilâtla kurulsun (x).

---

x) **Etudes Socialistes, C. II. S. 206-208.**

SOSYALİZM

İNSAN KİŞİLİĞİNİN ÖZGÜRLÜĞE KAVUŞMASI

Adalet hürriyetten ayrılmaz. Sosyalizm bu gerçeği unutmaz. "Hayatın çeşitli kuvvetleri" ne saygı duyar. Çünkü sosyalizm için aslolan bireydir. 1 aralık 1898 de "Revue de Paris" de yayımlanan "Sosyalisme et Liberté" başlıklı incelemesinde Jaurès, "sosyalizmi bireysel hukuku en iyi gerçekleştiren" bir düzen olarak gösterir. Ona göre, "hiçbir şey bireyin üstünde olamaz." Bireyin yüceltilmesi "ne ülküye, ne dayanışmaya, ne de fedakârlığa aykırıdır." Kişi sosyalizmle özgürlüğe kavuşunca, dünya da "özgürlük düşüncesiyle fethedilmiş" olacaktır.

Sosyalistler için, her kuruluşun değeri insana bağlıdır. Kuruluşlara, düşüncelere ancak kurtulmak, yaşamak ve gelişmek dileğini gerçekleştiren bireyler hayat ve fazilet getirebilir. Çünkü herşeyin (yurdun, ailenin, mülkiyetin, insanlığın, Tanrının) ölçüsü bireydir (ferttir).

İşte, devrimci düşüncenin mantığı budur. İşte, sosyalizm budur.

Bireyin böylesine yüceltilmesi tarihsel hareketin sonucudur ve ülküye, dayanışmaya, fedakârlığa aykırı değildir. Bütün insanları mülkiyete, bilime, hürriyete, yani yaşamaya kavuşturmaktan daha yüksek bir ülkü mü olur? Yazık ki, sosyalizme gelinceye dek ülkü, cılız ve çekingendi, insan cevherini tümüyle işlemeğe yanaşmıyordu. Örneğin, hristiyanlık seçkinleri baştacı ediyor, kalabalığı cehennemin dibine gönderiyordu. Fransız Devrimi insanların kuramsal (nazarî) bakımdan eşitliğini ilân ediyor, fakat mülkiyete bir sınıfın ötekini köleleştirmesi imtiyazını tanıyordu. Tarihin başından beri, ilk defa olarak sosyalizm, "bütün" insanlığı bütün bireyleriyle, bütün atomlarıyla mülkiyete, özgürlüğe, ışığa ve sevince çağırıyor. Artık insanlık değeri ve büyüklüğe yalnızca bazı seçkin yaratıklar ya da imtiyazlı sınıflarla değil, bütün bireylerle ortaya koyacaktır. Eti ve kanı ne olursa olsun, insan kılığında dünyaya gelen herkes, insanlık hakkını, insanlık gücünü de beraberinde getirecektir: Hiçbir dogmaya dayanmadan düşünebilecek; hiçbir efendiye bağlanmadan kardeşce, eşitlik içinde çalışabilecek; tabiata baş eğdiren eylem araçlarına —herkesle birlikte— sahip olabilecektir.

Böylece, ancak sosyalizm yoluyla, ülkü sadece doruklara dokunan ya da yüzeylere değinen bir ışık olmaktan çıkacaktır. İnsan hayatının büyük kasırgası içinde her toz zerresi aydınlıkla titriyecektir. Hakla hareketin, ruhla maddenin birliği hiçbir zaman o günküden daha derine varmıyacaktır. Vahşiliğin kanunlarından yakayı kurtaran bütün ırklar, bütün or-

ganik kuruluşlar tabiatın gerçekten üstüne çıkacaktır. Bunun sonucunda insanlık, ilk defa, eşyaya hâkim olacaktır.

Bilindiği gibi, sermayenin kanunları gereğince, kişioğlu kuvvete ve rekabete boyun eğer. Bu yüzden de tabiatın basit bir parçası haline gelir. Nitekim, yerin altında çalışan bağımlı ve ücretli maden işçisi tümüyle bir insan değildir; üretim mekanizmasının bir vidasıdır; öbür tabiat kuvvetleriyle birlikte ele geçirilmiş bir tabiat kuvvetidir. Fakat yarın, bütün üreticiler kurtulunca, işlerinde tam özgürlüğe kavuşunca, çalışma bir tabiat olayı olmaktan çıkıp da bir hürriyet edimi haline gelince, aynı insanlar daha derin kuyulara inecek, tarlaları sürecek, madenleri eritecek ve döğecektir. Ama bu, insanın kulluğunu eşyanın kulluğuyla karıştıran bir çalışma olmıyacaktır artık; toprağı ve onun kuvvetlerini işleyen yüksek bir özgürlük biçimi olacaktır. Böylece, hürriyet ruhu toprağı gerçekten fethetmiş olacaktır (x).

---

x) **Etudes socialistes, C. II, S. 94-95.**

NE BASKI, NE DE ANARŞİ

Sosyalizm ne bir kışla hayatı getirecektir, ne de başıboşluk. 26 ağustos 1894 te "Dépêche de Toulouse" da çıkan bir yazısında Jaurès, liberal okula bağlı iktisatçıların ikiyüzlülüğüne dikkati çeker. Bu iktisatçılar sosyalizmi kâh özgürlüğü kaldırmayı, kâh da anarşiyi kurmayı istemekle suçlarlar. Aşağıda okuyacağınız parçalar, muzipçe gülümsiyerek ve saflığı bir yana bırakarak, Jaurès'in düşmanlarını nasıl hırpaladığını göstermektedir.

Krediyi, üretimi, toprağı ellerinde tutan ve işçilerle köylüleri kendi çıkarları için çalıştıran bütün büyük bankacıların, kapitalistlerin, mülkiyetlilerin yerini Millet'in almasını istediğimiz zaman, "Temps" ve "Siècle" gazetelerinin iktisatçıları bize, özgürlüğü bireysel (ferdî) mülkiyeti kaldırmak istediğimizi söylüyorlar.

Onlara şöyle cevap verebiliriz: Özgürlüğü ve bireysel mülkiyeti ortadan kaldıran kapitalist rejimdir, biz değil! Öyle ya, maden işçisinin, cam işçisinin, tül işçisinin, dokuma işçisinin bireysel mülkiyeti nerede? Irgadın, oduncunun bireysel mülkiyeti nerede? Gerçekte, iktidar ve zenginlik gitgide istifçilerle tekelci-

lerin elinde toplanıyor, bireysel mülkiyet durmaksızın onlar tarafından ele geçiriliyor. Diyelim ki bireysel mülkiyet, onların düşündüğü bütün değerleri kendinde taşıyor; o zaman da, Hugo'nun şu sözü akla geliyor: Bireysel mülkiyet Roland'ın kısrağı gibidir, herşeyi çok iyidir, yalnız bir tek kusuru vardır: Ölüdür. Bize saldırmak üzere düşmanlarımızın bu zavallı bireysel mülkiyet kısrağına binince gülünç duruma düşmeleri de bundandır.

Gelgelelim, haksız olduklarını bilmek yetmiyor bize, onlara göstermek istiyoruz ve gösteriyoruz ki sosyalist düzende ne baskı ,ne kötüye kullanma, ne de bireysel özgürlüklere el atma olacaktır. Öyleyken, düşmanlarımız Tarn valisi gibi şunu tekrarlayıp duruyorlar: Sosyalistlere göre, Devletin bütün görevler gibi bütün mallara da el koyması gerekirmiş!... Bunu söylemekle memlekette şu yanlış düşünceyi yayacaklarını umuyorlar: Sosyalist düzen bugünkü kapitalist Devlet'in şişip büyümesinden başka bir şey değilmiş; onun için devletin fabrikalarında, ormanlarında, yollarında, dairelerinde çalışan ücretliler özel (kapitalist) sanayide çalışanlar kadar kul ve yoksul olacaklarmış! Ne yanlış düşünce! Yanlış, bin kere yanlış!

Bugünkü Devlet büyük bir patrondan başka bir şey değildir, ücret ve rekabet kanunlarına uyan ve onları uygulayan kocaman bir patron...

Fakat kapitalist rejim değişince, bu rejimden doğan ve onu destekliyen şimdiki Devlet biçimi de kendiliğinden değişecektir. Bütün iş kollarında çalışanlar, o zaman, emeklerinin tam karşılığını alacak-

lardır: Millet artık gündelikçiler gibi yurttaşları da sömüren büyük bir kapitalist olmıyacaktır. Tersine kapitalin tırtıkladığı paylardan kurtulmuş bütün işçilerin, bütün yurttaşların toplumsal aklı haline gelecektir. Üstelik, milletin üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkı, emekçilerin gerçek mülkiyetine dokunmıyacaktır: Sömürücü kapitalizmin yeniden ortalığı kaplamasına ve vurguncu istifçiliğin yeniden yayılmasına karşı koymakla yetinecek, sürekli bir tedbir olmaktan öteye geçmiyecektir. Böylece, yüksek teşkilât aynı zamanda yüksek özgürlük haline girecek ve bütün bireysel kuvvetler örgütlenmiş ortaklık içinde açılıp gelişecektir.

Sosyalist düzende Millet yurttaşlara şu ya da bu görevi, şu ya da bu çalışma biçimini zorla kabul ettirmek gereğini duymıyacaktır. Çünkü bütün görevlerde aynı güvenlik bulunacak, eşit bir çaba için aynı karşılık alınacak, işletmelerin yönetimine katılmakta herkes aynı hakkı taşıyacaktır. Görevler istidat, eğilim ve durumlarına göre yurttaşlar arasında bölüşülecektir...

... Millet, nasıl ki politik eğemenliği ilân ederek bireylerin politik özgürlüğünü yaratmışsa, ekonomik eğemenliği ilân ederek de bireylerin ekonomik özgürlüğünü yaratacaktır.

Elbette biz, böyle iyi niyetle gerçeği söylerken, muhaliflerimizin kalleş ya da kakavan olmadığını hesap ediyoruz. Sosyalist rejimin, yeni derebeylik rejiminin yerine geçeceğini gösterince, bize şöyle bağı-

rıyorlar: "Bir manastır, bir kışla, bir hapisane hayatı kurmak istiyorsunuz!" Tam tersine, sosyalist düzenin herkes için bir kurtuluş ve özgürlük düzeni olacağını gösterince, ayıplayıcı tavırlar takınarak ve polisle önceden anlaşarak bize şunu söylüyorlar: "Hayır, bir anarşidir bu! Hayır, bütün haklarımızı elimizden alacaksınız! Sizi gidi sahte evliyalar sizi!"

Oysa, gerçek tam tersi bunun: Yukardaki dürüst ve duru açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, burjuva iktisatçıların hızlandırdığı anarşiden toplumu biz kurtaracağız. Kapitalist düzende adalet bulamıyan kimseler —Bay Yves Guyot'ya inanarak— sosyalist düzende de özgürlük bulamıyacaklarını sanıyor, anarşistliğe kayıyorlar. Bu bakımdan, anarşiye —öğreti (doctrine) alanındaki anarşiden söz ediyorum— karşı tek etkili propagandayı biz sosyalistler yapıyoruz.

Onun için de, düşmanlarımızın bağırıp çağırmasına boş veriyoruz. Bizi bazan anarşiyi, bazan baskıyı tutmakla suçlamalarına aldırmıyoruz. İki kambur arasında kalan Polichinelle gibi onların da hep bu iki ahmakça söz arasında bocalamasınını uygun görüyoruz (x).

---

x) **Etudes Socialistes, C. I, S. 288-291.**

SOSYALİZMDE İNSAN HAKLARI

Jaurès "bir sınıfın tahakkümünü insanlığa karşı yapılmış bir suikast" sayar. Ona göre, "sosyalist olmak herkes için bir adalet ödevidir." 7 eylül 1901 de "Petite République" te çıkan "Socialisme et la vie" adlı yazısında bu düşüncesini geliştirir. "İnsan Hakları Bildirisi" nin işçi sınıfı için taşıdığı önemi belirtir. "Sosyalizmin bir kökü" Bildiri'dedir. Ama, işçi sınıfının eylemi olmadıkça, hak düşüncesi sonuçsuz kalır. Jaurès, Fransız Devriminden kalkarak, sosyalizmin XIX. yüzyıldaki gelişmesini gösterir. Emekçi sınıfın serpilmesini ve kapitalizmin bağrında, "sosyalizmi gerçekleştirecek teknik araçların" varlığını açıklar. Aşağıya aldığımız parçada Jaurès'in devrimci evrim kuramı (nazariyesi) ortaya konulmaktadır.

1789 "İnsan Hakları Bildirisi" ne tüm anlamını verecek ve kişi hukukunu tüm gerçekleştirecek biricik toplum düzeni sosyalizmdir. Gerçi, devrimci burjuva hukuku insan kişiliğini birçok kösteklerden kurtarmıştır, ama yeni kuşakları önceki kuşaklarca biriktirilen kapitale bir pay ödemek zorunda bırakmaktan da geri durmamıştır .Bu payı imtiyazlı bir azınlığın cebine akıtmış, bir sınıfın ve geçmişin yara-

rına insan kişiliğini bir çeşit ipotek altına sokmuştur.

Biz ise, burjuvazinin tersine, insanlığın biriktirdiği üretim ve zenginlik araçlarının herkesçe kullanılması ve herkesi kurtarması gerektiğini öne sürüyoruz. Bize göre, insanlığın yarattığı gelişim araçları üzerinde herkesin şimdiden bir hakkı vardır. Güçsüz ve çıplak, baskılara ve sömürmelere bağrı açık dünyaya gelen bir kimsenin kişiliği olamaz. Ancak, insanlığın çabasıyla meydana gelmiş araçları —kendi gelişimi için— özgürce kullanma hakkı olan bir kimsenin kişiliği olabilir. Her bireyin (ferdin) kendini geliştirip yüceltmek hakkıdır; bu yoldaki çabasını destekliyecek her şeyi insanlıktan istemek hakkıdır; sömürülmeden ve kimsenin boyunduruğu altına girmeden çalışmak, üretmek, yaratmak hakkıdır. Toplum ancak üretim araçlarını buyruğuna vererek bireyin bu hakkını sağlıyabilir. Ama, bunun için, toplumun da bu araçlar üstünde eğemen bir mülkiyet hakkı bulunmalıdır.

Yaşama saygısı sosyalizmin özüdür. Marx ile Engels bunu "Bildiri" de pek güzel belirtirler: "Burjuva toplumunda çalışma, kapitaldeki birikmiş emeği artırma aracından başka bir şey değildir. Sosyalist toplumda ise biriken emek çalışanların yaşamasını genişleten, zenginleştiren, coşturan bir araç olacaktır. Burjuva toplumunda geçmiş şimdiye hükmeder. Sosyalist toplumda ise şimdi, geçmişe hükmedecektir."

"İnsan Hakları Bildirisi" de yaşamayı olumluyordu, bir çağrıydı yaşamaya. Devrim yaşayan insa-

nın haklarını öngörüyordu. Dünkü insanlığa bugünkü insanlığı bağlama hakkı tanımıyordu. Kıralların ve asillerin geçmiş hizmetlerinden ötürü, şimdi yaşıyan insanlığı ezmesine ve ilerleyişini durdurmasına hak vermiyordu. Nitekim, yaşıyan insanlık, geçmişin canlı kuvvetlerinden kalma herşeye —kendi yararına kullanmak üzere— el koymuştu. Kırallığın kurduğu fransız birliği dahi —kırallığa karşı— Devrimin kesin âleti olmuştu. Aynı şekilde, burjuvazinin biriktirdiği büyük üretim kuvvetleri de —kapitalist imtiyazlara karşı— insan kurtuluşunun ilerde kesin aleti olacaktı.

Hayat geçmişi yok etmez: Ona baş eğdirir. Devrim bir kopuş değildir, bir fetihtir. Emekçi sınıfı bir fethi gerçekleştirince ve sosyalist toplum kurulunca, kişioğlunun yüzyıllardır biriken çabası zengin ve iyi bir tabiat meydana getirecek, insanlara doğuşlarından başlıyarak özen gösterilecek ve tam gelişmeleri sağlanacaktır.

Görüldüğü gibi, devrimci burjuva hukukunda, İnsan Hakları Bildirisi'nde ve yaşama hakkında sosyalizmin bir kökü var. Ama, emekçi sınıfın güçlü dış eylemi olmadıkça, hak ve insanlık düşüncesinin bu iç mantığı etkisiz kalır, bir türlü uyanmaz. Nitekim, 1789 Devrimi başlar başlamaz emekçi sınıfı işe karışmıştır. Marat gibi, kendisine: "Ne yapıyorsun? Duvarları arkasında hapsedilmiş bir işçi mi var, niçin Bastille'i almağa gidiyorsun?" diye saçma öğüt verenlere kulak asmamıştır. Yürümüştür. İleri atılmış-

tır. Korkulu günleri başarıya ulaştırmıştır. Cephelere koşmuş, içerde ve dışarda Devrimi kurtarmıştır.

Gerekli bir kuvvet haline gelmiş ve durmayan eyleminin karşılığını da almıştır: Yarı demokratik, yarı burjuva bir rejim kurulmuş, 1789 dan 1792 ye kadar süren bu katıksız özgürlük düzenine bazan emekçilerin eylemi hakim olmuştur. Gücünü gösterdikçe kendine güveni artmış ve sonunda Babeuf'le birlikte şunu söylemiştir: Ortaklaşa mutluluğu kurmak için, millet denen ortaklaşa bir kuvvet yaratarak, ondan yararlanmalıyız.

Böylece, emekçilerin eylemi dolayısıyla, sosyalizm belirsiz bir felsefî kurgu olmaktan çıkmış, canlı bir güç, bir parti halini almıştır. Şu iki kuvvetin bağdaşık eylemi altında Fransız Devriminden Sosyalizm doğmuştur: Hak düşüncesinin kuvveti ve emekçi sınıfın eyleminin kuvveti. Onun için, sosyalizm soyut bir hayal değildir. Çünkü o, modern hayatın sıcak kaynaklarının en kaynar, en coşkun yerinden fışkırmaktadır. (...)

Hayır, sosyalizm keyfî ve hayalî bir görüş değildir. Gerçeğin içinde oluşur ve gelişir. Hayatla doludur, büyük bir hayat kuvvetidir, hayatı yönetebilecek bir kuvvet... Sosyalizm, burjuva demokratik devriminin hak ve adaleti eksik uygulayışına İnsan Hakları'nın tam ve kesin yorumuyla karşı çıkar; Kapitalizmin kurmağa uğraştığı dar, karışık ve eksik zenginlik örgütüne görkemli ve uyumlu bir zenginlik anlayışıyla karşı çıkar (Bu zenginlik içinde bir kimsenin çabası herkesin onu destekliyen çabalarıyla büyü-

yecektir.); tekelci baskı ve sömürmeyle yaralanmış burjuva bencilliğinin ve kibirliliğinin duygusuzluğuna devrimci tasayla, hınçlı alayla, yalanı çürüten öldürücü çözümlemeyle karşı çıkar; sermayenin toplumsal önceliğine gitgide büyüyen, güçlenen emekçi sınıfın örgütüyle karşı çıkar.

Ezilen ve sömürülen sınıf sayıca, bilinçce, birlikçe günden güne büyüyünce ve mülkiyetin tek sınıfta toplanmasına son vermeği günden güne daha açıklıkla düşününce sınıflar rejimi nasıl sürüp gidebilir? Kaldı ki, sosyalizmin gerçek ve özlü kuvvetleri büyüdükçe, sosyalist gerçekleşmenin teknik araçları da gittikçe su yüzüne çıkar. Millet gittikçe birlik ve eğemenlik kazanır. Ekonomik görevleri yüklenmek zorunda kalır: Bunlar, toplumsal mülkiyetin ilk ve kaba belirtileridir. Büyük sanayi şehirlerinde sağlık, konut, aydınlatma, eğitme, beslenme ve demokrasi sorunları gittikçe artan bir ölçüde mülkiyet sorununun ve ortak alanların yönetiminin içine girmektedir. Her türlü kooperatifler, üretim ve tüketim kooperatifleri gittikçe çoğalmaktadır. Meslek ve sendika örgütleri gittikçe yayılmakta, kıvraklaşmakta, çeşitlenmektedir: Sendikalar, sendika federasyonları, iş borsaları, meslek federasyonları, sanayi federasyonları gibi...

Bu da apaçık gösteriyor ki kapitalist imtiyazların yerini ilerde merkezî bir bürokrasinin tekdüzenli ağırlığı doldurmuyacaktır. Tersine, toplumsal mülkiyet ve eğemenlik hakkıyla donanan millet, sayısız örgütlere (belediyeler, kooperatifler, sendikalar, vb.) sahip olacaktır. Bu örgütler toplumsal mülkiyete en yumuşak

ve en özgür hareketi verecek, bireysel kuvvetlerin sonsuz çeşitliliği ve değişkenliğiyle bir ahenk meydana getirecektir. Bunun için sosyalizmin toplumsal ve düşünsel bir hazırlığı olduğu gibi teknik bir hazırlığı da olması gerekecektir. Gerçi, şimdiye değin yapılanlarla coşan bazı çocuk kafalı kişiler, sosyalist dünyayı yaratmak için emekçi sınıfın bir buyruk çıkarmasını yeter sanıyorlar. Sanıyorlar ki, emekçi sınıfı sihirli değneğini vurarak "açıl susam açıl!" deyince, hemen sosyalist düzen kuruluverecek!

Böyle düşünenler birer alıktır aslında, burjuvazinin eğemenliğini de, sınıflı düzeni de mahkûm eden evrimi ve onun karşı konulmaz kuvvetini göremiyen kimselerdir (x).

---

x) **Etudes Socialistes, C. II. S. 354-359.**

DEMOKRASİ VE SOSYALİZM

Sosyalizm Fransız Devriminin yarattığı yeni hukuku benimser. Demokrasi, sosyalizm için, "büyük bir fetih" tir. Dreyfus olayı sırasında Jaurès, bir yandan azgın milliyetçilik ve gericilikle savaşırken, bir yandan da "Histoire socialiste de la Révolution Française" adlı eserini yazar. Eserinin sonunda, sosyalizmi, "Devrim'in ve demokrasinin fırınından çıkmış" gösterir.

... Sosyalizm Devrim'in (1) getirdiği bu yeni hukuku tutar, ona dayanır. Politik alanda olduğu gibi ekonomik alanda da herkesin egemenliğini düzenlemek ister. Bundan ötürü de, demokrasinin daha yüksek bir konağını meydana getirir. Ayrıca, herkese, kendini tümüyle gerçekleştirmeyi sağlıyacak somut gelişme araçları vermek ister. Bundan ötürü de, yeni toplumu insan hakları üstüne oturtur.

Devrim'in 9 thermidor'a (2) kadar olan uzun tarihçesini kavganın ortasında yazdım: Sosyalizmin, Cumhuriyet'in ve demokrasinin düşmanlarına karşı

---

1) Yani 1789 Fransız Devriminin.

2) Thermidor : 1789 Devrim takviminin 20 temmuzdan 18 ağustosa değin süren 11 inci ayı. (Çev.)

yürütülen kavganın ortasında, en iyi eylem ve savaşma yöntemi konusunda sosyalistler arasında yapılan kavganın ortasında... Bu kavganın birbiriyle çatışan ateşleri altında çalışmam ilerledikçe inancım da gitgide pekişti: Sonunda anladım ki demokrasi, işçi sınıfı için, büyük bir fetihtir, kazançtır.

Bütünüyle demokrasi belirli bir eylem aracı ve biçimidir. Politik ilişkiler gibi ekonomik ilişkiler de ona göre düzenlenmek zorundadır. Bu bakımdan sosyalizmin —tutkulu bir sevinçle belirttiğim üzre— Devrim ve demokrasi fırınından dökülen kızgın bir eriyik gibidir.

Geniş anlamda —Babeuf'ün Robespierre'i anarak düşündüğü anlamda— biz demokrasi ve Devrim partisindeniz. Ama onu dondurmuş ve durgunlaştırmış değiliz. Olmıyacağız da. Neden derseniz, 1789 dan 1795 e kadar süren günlerin yaşayış ve üretim şartlarını karşılıyan ekonomik ve toplumsal formüllere göre toplumu dondurmak istemiyoruz da ondan; sözü geçen şartların şimdi ortadan kalktığını biliyoruz da ondan. Demokratik burjuva partileri çok kez yanardağın eteğindeki soğumuş lav parçalarını devşirmekle ya da ocağın yöresindeki sönmüş külleri eşelemekle yetiniyorlar. Oysa, volkandaki kızgın maddenin artık yeni döküm kalıplarına akması gerekiyor.

Elbette, mülkiyet sorunu 1789 da yahut 1793 te ele alındığı gibi ele alınmıyor bugün, alınamıyor. Gerçi, o günlerde bireysel mülkiyet insan kişiliğinin bir biçimi ve güvencesi (garantisi) gibi görülebiliyordu, ama bugün görülemiyor. Nitekim, büyük kapitalist

sanayiyle birlikte üreticilerin toplumsal dernekleşmesi ve devletleşen çalışma araçlarının ortaklaşa mülkiyeti evrensel kurtuluşun temel şartı haline geldi. O kadar ki, Devrim'i ve demokrasiyi ömrünü doldurmuş, burjuvalık kalıplar içinde köhnemiş şeylerden sıyırmak için teşkilâtlanan emekçilerin güçlü eylemi zorunlu görülmektedir.

Burada söz konusu olan bir sınıftır, tarikat değil! Çünkü demokrasiyi de, yaşayışı da bütünüyle düzenleyecek olan emekçi sınıfıdır. Üstelik, emekçi sınıfı demokrasi gibi yaşayışı da ancak ona katılarak düzenliyebilir. Aydınlık bir ülkünün disiplini altında geniş ve özgür bir eylemdir bu. Demokrasi politikası ve sınıf politikası : İşte birbiriyle hiç çelişmiyen iki terim. İşçi sınıfı bu terimler içinde hareket eder; tarih de bir gün bu terimler içinde, toplumsal demokrasinin uyumlu birliğinde yoğrulacaktır.

Böylece, sosyalizm kösteklerinden kurtularak Devrim'e bağlanacaktır. Devrimci demokrasinin kahramanca çabalarını özgür bir kafa ve ateşli bir yürekle izleyişimizin sebebi budur (x).

---

3) Histoire Socialiste de la Revolution Française, C. VIII. S. 415-416.

TOPLUMSAL DEVRİM

BİR ÇOĞUNLUĞUN ESERİDİR

Evet, emekçi sınıfı devrimini yapmak zorundadır. Ama bu devrim ancak bir çoğunluğun eseri olabilir. Jaurès, Banqui'cilerin bir azınlığı kışkırtarak devrimi gerçekleştirme düşüncesine katılmaz. 26 ağustos 1901 tarihli "Petite Republique" teki bir yazısında bunu açıklar: Nasıl ki fransız Devrimi bir azınlığın eseri değilse, büyük sosyalist değişim de bir azınlığın eseri olmıyacaktır. Bu değişimi gerçekleştirmek için milletin daha geniş bir çoğunluğuna ihtiyaç duyulacaktır. (...) Çünkü, "günümüzün imtiyazlı sınıfları 1789 öncesinin imtiyazlı sınıflarından daha otoriteli ve dolayısıyla daha güçlüdür." Onun için, sosyalist değişim devrimci burjuvazinin gerçekleştirdiğinden "çok daha geniş, çok daha derin ve çok daha ince" olacaktır.

1789 da Devrim'in dokunduğu ancak belirli bir mülkiyet biçimi idi. Nitekim, ruhbanın emlâkini millileştirirken ortadan kaldırdığı, çok sınırlı bir lonca (korporatif) mülkiyeti idi...

Aynı yolda, derebeylik haklarını ortadan kaldırırken de yaptığı, önceden bilinen ve sınırlı olan sonuçlarıyla belirli bir ölçüyü aşmıyordu...

Kapitalist mülkiyet ise, tersine, pek yaygındır. Öyle belirli, bilinen sınırları yoktur. Kilise gibi bir loncanın ya da zadegân gibi bir tabakanın elinde toplanmamıştır. Ayrıca, onu temsil eden özellikler, burjuva iktisatçıların yapmacık bir iyimserlikle söyledikleri kadar yaygın da değildir. Ama, özellikle bir asiller kümesi için ayrılmış da değildir; oldukça geniş bir çevreye serpilmiştir. Küçük mülkiyet sahipleri köylere kadar uzanmıştır. Eğer bir azınlığın darbesiyle kapitalist mülkiyet bir an için ortadan kalkarsa, her yanda önceden kestirilemiyen direnme ocakları yanmağa başlar. Orta ve küçük mülk sahipleri ancak belirli ve çeşitli uzlaşmalarla çıkarları korununca, kapitalist mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesine ses çıkarmazlar. Bu uzlaşmalar, bu güvenceler ise tatlı tartışmalarla ve milletin çoğunluğunun kanunî iradesiyle benimsenip gerçekleşebilir.

Aynı şekilde, tarımsal mülkiyetin değişimi ve oldukça geniş bir kamusal düzene doğru gelişimi de toprak sahiplerinin güveni sağlanmadıkça gerçekleştirilemez. Köylü mülk sahiplerinin tasvibi, sayıları gittikçe azalan şehirli mülk sahiplerininkinden çok daha gereklidir. Gelgelelim, sonuçlarını önceden kestiremediklerinden, bu tasvibe birdenbire yanaşamazlar. Ancak kendileriyle enine boyuna konuşulup tartışılmış bir harekete katılabilirler. Sosyalist eylemin amaç ve sınırı konusunda, ancak üretim güçlerini ve esenliklerini günden güne artıran bir hareket onları kandırabilir.

Fakat, hepsi bu kadar değil. 1789 da Devrim'in

mülkiyet düzeninde yaptığı olumsuz bir işti. Devrim yaratmıyor, yok ediyordu. Hem kilise mülkiyetini ortadan kaldırıyor, hem de topraklarını satışa çıkarıyordu. Böylece, kilise mülkiyetini doğrudan doğruya özel mülkiyete çevirmiş oluyordu. Öte yandan hem derebeylerin haklarına son veriyor, hem de köylü mülkiyetini bir yükten kurtarıyordu. Mülkiyetin özünde bir değişme yapmıyordu. Böylece, köylü önceden sahibi olduğu şeylerin, iyice sahibi oluyordu. Devrim yeni hiçbir mülkiyet biçimi getirmiyordu Yeni hiçbir toplumsal düzen tasarlamıyordu. Kurtarıcılığı, köstekleri kırmaktan öteye geçmiyordu. Yaratmağı, düzenlemeği düşünmüyordu. Oysa, toplum ondan köklü değiştirmeler bekliyordu. Ancak bu değiştirmeler yerine getirilince, toplum, başlıyan yürüyüşünü sevinçle sürdürebilirdi.

Yoksa, sosyalist devrim de kapitalizmi kaldırmağa yetmiyecektir. Bunun için, yeni bir düzenin yaratılması gerekecektir. Üretim bu düzene göre yapılacak, mülkiyet ilişkileri bu düzene göre ayarlanacaktır. Diyelim ki kapitalist sistem yarın tüm silindi; kapitalist alacaklar tüm kapandı, kamu borçlarının defteri dürüldü; artık kiracılar ev sahiplerine, çiftçiler toprak sahiplerine kira ödemiyor, yarıcılar burjuvalara ürünlerin yarısını vermiyor; bütün çiftlik gelirleri, ticaret kazançları, sanayi kârları ve bütün hisseler ortadan kalktı; bu durumda, eğer kapitalizmin çöküşü hemen sosyalist bir düzenlemeyle sonuçlanmazsa, eğer toplum işlerin nasıl ve kim tarafından yürütüleceğini bilmezse, eğer toplum Devlet, beledi-

ye ve sendika eyleminin ne olacağını bilmezse, eğer toplum üreticilere hangi ilkelere göre ödeme yapılacağını bilmezse, sözün kısası, yeni bir sistemin işleyişini yoluna koyacak güçten yoksunsa, o zaman bir düzensizlik ve sefalet uçurumuna yuvarlanacak ve Devrim bir günde yıkılıp gidecektir.

Demek ki, bu yeni toplumsal sistemi yaratan ve ilham eden bir azınlık olamaz. Bu sistem ancak yurttaşların geniş çoğunluğunun desteğiyle işliyebilir. Ancak yurttaşların çoğunluğudur ki yavaş yavaş onun taslaklarını ve tohumlarını üretip çoğaltır. Ancak odur ki kapitalist kaostan toplumsal, kamusal, kooperatif ve korporatif mülkiyetin çeşitli tiplerini çıkarır. Sosyalist düzenin temelleri sağlamlaşınca ve yeni kuruluş insanlara güven verince, çoğunluğun gücü kapitalist sistemin son gürültülerini de bastırır. Yurttaşların geniş çoğunluğu bu geniş toplumsal kuruluşla elbirliği eder.

Sosyalist devrimin şu yeni ve yüce özelliği unutulmamalıdır : Devrim herkes için yapılacaktır. Bu büyük toplumsal değişim, tarihte ilk defa olarak, bir sınıfı ötekinin yerine ya da üstüne geçirmeği değil, bütün insanlığı yüceltmeği amaç edinecektir.

Sosyalist düzende disiplini sağlıyan, bir sınıfın öbürü üzerindeki otoritesi değil, ortaklaşa çabaların sağladığı uyuşmadır : Yani, bağdaşmış üreticilerin özgür iradesi.

Herkesin özgür işbirliğini gözeten bir sistem, büyük çoğunluğun iradesi olmadan ya da onun iradesine karşı çıkarak kurulabilir mi? Kurulamaz. Yoksa

bütün bu kuvvetler, bu karşı koymalar ya da hareketsiz kalmalar sosyalist üretimi öylesine yavaşlatır, sayısız sarsıntılar yahut sürtüşmeler öylesine enerji kaybına yol açar ki sistem ergeç iflâs eder. Sistemin iflâstan kurtulması, başarıya ulaşması ancak genel ve —aşağı yukarı— ortak iradeye dayanılarak sağlanabilir.

Herkes için kurulan bu sistemin herkesçe hazırlanmış, hemen hemen herkesçe benimsenmiş, uygulamada da herkesçe kabul edilmiş olması gerekir. Çünkü o, ezici bir çoğunluğun kuvvetiyle son direnmelerin de umutsuzluğa düştüğü bir saatte gelmektedir. Zaten sosyalizmi yüce kılan da, onun, bir azınlık rejimi olmamasıdır.

Sözün kısası, sosyalizm bir azınlıkça zorla kabul ettirilemez ve ettirilmemelidir (x).

---

x) **Etudes Socialistes, C. I. S. 327-329.**

CUMHURİYET VE SOSYALİZM

Sosyalizm kaynağını "İnsan Hakları Bildirisi" nden alır. 21 kasım 1893 te Meclis'te verdiği bir nutukta Jaurès, Cumhuriyet'in bizi nasıl sosyalizme götürdüğünü gösterir. Meclis başkanı gerici Charles Dupuy'e şunu açıklar: "Elebaşılar" ına karşı sert tedbirler almakla sosyalizm ezilemez. Çünkü sosyalizm "eşyanın ve tarihin evrimi" nin sonucudur. Sosyalist hareket hem Cumhuriyet'in, hem de ekonomik rejimin ürünüdür. Cumhuriyet'in çıkardığı öğretim ve dernek kanunları bizi sosyalizme götürecektir.

... Hangi iklimden, ırktan ve politik rejimden olursa olsun, çeşitli hakları sürükleyen bu evrensel hareket karşısında siz yalnız birkaç kışkırtmacıdan söz ediyorsunuz! Ama gerçekte, Bay Başkan, suçladığınız kimselere şeref kazandırıyorsunuz; elebaşı diye adlandırdığınız kişileri olduklarından daha güçlü gösteriyorsunuz. Oysa, bunca geniş bir hareketi yaratmak salt onların harcı olamaz; dünya emekçilerini çalkandırmak için birkaç güçsüz ağzın üflemesi yetmez.

Hayır, baylar, gerçek şu : Hareket eşyanın derinliklerinden geliyor, şimdiye dek dindirilmeyen sa-

yısız acılardan geliyor. Onun için, insanlar kurtarıcı bir formülün yöresinde toplanıyorlar. Nitekim, Fransa'da, bizim Cumhuriyet Fransa'mızda da sosyalist hareket hem sizin kurmuş olduğunuz Cumhuriyet'ten, hem de yarım yüzyıldır ülkede gelişen ekonomik rejimden doğdu.

Gerçi Cumhuriyet'i siz kurdunuz, üstelik saldırılamaz, yıkılmaz bir biçimde kurdunuz, bunun şerefi sizin, ama ülkemizde politik düzen ile ekonomik düzen arasındaki o dayanılmaz çelişmeyi de siz yarattınız.

Millet artık politik alana hâkim olmuş, geçmişin bütün oligarşilerini ortadan kaldırmıştır, fakat ekonomik alanda bu oligarşilere baş eğmiştir. Bundan ötürü, Bay Başkan, işin aslını sizden iyi bilen Meclis'e üstünde konuşacağımız Fransa Bankası olayından söz açmak yetmiyecek, ayrıca, hükûmetin bu olayı nasıl sonuçlandırmak istediğini de anlatmak gerekecek.

Evet, belirli ve mantıklı anlatımını Cumhuriyet'te bulan genel oyla, millî eğemenlikle siz bütün yurttaşlardan — ücretlilerle birlikte — bir çeşit kırallar meclisi kurdunuz. Kanunları ve hükûmeti şimdi yurttaşların hâkim iradesi yürütüyor. Artık yurttaşlar milletvekillerini, kanun koyucularını ve bakanlarını isteyince başından atıyor, değiştiriyor. Fakat politik düzende eğemenlik kazanan ücretliler, ekonomik düzende bir çeşit köle durumuna gelmiş bulunuyorlar.

Belki, bakanları iktidardan kovabiliyorlar, ama hiçbir güvenceleri (teminatları) ve yarınları olmadığı için, kendileri de atelyelerden kovulabiliyorlar. Emekleri bir çeşit mal haline girmiş, bu malı satın almak ya da almamak ise kapitalistlerin keyfine kalmış.

İşçi atelyeden çıkarılabilir, ama onsuz ve ona karşı yapılan, gittikçe ağır ve aldatıcı bir kimlik kazanan işyeri yönetmeliklerinin hazırlanmasına katılamaz. Bütün külfetlerin ve aksiliklerin kurbanı olur. Politik düzenin kıralı olduğu halde, her dakika sokağa atılabilir. Gündeliğini savunmak üzere kanunî birleşme hakkını kullanmağa başlarsa, büyük maden şirketlerinin anlaşması karşısında işinden de, ücretinden de, hayatından da olabilir. Gerçi işçiler, politik alanda tahttan indirdiğiniz hükümdarlara milyonlar ödemekten kurtulmuşlardır artık, ama şimdi de millî işgücünün hükümdarı olan aylak tabakalara emeklerinden milyonlar ödemek zorunda kalmışlardır.

İşte, bunun için sosyalizm, şimdiki toplumun bu temel çelişmesini çözecek güçte tek akım olarak görünüyor. Bunun için sosyalizm, siyasal Cumhuriyet'in sonunda toplumsal Cumhuriyet'e çevrilmesini istiyor. Bunun için sosyalizm, onun, burada olduğu gibi atelyede de uygulanmasını istiyor. Bunun için sosyalizm, aylak kapitalizmin imtiyazlarını kırmak üzere, milletin politik alanda olduğu gibi ekonomik alanda da hâkim olmasını istiyor. Bunun için sosyalizm, cumhuriyetçi harekete dayanıyor.

Demek ki en büyük kışkırtıcı Cumhuriyet'tir,

burada, en büyük elebaşı Cumhuriyet'tir: Öyleyse Bay Başkan, jandarmalarınıza da anlatın bunu!

... Ve sonra eğitim kanunları çıkardınız. Bu kanunlarda işçilerin fikrî kurtuluşunu öngördüğünüz halde, nasıl olur da siyasal kurtuluşu toplumsal kurtuluşun tamamlamasını istemezsiniz? Çünkü, siz öğretimle eğitimin yalnızca genel ve zorunlu olmasını istemekle kalmadınız, lâik de olmasını istediniz. İyi de ettiniz.

Ayrıca, gözü dönmüş düşmanlarınızın çokluk sizi suçladıkları gibi, hristiyan inançları da yıkmadınız (Zaten amacınız bu değildi). Okullarımızda akılcı bir eğitim verilmesini öne sürmekle yetindiniz. Eski inançları siz yıkmadınız; onlar sizden de, bizden de çok önce eleştirinin gelişmesiyle, pozitif ve tabiatçı dünya görüşüyle, öbür uygarlıkların, öbür dinlerin tanınması ve uygulanmasıyla aşındılar, insanın ufku genişledikçe yıprandılar. Hristiyanlıkla modern bilincin yaşıyan bağlarını siz koparmadınız; onlar da sizden önce koparılmışlardı. Öyleyse, nedir sizin yaptığınız? Şu : Akılcı eğitimi kanunlaştırmak, yaşayışın yönetimi için aklın herkese yeteceğini öne sürmek...

Böylece, halk eğitimiyle modern düşünüşün sonuçları arasında bir ahenk kurdunuz. Kilisenin ve dogmanın vasiliğinden halkı kesinlikle kurtardınız. Demin sözünü ettiğim canlı bağları değil, ama pısırıklığın, alışkanlığın, geleneğin ve göreneğin hâlâ sürüp giden bağlarını çözdünüz.

Peki ama, neydi amacınız? Ah! Çok iyi biliyorum, Sadece bir alışkanlıktı bu, insanların kafasında yaşıyan bir inanış değildi. Neyse ki bu alışkanlık, hiç olmazsa, bazı kimseler için yatıştırıcı ve teselli edici bir şeydi. İşte siz, insan sefaletinin beşiğini sallıyan bu eski ninniyle arayı açtınız... Ve insan sefaleti çığlıklarla uyandı, önünüze dikildi, yerini istemeğe başladı, dünya güneşindeki geniş yerini, solmayan yerini...

Nasıl ki toprak gündüz biriktirdiği ısının bir kısmını geceleyin dağıtıp yitirirse, halk da enerjisinin bir kısmını uzayın dipsiz boşluğunda din uğruna öylece saçıp savurmaktaydı.

Bu boşu boşuna saçıp savurmayı siz durdurdunuz. Böylece, düşünmenin ışığını, istemenin ateşini hak arama dâvalarında, toplumsal dâvalarda topladınız. Diyeceğim, emekçi sınıfın devrim ateşini siz yükselttiniz, kendi eseriniz önünde şimdi korkuya kapılan da gene sizsiniz!

... Aynı şekilde, işçi sendikalarını kurdururken, ne yapmayı tasarlıyordunuz? Sendikalar Kanununu çıkarırken ne düşünüyordunuz? Sendikaların yalnızca birer yardımlaşma derneği ya da bilmem hangi tüketim koperatifi olarak kalacağını mı sanıyordunuz? Olamazdı böyle şey! Çünkü, bu çeşit yardımlaşma dernekleri sendikaların dışında ve onlardan önce vardı. İşçi sendikalarını kurarken yapabileceğiniz tek şey şuydu: O güne değin dağınık bulunan

işçilere, uyuşma ve birleşme yoluyla, daha güçlü olma duygusunu vermek... Evet, gerek iş saatleri, gerekse ücretler konusunda hak elde etmeğe kalkıştıkları, patrona seslendikleri ve patron onları dinlemediği zaman işçilere — zaferi umabilmeleri için — daha çok anlaşma ve kaynaşma imkânı vermek...

Eğer bunları istemediyseniz, neleri istediniz, bilmiyorum.

Şimdi, işçiler sendikalarda yeni bir kuvvetin duygusunu tadınca ve bu duygu onlara toplumsal adaleti tüm gerçekleştirme umudunu verince, siz, kendi eseriniz önünde korkuya kapılıyorsunuz!

İşin tuhafı, şimdiki durumu da iyi bilmiyorsunuz. Bir yüksek memur — hoşunuza gitmiyeceğini hiç düşünmeksizin — geçende şunları yazdı : «Sendikalar görevlerini aşıyorlar, sosyalist propagandanın bir çeşit okulu, aleti oluyorlar.» Size, durumu kavramanız için ondan başka bir tanık daha göstermek istemiyorum.

Baylar, işçilerin alınyazısını düzeltebilmek için tutulacak iki yol var : Ya, grev dediğimiz birleşik eylemle küçük, geçici, çürük çıkarlar sağlamak; ya da sosyalist düşünceyi gerçekleştirmek üzere politik iktidarı elde ederek sürekli, kesin, tabiî bir düzeltmeye girişmek.

Öyleyken siz hâlâ sendikalara sosyalist ruhun girmesinden yakınıyorsunuz, genel ve yüksek bir politik anlayışa kavuşmak üzere sendikaların basit bir meslekî hareket olmaktan çıkmasına kızıyorsunuz. Anlamıyorsunuz ki, sendikaları biricik eylem aracı

olarak greve iten gene sizsiniz. Sosyalizm ise onlara politik iktidarı elde ederek çok daha etkili ve çok daha geniş bir eylem yolu açıyor.

Görüyorsunuz ki, baylar, sosyalist hareket sizin ilân ettiğiniz cumhuriyetin bünyesinden, kabul ettiğiniz lâik eğitimden ve sendika kanunlarından çıkıyor. Ve bu, elli yıldan beri ülkemizde gittikçe gelişen ekonomik şartların da bir sonucu oluyor (x).

---

x) **Pages Choisies, S. 313.**

SOSYALİZM VE DEVLETÇİLİK

Marx ve tilmizleri gibi Jaurès de sosyalist toplum için önceden belirlenmiş birtakım kalıplar koymak istemez. Ama, sosyalist zaferin getireceği düzeni —ana çizgileriyle— resmetmekten de hoşlanır. Nitekim bu konuyu, "Revue Socialiste" te 1895 martından 1896 mayısına kadar çıkan bir dizi incelemede işler. Bu incelemelerde, toplumsallaştırmanın devletleştirmeyle karıştırılmamasına sık sık dikkati çeker. Sosyalist Devlet ile kapitalist Devlet arasındaki ayrıma durmadan parmak basar. 1895 haziranında yayımlanan bir incelemesinde şunları yazar:

... Kapitalist toplumda işçiler ister devlet için, isterse özel kurumlar için çalışsınlar, hepsi aynı kapıya çıkar : Patron devlet adını alır ve aynı sömürme, aynı kulluk, aynı yoksulluk sürüp gider. Eğer sosyalist düzen devletin patronlaşmasını sağlasa ve bütün işleri şimdiki gibi bir çeşit devlet memurluğu haline soksaydı, o zaman, ortada sosyalizm adına kocaman bir yalandan başka bir şey kalmazdı. Çünkü sosyalist düzen devlet patronluğuna, devlet kapitalizmine aykırıdır. Ama o tutar da onu örnek alırsa, üretimci olması dolayısıyla devlet, bugünkü toplu-

mun ekonomik kötülüklerinden yakasını kurtaramaz. Devlet, kazanç amacıyla üretimde bulununca, ister istemez kapitalist düzenin bütün gereklerine ve yasalarına uyar; rekabet, ücret, kâr, sunu ve isteğe (arz ve talebe) bağlanır. Sonunda, özel kurumlara benzer. Çalışmayı toplum düzenlemediği için, devlet iş alanında bir işveren gibi davranmak zorunda kalır. Adaleti, eğitimi kendi ülküsüne göre düzenlemesine ve örgütlemesine karşın, iş alanında yöneten değil, yönetilen bir varlık durumuna düşer. Giderek, söz geçiremediği kör kuvvetlerin kölesi olur.

Devlet yeni bir düzenle kapitalist düzenin çarkını değiştirmedikçe, özel üretimcilerin durumundan kurtulamaz : Çokluk zorba olan eli, bu korkunç çarkın önünde güçsüz kalır; bir üzüm cenderesi gibi ezer; varlıklılara hep mutluluk ve zenginlik sunarken, halka yalnızca üzgü (cefa) ve yoksulluk bırakan bugünkü toplumsal düzenin —bu vahşi makinenin— bir hizmetçisi haline gelir. Almanya'da ve Rusya'da nasıl ki bazı madenler imparatorluğun malı ise, Fransa'da da Devlet demiryollarına el atabilir; ama gene de iş alanındaki ekonomik alınyazısını değiştiremez. Madenleri ya da demiryollarını satın almak için devletin borca girmesi gerekir. Borçlarını ödemesi için de, maden ve demiryolu işçilerinin gelirinden büyük bir parçayı koparıp alır. Böylece, hissedarların sadece adı değişmiş olur. Artık onlara hisse ya da tahvil sahibi denilmiyecektir, devletin irat sahipleri olacaklardır, ama kazancı bölüşmekten de geri durmayacaklardır. Gerçi, devletin madenleri ya

da demiryollarını satın alması, sosyalizmin kuruluşu bakımından yararsız sayılamaz. Nitekim, devlet bu yolla, ekonomik güçlerini politik düzen içinde kötüye kullanan ve demokrasinin gelişmesine engel olan tabakaların eğemenliğini yumuşatır. Ayrıca, madenlerle demiryollarında sosyalist kuruluşun işleyiş biçimini —kabataslak da olsa— denemenin yararını görür. Fakat, bu çeşit tikel (cüz'î) girişimlerle kapitalist ekonomi düzeninden kendini sıyıramaz. Çünkü, madenlerin ya da demiryollarının satın alınması, ancak tümel (küllî) bir değişmenin başlangıcı ve ilk belirtisi olduğu ölçüde önemlidir.

Devlet, patronluğun yerine geçerek sosyalizmi gerçekleştiremez. İster kişisel, isterse kamusal olsun, her türlü patronluğu kaldırarak, yani patronluğu zorunlu kılan ekonomik şartları toptan değiştirerek gerçekleştirebilir. Bundan ötürü, şimdiki topluma bakarak gelecek toplum üstüne önyargılar vermemeliyiz. Gelecek toplum, şimdiki düzenin bir parçasının ya da bir yanının genişletilmesi demek değildir. Bugünkü düzen daha fazla yaşıyamaz, artık ömrünü doldurmuştur o. Yaşama gücünü yitirmiş, bir ucube olmuştur.

Sosyalizme karşı çıkışlar, çoğu kez, onun yaratıcı cesaretini anlamamaktan gelir. Sosyalizm, aptalca ve çocukça bir çekingenlikle, eski düzene yeni bir çark eklemeğe kalkışmıyacaktır. (Çünkü bu çark ancak eski düzenle birlikte çalışabilir.) Eski yapının bir odasını yeni düzenin konutu (ikametgâhı) yapmıyacaktır.

Sosyalizm, topluma yepyeni ilkeler getirecektir. Bu ilkelerden her anlamda yeni uygulamalar doğacaktır. O kadar ki, günümüz toplumunun sosyalist düzenle bazı benzerlikler gösteren parçaları dahi, öbürleri gibi, toptan değişecektir (x).

x) **Etudes Socialistes, C. I, S. 332-337.**

SOSYALİZM VE DEVLET MEMURLUĞU

Sosyalist toplum gerçek bir sanayi demokrasisidir. Orada devlet memurluğu saltanat sürmiyecektir. Nisan 1895 tarihli "Revue Socialiste" te çıkan uzun bir incelemesinde Jaurès, sosyalist Devlet ile memurların durumunu gözden geçirir, 3. Cumhuriyet'teki çeşitli memur kümelerinin şartlarını çözümler. Şunu gösterir: Sosyalizm "özel mülkiyete toplumsal bir nitelik vererek" memurluktaki her çeşit "zorbaca kölelik" i ortadan kaldıracaktır. Böylece, bugünkü memurluk gerçekte sona erecektir. Özgürlük yeni toplumun da "ruh" u olacaktır.

... Bir anlamda, herkes memur olunca artık memurluk diye bir şey de kalmıyacaktır. Sosyalizm, demokrasiyi ve memuru özgürlüğe kavuşturmak için bugünkü memurluğu ortadan kaldıracaktır. Elbette, yeni toplumun mekanizması çizildiğinde, bu sonuç bütün anlamı ve gücüyle okurun gözünde canlanmıyacaktır. Bu bakımdan, ona az buçuk hak vermem gerekiyor. Böylece, sabırlı her incelemeye karşı çıkan kuvvetli önyargılardan da sıyrılmayı düşünüyorum. — «Ne! Desenize ki hepimiz kölelik elbisesini giyeceğiz!» — İşte, bu düşüncesiz bağırtıyı durdurmak istiyorum.

Şimdiki kamu hizmetleri teşkilâtı kısır mı, değil mi, uzun boylu üstünde durmıyacağım : Çünkü yarının sosyalist teşkilâtı bugünküne pek az benziyecektir. Onun için, düşüncelerimi kısaca belirtmekle yetineceğim. İlkin şunu belirtmeliyim : Belediye, devlet ya da millet hizmetlerinde bugün aşırı bir personel israfı görülüyorsa, bunun sebebi, her yerde kamu işlerine doğru büyük bir akışın var olmasıdır. Peki, nerden geliyor bu akış? Şurdan : Genel yaşayışın mutlak güvensizliği içinde sözü geçen işler (yani memuriyetler) güvenliği temsil ediyorlar : Bir kere, düzenli ve belirli bir ücret getiriyorlar, yaşlılık günleri için emeklilik hakkı sağlıyorlar; ayrıca, bu işlere girmek için tarımın, ticaretin ve sanayiin gerektirdiği sermayeye de ihtiyaç göstermiyorlar. Bundan ötürü, yaşadığımız geniş düzensizlik içinde, bir sığınak ve kesinlik arıyan herkes, ister kendi hatalarıyla, isterse olayların zoruyla sermaye edinemiyen ya da sermayesini batıran herkes bir dalga gibi gelip bütçenin setlerini döğüyor ve onları alıp götürüyor. Fakat, çalışmanın herkese iyi dilekler aşıladığı ve güvenlik getirdiği bir toplumda durum değişecektir : Kamu görevleri denilen işler artık kimsede aşırı bir istek uyandırmıyacak, yurttaşların emeği daha çok üretim alanlarına akacaktır.

Bugün Devlet hep üretici olmıyan hizmetleri yüklenmişe benzemektedir. Her şeyden önce, bir ordu hizmeti var ki hiçbir şey üretmeden milyonları tüketiyor. Büyük borçlanmalar oluyor. Vergilerin karışık çarkını çevirmek için Devlet, geniş ölçüde me-

murları yardıma çağırmak zorunda kalıyor. Yerine göre Devlet polistir, jandarmadır, askerdir, tahsildardır, ödeyicidir. Hattâ, aracısız hizmetleri görürken, milleti okutup eğitirken, mektupları ve haberleri iletirken hiç çıkar gözetmiyen bir ofistir. Sözcüğün teknik anlamıyla bir zenginlik yaratmaz o. Bütün üretim onun dışında meydana gelir. Bu yüzden de insana kısırmış gibi görünür. Oysa, şimdiki düzende gerekli görevleri yerine getiren hep odur. Yarın, millet üretime karışınca, o zaman, bugünkünden ayrı bir mülkiyet biçimi içinde millî iş, hayran olunacak bir verimlilikte görünecektir.

Bugün memurlar belirli bir işe bağlanmışlardır, bükülmez bir ray çizgisini izliyen otoları andırırlar... Fakat yarın, insan faaliyetinin bütün şekilleri millî ve toplumsal bir nitelik kazanınca, bir iplikçi kamu görevinde bir tahsildar gibi çalışmaya başlayınca, aradaki perde de kalkacaktır : Bütün işler arasında serbest geçitler bulunacak, özgür ve sürekli bir dolaşım meydana gelecektir. İnsanların değişken ve kararsız kabiliyetleri, artık belli bir memuriyeti, belli bir işi seçtikleri saatten sonra donup kalmıyacaktır. İşler kesiksiz bir dirilik, bir uyanıklık içinde oluşacak, hattâ geciktirici kuvvetlerin etkisiyle yeni kanallar açılacak, tahmin edilemiyen çiçekler boy atacaktır.

Bunalmış okurlar gene «hayal!» diyecekler bana. Oysa, gene hayal söz konusu değil burada. Eğer tasarladığımız toplum düzenini kurmak imkânsız olsa, bunu tartışırız. Fakat bu, gerçekleşebilir bir düzense, onda özgürlük de yer alacak ve hattâ özgür-

lük onun ruhu, onun ateşi olacaktır. Adalete ve eşitliğe yönelişimiz özgürlüğe zarar vermiyecektir : İnsanları, kamusal kuvvetçe numaralanmış daracık kompartımanlara hapsetmek istemiyoruz. Boğucu ve sıkıcı bir düzenleme ülküsüne kapılmış değiliz. Bizim de özgür bir ruhumuz var; biz de hiçbir çeşit dış baskıya dayanamıyoruz. Tasarladığımız toplum düzeninde eğer özgürlükle, gerçek, bol, canlı özgürlükle karşılaşmazsak; eğer koşamaz, şarkı söyliyemez, coşup taşamazsak, geniş nefes alamaz ve çiçekleri derliyemezsek, o zaman bütün düzensizliklerine, baskılarına ve haksızlıklarına karşın şimdiki topluma geri döneriz. Çünkü, bu toplumda özgürlük tüm yalan da olsa, gene o, insanların bir gerçeği bulmak için üzerinde anlaştıkları bir yalandır, arada bir yüreğimize soğuk su serpen bir yalan. Hayal yoluyla daha da gerilere gitmek gerekseydi, ya hiçbir ölümlünün uğramadığını tasarlamaktan hoşlandığı orman köşelerinde Rousseau'yu izliyecektik ya da Torquil ile Neuha'nın azgın aşklarını gizlediği deniz altı mağarasında Byron'un başkaldıran tayfalarının peşine düşecektik. Bütün tehlikelerine karşın yalnızlık toplumsal baskıdan yeğdir : Anarşi her türlü zorbalıktan yeğdir! Ama, bizim, boğucu bir memurluk düzeni kurmak istediğimizi düşünmek, aslında, geleceğin toplumunun üstüne günümüz toplumunun ezici gölgesini düşürmek demektir. Oysa, bize göre, adalet özgürlükten ayrılmaz (x).

---

x) **Pages Choisies, S. 329-357.**

SOSYALİST UYGARLIK

> Sosyalist uygarlık (medeniyet) özgür insanların uygarlığı olaraktır. "L'Armée Nouvelle" de Jaurès, "emekçi uygarlığının vahşi bir yolla dünyaya gelmiyeceğini" açıklar. Ve, daha sonra, şunu belirtir: Emekçilerin uygarlığı, "kişioğlunun tasarlıyabileceği en yüksek uygarlık olacaktır."

... Şundan daha yüce bir ülkü yoktur : Öyle bir toplum düşünün ki orada emek hüküm sürsün, ne baskı, ne de sömürme olsun, herkesin çabası hür bir ahenk yaratsın, toplumsal mülkiyet bireysel gelişmelerin temeli ve güvencesi (teminatı) haline gelsin. Bütün insanlar vahşi rekabet ve çekişme durumundan yarışma ve anlaşma durumuna geçsin, kütleler ekonomik passiflikten girişim ve sorumluluğa atlasın, kısır ve kırıcı kavgalarla boşuna harcanan emekler ortaklaşa bir büyük eylemde birleşsin : İşte, kişioğlunun bağlanabileceği en yüce ülkü budur. O zaman, kendilerine ve başkalarına güven gelen bireyler, üste çıkmak ya da altta kalmamak için canavarlaşmaktan vaz geçecek, beden ve ruh yapılarını geliştirmek için gereken boş vakit ve özgürlüğe kavuşacaktır. Böylece, tarihte ilk defa olarak, gerçekten özgür

 F. 8

insanların uygarlığı kurulmuş olacaktır. Eski Yunan'da kölelerin sırtında yükselen o parlak ve büyüleyici uygarlığın yerini, bütün insanlığı kucaklıyan evrensel bir uygarlık alacaktır. İçgüdülerin gücü, kanın sıcaklığı ve yaşamanın doyulmazlığı azalmıyacak, tersine, yüksek ve geniş bir kültür içinde ahenkli ve disiplinli bir kılığa girecektir. Tabiat artık ezilmiş ve zayıflamış olmaktan çıkacak, değişik ve şerefli bir biçime kavuşacaktır.

İnsanlar arasındaki toplumsal ilişkilerde gerçek düzenin, gerçek adaletin kurulması evrende **yeni bir olay** meydana getirecektir. Bu olayın doğuracağı bilinç dünyaya geniş imkânlar sağlıyacak ve dinsel düşüncenin alabildiğine yenileşmesine yol açacaktır.

Sosyalizmin bu özelliğini ,onunda savaşanlar bile sezmekten kendilerini alamıyorlar (x).

---

x) **L'Armée Nouvelle, S. 352-353.**

DEĞER NAZARİYESİ VE SOSYALİZM

Jaurès hem demokrat, hem de devimcidir. Bilindiği üzere, Bernstein'le ve amaçtan çok harekete önem veren revisionniste'lerle birlik değildir. Marxçılığın temel nazariyelerine bağlıdır. Tarihsel maddecilik ile idealizmi uzlaştırmağa çalışır. Ama, şunu da kabul etmekten geri kalmaz. Tarihin akışı içinde, "eylemce hakim olan ekonomik kuvvetlerdir." Jaurès kapitalin belirli ellerde toplanması kanununun doğruluğuna inanır. Kapitalist toplanma "gerçekleşiyor ve hareketin yönetimi belirleniyor." diye yazar. Ayrıca, değer nazariyesinin de "bilimsel temellere dayandığını" kabul eder. "L'Armée Nouvelle" adlı eserinde bu nazariyeyi çaprıcı bir aydınlıkla ortaya koyar.

Marx şunu göstermiştir : Emek, üretilen şeyin ayrılmaz bir unsurudur, ürünün değerini yaratan odur. Sermayenin kârı emeğin değerinden yapılmış bir kesintiden başka bir şey değildir. Eğer bu kesinti «doğrudan doğruya» yapılmış olsa idi, değişim değerini meydana getirmek üzere emeğin özü ürüne akacak, iş gücünün, yani değere dönüşmüş işçi özünün bir kısmı açıktan açığa kapitalistin cebine girecekti.

Böylece herkes, hattâ burjuvazinin kendisi dahi,

büyük servetlerin emekçilerin eti ve kanıyla yoğrulduğunu görecekti. Fakat görememektedir; çünkü işin yürüyüşü basit ve dolaysız değildir. Büyük patron kesintiyi, kullandığı işçilerden doğrudan doğruya yapmamaktadır. Sermaye de pazarın ve rekabetin kanunlarına bağlıdır. Bir teşebbüse yatırılan sermaye ile kullanılan iş gücü arasındaki orantı sanayi kollarına göre değişir. Nitekim sermaye, kapitalin iş gücüne oranı yüksek olan, yani malın kâra oranı ona göre düşük olan sanayi kollarına pek yönelmez. Her işletme bir başka işletmeye, her kapitalist bir başka kapitaliste bakarak kendini ayarlar. Giderek, bir uyuşma ve denkleşme kurulur. Onun için, işletmeler hesaplarını tek başlarına ve keyiflerine göre düzenlemezler. Bütün işletmeciler adeta çok geniş bir kâr kooperatifi meydana getirirler. Emeğin yarattığı değerlerin ortak kazanından hepsi paylarını alırlar. İşe, değerinin altında ödeme yapılmasından doğan «artıkdeğeri» kapitalistler, — teşebbüse yatırdıkları sabit sermaye miktarına göre —, rekabet kanunlarına uygun olarak bölüşürler. Pazarda ürünlerin fiyatını belirliyen üretimin fiyatıdır : Yani ücretler, sermayenin amortismanı ve kârı gibi rekabet kanunlarının doğurduğu sayısız oyunlar...

Eğer emeğin yarattığı değerler ile aldığı değerler arasındaki farktan doğan artıkdeğer birikimi olmasaydı, yüzeydeki bütün bu uyuşmalar, bu düzenler boşa gidecekti. Gitmediği içindir ki derin sömürme olayı gizlenebilmektedir. Bu yüzden, sermaye, üretim fiyatından emeğin koyduğunu değil de kendi

koyduğunu almış görünmektedir. Sermayenin teşebbüste kullanılan parçası, değerin değiştirilmiş bir anlatımı olan fiyatı belirlemektedir. Bundan ötürü de değeri bu sermayenin yarattığı, kullanılan el emeğinden önce bu sermayenin varolduğu/ve değerin meydana gelmesinde baş rolü bu sermayenin oynadığı sanılmaktadır. O kadar ki, kapitalistin kendisi bile bu konuda yanılır. Çünkü, Marx'ın da dediği gibi, her iş onun «arkasında» olup biter. Emeği soymağı düşünmediği gibi, soyduğunu da farketmez. İşçilere ücret veren bağımsız ve yaratıcı bir kişi olduğuna inanır; eşyanın bedelini piyasadaki fiyat üzerinden nasıl ödüyorsa, emeğin karşılığını da öyle öder. Ona kalırsa, ödediği ücret kendi teşebbüs gücünün yarattığı, sermayeye dayanan değerlerin bir parçasıdır; o olmasaydı bu değerler de meydana gelmezdi. Kapitalist böyle düşünür. Emekçilerin iş gücüyle çalışan büyük kapitalist işletmeler topluluğunda, kendisinin, yalnızca unsurlardan biri olduğunu hesaba katmaz. Çapul, kapitalistler arasında birtakım kurallara göre bölüşüldüğünden, bunun bir çapulculuk olduğu unutulur.

Marx'ın değer nazariyesi gerçek anlamda ele alındığı, yani yüzeyde kalan bir fiyat nazariyesi olarak değil de değerin derin bir diyalektiği ve toplumsal bir metafizik olarak anlaşıldığı zaman, bütün eleştiri ve saldırılara karşı koyabilir. Hatta bu nazariyenin yanlış, soyut ve keyfî olduğu kabul edilse bile, hattâ değeri üretim masrafının yarattığı ileri sürülse bile, gene de her kapitalist eylemin, kapitalistlerin sömürücülüğünü kendilerinden gizlemek üze-

re düzenlendiği ortaya çıkar. Gerçi, üretim masraflarına değişik tabiatta birçok unsurlar girerler, ama bunlar — ürünün değerini belirlemekte, meydana getirmekte el birliği ettikleri için — aynı soydan bir değer yaratmak üzere bir araya toplanmış gibi görünürler. Bir yanda ücretler ve sermayenin amortismanı, öbür yanda sermayenin kârı : Unsurlar arasında ne büyük bir açıklık var! Ne derin bir uçurum var! Vulcain'in Olympe dağındaki demirhanelerde yaptığı düşünen robotlara benzer kutsal mekanizmalar yaparak bütün işleri onlara gördürmedikçe, kişilerin eylemi özgür bir oyun haline gelmedikçe, üretimdeki sonsuz kolaylık değeri ve değişimi ortadan kaldırmadıkça, kısacası, insanoğlu alabildiğine güçlü böyle bir tembellik düzeyine ulaşamadıkça değerler de var olacaktır; dolayısıyla, eşyanın üretimine verilen emek —tasarlanabilen bütün toplumsal biçimler altında— değerin temel unsuru olmakta devam edecektir. Şüphesiz, emekte sermayenin amortismanı da yer alacaktır. Bu amortismanı ise, zamanın ve çalışmanın yıprattığı üretim aletlerini yenilemek için gereken emek toplamı belirliyecektir.

İşte, değer düzeninde bulunan sonsuz ve sürekli bir unsur... Sermayenin kârı ise, bunun tersine, ancak özel ve geçici bir toplumsal sisteme dayanmaktadır. Yarın, devrim sonucu, üretim araçlarının mülkiyeti bireylerden millete geçince, üretimi düzenliyen toplum çeşitli ürünlerin değer ilişkilerini de — onları elde etmek için gereken emek ölçümüne göre — belirliyecektir. Böylece, kâr unsuru değerini yitire-

cektir. Yoksa, ya toplum bu kârı üyeleri arasında eşitlikle dağıtacak ya da milletin merkezî denetimi altında herhangi bir üretim kesimini işletmek üzere belli kümelere verecektir. Gelgelelim, sermayenin emeğe oranı sanayilere ve kümelere göre değişeceği için, bundan, korporatif bir kapitalizm doğacaktır. Bu da, imtiyazların en saçması ve en haksızı olacaktır.

Sermayenin kâr unsuru ancak sosyalist toplum düzeni gerçekleşince değerini yitirecektir. Nitekim, yüksek düşünürler bu düzeni seziyor ve bildiriyorlar. Kütleler, gittikçe daha genişlemiş ve daha teşkilâtlanmış olarak, bu düzenin kurulmasını istiyorlar. Bu düzen gerçekleşince, geniş emekçi yığınlarının biçimlendirdiği demokrasiler, yenilmez bir gelişmeye yol açacaktır (x)

---

x) **L'Armée Nouvelle, S. 318-321.**

SOSYALİZM VE AHLÂK

Aslında, sosyalizmin kendisi bir ahlâktır. Benoit Malon'un "Morale Sociale" inin girişinde yer alan ve haziran 1894 tarihli "Revue Socialiste"te yeniden işlenen bir yazıda Jaurès şu düşünceyi geliştirir: "Emekçi sınıfının bencilliği insanlığın kutsal bencilliğinden başka bir şey değildir."

Sosyalizm bir ahlâktır. Düşünüşte de, uygulamada da bu böyledir. Nitekim, uygulamada sosyalizm şimdiye değin bireysel çabaların bencilliğine ve uyuşmazlığına bırakılmış insan yığınları arasında dayanışma fikrini gittikçe geliştirmektedir. Gerçi işçiler yalnızca işçilerin kurtuluşu ve esenliği için savaşırlar. Ama onlara böyle yapmalarını söyliyen sosyalizm değildir. Tam tersine, sosyalizm onlara şunu öğretir: Sağlam ve sürekli bir bireysel esenliğe ancak yeni bir toplum düzeninde kavuşulabilecektir; bu düzen ancak derin bir evrimden çıkabilir; bu evrimi ancak emekçi sınıfı hızlandırabilir (ama tamamlıyamaz.) Öyleyse, sosyalist mücadeleciler kim için, kendileri için mi, yoksa arkadaşları için mi, çocukları için mi, yoksa çocuklarının çocukları için mi savaşırlar? Bil-

mezler orasını, ama bu soylu bilemeyişle her gün kavgaya atılırlar, her gün tehlikelere ve yoksunluklara göğüs gererler.

Öyleyken, fedakârlık ve feragat öğretisine bağlandıklarını söylemezler. Çünkü feragat —kaçınılmaz bir duruma gelmedikçe— alçalıştan başka bir şey değildir. Çünkü fedakârlık, insanlar arasındaki haksızlığı sürdürdüğü için, suç ortaklığı etmekten başka bir şey değildir. Bundan ötürü, sosyalist savaşçılar maddî rahatlığı küçümsüyormuş gibi görünmezler; öncelikle düşündükleri, diledikleri odur. Konfordan tiksinmeyi sahte havarilere bırakırlar. Bu bakımdan bencildir onlar, hem de ilkelce bencil: Yaşamak, iyi hayat sürmek isterler, üstelik bunu da gizlemezler. Onların bu hak isteme davaları olmasaydı, kapitalist düzen nasıl değişirdi? Demek ki, varlıklarında temel içgüdülerin kuvvetli itkisini taşımak zorundalar. Nitekim şairin sözünü ettiği açlık hiç de kötü bir danışman değildir. Tersine, iyi bir öğretmendir: İnsanlığın ve insanlık öncesinin uzun evrimi boyunca üstün türleri ve yüksek uygarlıkları yaratan ya da yaratılmasına yardım eden odur. Bundan dolayı, emekçi sınıf bencilliğini itiraf ve ilân eder. Havada duygusal bir sarmaşık gibi dalgalanmaktansa, toprağa kök salmayı uygun görür. Özsuyunu ilerleme enerjisine çevirmek üzere tabiatın içine dalar. Bireyin iyiliğini bir beraberlik örgütüne bağladığından, bu bencillik, kişisel olmıyan bir bencilliktir. Çokluk insan tabiatının gerçekleştirdiği ve sosyalizmin desteklediği canlı bir çelişkidir bu.

Emekçi bir hayal uğruna çalışmadığından ve boş bir fikir uğruna savaşmadığından emin olmak ister. Üstünde doğup öldüğü şu toprakta bir gün daha çok rahatlığa, daha çok eşitliğe, daha çok esenliğe kavuşacağından emin olmak ister. Dövüşürken ayağının altında sağlam bir toprak bulunduğunu duyunca, kavganın ortasına atılmaktan çekinmez. Çünkü zafer yalnızca onun değil, onun gibi acı çekenlerin de zaferi olacaktır.

Evet bencillik, ama kişisel olmıyan bir bencillik: Emekçi, içinde bulunduğu emekçi sınıfına kendini feda ettiğine göre, önce bir sınıf bencilliği, sonra da bir insanlık bencilliği: Çünkü, emekçi sınıfını kurtarmak için, kapitalist rejimin doğurduğu sınıflar çatışmasına son vermek ve yalnızca dünün işçilerine değil, dünün kapitalistlerine de gerçek sevinci, gerçek mutluluğu getirecek bir insanlık yaratmak gerekir. Bu bakımdan, bir emekçi tüm bencil olamaz, çünkü ancak işçi sınıfı uğruna fedakârlıkta bulununca kendi yararını düşünmüş olur; ancak insanlık uğruna fedakârlıkta bulununca kendini işçi sınıfına adamış olur; ancak işçi sınıfını gözden çıkarınca insanlığa hizmet etmiş olur. Bir esir, ancak pranga arkadaşlarını kurtararak, hatta gerekirse onlar uğruna kendini feda ederek kurtulabilir: Herkes beraberce hapisten kaçınca kimsenin artık oraya geri götürülmemesi gerekir. Hatta, hapisanenin yıkılması ve kaçaklarca yapılan özgür ve mutlu konutta geçmişin zindancıları için dahi bir yer ayrılması gerekir. Ancak bu yolla

en dar bencillik en geniş cömertliğe ulaşır: En vahşi kavga en kesin kardeşlik içinde sona erer.

Peki, bu bir hesap değil midir? İnsanların yüreğinde büyüyen bu fedakârlık, gerçekte, ileriyi gözeten bir bencillik değil midir? Ezilen sınıfın eylemiyle bütün insanlığı kurtaracak olan tarihsel kanundan habersiz, bireysel bilinçler, böylece işlenmiş olmuyor mu? Böylece, acı çekenler, sırtında taşıdığı efendiyi yükseltmeden kendisi de ayağa kalkamıyan köleye benzemiş olmuyor mu? Emekçi sınıfı yaralanmış insanlığın halini kendinde duymuyor mu? Yahut kendi çektiklerinde insanlığın çektiklerini görmüyor mu? Kendi kalkınınca insanlığı da kalkındırmayı ummuyor mu? Toplumun hareketinde şu üç kuvvetten hangisinin payı var: Düşünülmüş bencillik, tarihin bilinçsiz diyalektiği ve insanlığın derin bilinci. İnsan bireyselliği nasıl hem bu denli kapalı, hem de bu denli açık olabiliyor? Kişioğlunun yüreğinde ve tarihin oluşumunda şu karşıtlar ya da şu karşıt eğilimler nasıl oluyor da birbirinden ayrılamıyor: Bencillik ve fedakârlık. İşte, bu soruların anahtarını bulan kimse, insanın ve belki de evrenin sırrını çözmüş olur. Gerçi sosyalizm bu sorunlara nazarî bir çözüm yolu bulmağa çalışmaz. (Zaten onun konusu değildir bu.) Ama, ameliyede (onun bir ahlâk oluşu da buradan geliyor), kurtuluş çabası içindeki emekçiyi işçi sınıfına ve işçi sınıfını insanlığa bağlıyarak insan tabiatının bütün güçlerini coşturur ve birleştirir: Bencillik ile feragat, istek ile fedakârlık, tarihin gizli hareketi ile insanlık düşüncesinin bilinçli eylemi tek yürekte bu-

luşurlar. İnsanda bulunan ve insanı meydana getiren bütün enerjiler şu yüksek amaç için bir araya toplanırlar: Birleşip uyuşmuş bir insanlıkta bütün bireylerin kurtuluşa ve sevince kavuşması...

Gelgelelim, sosyalizm bireysel bencillik ya da bayağı bencillik denilen hayvanî bencilliğe yüz vermez. Bu türlü bencilliği kapitalist rejime bırakır. Nitekim, kapitalistler iyi bir sınıf meydana getirirler; özel çıkarlarını emekçi sınıfına karşı iyi birleştirirler. Fakat bu birleşmeler yürekten gelen bir dayanışma edimi değildir; özel çıkarların bir yığışımı, bir derneğidir. Kapitalistçe direnme yüzünden, bireysel bencillik sınıf bencilliğinde ve sınıf bencilliği emekçilerin hareketini belirleyen insancıl bencillikte erimez, birinden ötekine bir geçiş olmaz. Çünkü işçi iş uğruna kendini unutur; fakat kapitalist, kapital uğruna kendini unutmaz. Bundan ötürü, kapitalistlerin ordular kurmaları boşunadır: Emekçi sınıfı, sosyalizme girdiği ölçüde, onlara çok daha kuvvetli bir ahlâk beraberliği ve tutarlığıyla karşı koyacaktır.

... Herşeyden yoksun bırakılmış, soyulmuş ve çıplak kalmış emekçiler kendilerine birşeyler isterken, kim için ve ne için istemektedirler? İnsanda bulunmıyan, dışardaki bir güç için mi, zenginlik için mi? Onlar yoksuldur. Sermaye için mi? Onlar gündelikçidir. Vücut güzelliği için mi? Kölece çalışma onların soyunu bozmuştur. Yüksek bilim için mi? Onlar geceden güçlükle çıkarlar ve günün ilk ışıklarını güçlükle hecelerler. Deha için mi? Eğer onlarda böyle bir şey varsa, sefil ihtiyaçlarla çoktan boğulmuştur.

Hayır, onlar kendileri için dilekte bulunurken insan için dilekte bulunmuş olurlar. Üstelik, dilekleri de insanı insan kılan şeylerdir: Servetten, bilinçli dehadan, soylu güzellikten, yüksek bilimden soyulduktan sonra insanın elinde kalan şeyler... Peki, nelerdir bu elinde kalanlar? Çalışma, acı çekme ve sevme gücü, henüz yoksul fakat umut dolu bir düşünce başlangıcı, insanlara duyulan geniş ve candan yakınlık... İşte, emekçi sınıfının kendisi için dilediği şeyler: İşte geleceğe adanan kutsal tortu... Demek ki emekçi sınıfı kendisi için isterken, aslında, bütün insanlık için istiyor. Çok aşağıda bulunmakla birlikte, kendini yükseltirken herkesi de yükseltiyor: Böylece, insanlık kendiliğinden ve kendisi için yükselmiş oluyor. Artık, yeni kente girmek için, kapıda emekçiyle birlikte aynı adı vermek yetecek. Hangi adı mı? "İnsan" adını...

Diyelim ki yüzünüz çektiğiniz acılarla kırışmış, açlıkla solmuş, bilgisizlikle alıklaşmış, kötülükle bozulmuş bulunsun. Olsun, kötü geçmişin ne önemi var? Bu yüz bir insan yüzüdür ya: Giriniz! Bu gözlerde insancıl bir ışık yanıyor ya : Giriniz! Burası insanların kentidir. Böylece, emekçi sınıfının yücelmesi, tarihte ilk defa insanlığın yücelmesine, yalnızca insanlığın, bütün insanlığın yücelmesine yol açacaktır.

Bu durumda, bir emekçi nasıl olur da insanoğlunu kendinde bulmaz, onun titreyişini, bağırışını, umutlanışını, dövüşmesini kendinde duymaz? Emekçilerin benciliği nasıl olur da bir bireyin ya da sınıfın bencilliği yerine insanlığın kutsal bencilliğini getirmez? Nasıl olur da, bireysel bencillikle sınıf bencil-

liği ve insancıl bencillik aynı yürekte çarpmaz? Dolayısıyla, nasıl olur da, sosyalist hareket aracısız elde edilen çıkarın sağlamlığını ve açıklığını, sınıfların hak davalarının sert ve soylu tutkusunu ve insan dileklerinin büyüklüğünü kendinde taşımaz? Evet, emekçi sınıfı kavgaya bu şekilde girince, bunların hepsini kendinde taşıyacaktır. Tıpkı Vulcain'in tek şimşekte şu üç ışığı taşıması gibi: Dilek, tutku, esirgemezlik. Onun için, sosyalizmin, kendi dışında ve üstünde bir ahlâk aramaması gerektiğini söylemekte haklıyım! Kaldı ki uygulamada sosyalizmin kendisi bir ahlâktır. Bu tarihsel ve dışa çevrik (yani emekçiye, emekçi sınıfına, insanlığa çevrik) dayanışmadan sosyalizm samimi ve bilinçli bir dayanışma meydana getirecektir (x).

x) **Etudes Socialistes ,C. I, S. 262-276.**

SANAT, ÜLKÜ VE GERÇEK

Gerçi, sanat eseri ancak güzel olduğu zaman amacına ulaşır. Ama bu güzellik gerçekle ve ülküyle beslenirse daha bir yücelik kazanır. Çünkü "ülkü gerçeği soldurmaz, geliştirir."

Sanat eseri ancak gerçekten güzel olduğu zaman tamamlanmış olur. Ancak o zaman, birbirini izleyen yüzyıllar, ondan ne bir şey eksiltir, ne de ona bir şey ekler. Bizde yüce bir dolgunluk ve dinginlik duygusu uyandırması da bundandır. Gerçi, yolumuz üstünde rastladığımız bayağılıklardan bunalınca, hayatın tatsızlıklarına karşı gene hayatın içinde bir sığınak buluruz. Nitekim, yanlarında sıkıntımızı giderebileceğimiz yüksek ruhlar, soylu yürekler eksik değildir. Ama acıyla kıvrandığımız her an onları çevremize toplıyamayız; her an onları sıkıntılarımızın, üzüntülerimizin içine sokamayız, dostluk elverse bile, kendimizden utanırız.

İşte o zaman temiz ve sevimli bir kitap yüreğimize soğuk su serper. Çok değil, şöyle ayak üstü okuduğumuz bir sayfa, kendi kendimize mırıldandığımız birkaç beyit, bakışlarımızın hoşlandığı bir resim içimizi açar. Bazan duyarsınız: Sanatın bize göster-

diği bu ülküsel güzellik, hayatı alçaltıp acılaştırdığından, birtakım üzgün ruhlara bir teselliden çok bir alay gibi gelirmiş, onun için, sanatın bu güzel yalanlarından ayrılır ayrılmaz gerçek bize daha kötü, daha bayağı görünürmüş...

Böyle söyliyenler aldanıyorlar.

Goethe, sanatın tabiatı karşılaması gerektiğini pek güzel belirtir: Çünkü sanat da tabiatın bir parçasıdır. Bunun gibi, ülkü de gerçeği karşılamalıdır: Çünkü ülkü, gerçeğin en yüksek şeklidir.

Sanat nedir, ülkü nedir? İnsan ruhunun gelişmesi. İnsan ruhu nedir? Tabiatın en yüksek çiçeği. Bu bakımdan, en yüksek düşlerimizin dahi kökleri gerçeğin içindedir. Müzik, yoksulluğumuzu unutturarak, bizi hayallerin sınırsız evrenine ne ile götürür? Yerçekimine bağlı havanın birtakım titreşimleriyle. Bağırmalar, konuşmalar, mırıldanmalar ve türkü söylemelerle hayat dile gelir, ruh heyecanlanır; esen yele sevincinin ya da üzüntüsünün sırrını açıklar.

... Şiir güzelik, sevgi, ödev, şefkat, temizlik, yüreklilik sözcükleriyle bizi coşturur. Bu sözcükler, insanlığın bağrından çıkmış, insancıl dilden alınmıştır; seçkin bir tabakanın uydurmaları değildir.

Irkımızın inceliğin, doğruluğun, iyiliğin yüksek örnekleriyle sanat hayatını yaşatabilmesi şaşılacak bir büyüklüktür. Gelgelelim, bunu yaratan dehaların ruhları —toplumda tatlılık ve yücelikle beslenmemiş olsaydı— bu büyüklüğü ortaya koyamazlardı. Arasıra yüreğimizi dolduran bu duygular ,bu sevinç, bu ce-

şaret bize nerden geliyor? Belki içimize usulca kayan ve ruhumuzun derinliğinde yavaşça bir sevinç çiçeği açtıran bir ışından. Yaratıcılara bu büyük ilhamlar nerden geliyor? Belki doğruluk ve sevgiyle aydınlanmış bir yüzden. Sanatçılar için ülkü yapma bir çiçek değildir, gerçeğin en iyi, en tatlı yanlarından örülme canlı bir çiçektir. Bu çiçeği koklayan yaratıcılar daha da serpilip gelişirler. Demek ki ülkü, gerçeği soldurmaz, tersine, onu besler. Nitekim insanlığın bulduğu güzel görüşleri benimseyip uygulayınca, sanatın doğurduğu büyük ruhlarla birlikte yaşayınca hayatı sönük ve bayağı görmekten kurtuluruz. Gözlerimiz ve gönüllerimiz dünyadaki güzellik ve insandaki iyilik hazineleriyle tanışır. Şiir çimenlerin ürpertisini ruha iletir, yarı kapalı gönüllere güzelliğin ve büyüklüğün gizli çiçeklerini gösterir, içimizde daha ince duygular uyandırır. Ülküyle gerçeğin kucaklaşmasını bütünlemek için güzel görüşleri davranışımızla gerçekleştirmemiz, yaşayışımızla ortaya koymamız gerekir. Bu güç bizde vardır. Nasıl ki meşe ağacı uzayı dolduran havayı köklerine kadar götürüyorsa, sanat da yüksek ilhamları varlığımızın derinliklerine kadar öyle indirir. (x)

x) **Pages Choisies, S. 52-54.**

SANAT VE SOSYALİZM

Sosyalist demokrasi "bütün insanlığı seçkin bir topluluk haline getirmek istiyor." Sosyalist toplumda ruhun ve zekânın en yüksek ürünleri kendi yerlerini alacaktır. Bilim "özgürlüğe kavuşmuş işçilerin ortaklaşa hizmetçisi" olacaktır. Sanatçı kendini tam olarak ortaya koyabilecektir. "Eskiden Floransa'daki vaftiz yerinin kapısını bol ve çeşitli işlemelerle, canlı ve ince oymalarla donatan sanatçı, artık sosyalist toplumun kapısını donatacaktır. Yeni düzenle kendiliğinden gelişen sayısız kuvvet, sevinç ve güzellik biçimleri yani lüks biçimler yaratacak ya da tesbit edecektir."

13 nisan 1900 de, Porte Saint-Martin'de, Anatole France'ın başkanlığında yapılan bir konferansta Jaurès, kapitalist toplumun sanatçıya zorla kabul ettirdiği sınırları belirtir, "toplumsal canlanma" dan fışkıracak "tarihsel canlanma" ya işaret eder.

... Yüz elli yıldan beri sanat eserinde, sanat yaratışında tam bir ahenk ve birlik görülmüyor. Niçin? Çünkü, bütün insanları birbirine yaklaştıran, birleştiren, kaynaştıran ve dolayısıyla, hayatı yansıtacak sanat eserlerine bütün kuvvetleri bağdaştırmak ve

düzene sokmak imkânını veren ortak fikirler, ortak görüşler yok artık. Eski dinsel varsayımlar, bilimin getirdiği aydınlık önünde dağılıp gittiler; bu yüzden, evrende düzen ve disiplin kalmadı. Ne var ki bilim de henüz taslak halinde; her ne kadar geçmişin hayaletlerini kovduysa da, insanları henüz kesin bir sonuca ulaştırmış değil. Bu durumda, tükenmekte olan köhne dinsel inançların uğradığı bu bozgun içinde, doğmakta olan bilimin taşıdığı bu eksiklik içinde evren fikrini oluşturmak, düzenlemek üzere ne kalıyor geriye? Yalnızca insanlık kalıyor! Ama, şu anda, insanlık diye de bir şey görülmüyor, çünkü o da birlikten yoksun. İnsanlar, sınıf çatışmalarından ötürü, iyice bölünmüşler. Mülkiyet imtiyazı düşmanlıklar doğurmuş insanların arasında, beraberliği yıkan uçurumlar açmış... Yırtılan, bölünen insanlıklar var şimdi karşımızda. Artık evren, insandan gelen bu uyumsuzluğa, ancak bir uyumsuzluğun yankısıyla cevap verebilir.

Dünya görüşümüzün sınıf çıkarlarına göre nasıl değiştiğini iyi bilirsiniz. Birtakım burjuva partileri, toplumsal imtiyazlarını korumak için, kendi anlayışlarıyla artık bağdaşmıyan inançları dahi tutmaya uğraşıyorlar. Giderek dünya üstüne bulanık bir ışık, yanıltıcı bir ışık, karışık bir ışık serpiyorlar.

Hayatı dile getiren sanatın ve sanatçıların dünya ve insan görüşlerinde, insanlıkta bulunmıyan bir birlik yaratmak isterken nasıl başarısızlığa uğradıklarını örnekleriyle görüyoruz.

Bağdaşmazlık, çözüklük, güçsüzlük! En büyüklerin, evet, en yüksek dehaların güçsüzlüğü... Günümüzde insanlık uyuşmazlık ve tutarsızlık içindedir, bizzat kendine karşı gelen kümelere ayrılmıştır, ekonomik ve ideolojik savaş barsaklarına kadar girmiştir, bundan ötürü, en büyük dehalar bile tümüyle bağdaşık ve tümüyle uyumlu sanat eserleri yaratamamaktadır.

Öte yandan, sanat hayatı —burjuvazinin devrimci döneminde olduğu gibi— yapmacıktır; halkın derinliklerine ulaşamamıştır. Anatole France'ın demin bütün sanatçılara ve zanaatçılara yaptığı çağrıyı ben de sizinle birlikte alkışladım. Evet, "güzel sanatlar" ın güzelliği ve "sınaî sanatlar" ın güzelliği diye iki ayrı güzellik yoktur; çeşitli yöntemlerle aynı maddede yaratılan bir tek güzellik vardır. Gelgelelim zanaatçı, kuyumcu, madenci, dökümcü ve basımcı kapitalist toplumda bütünüyle emekçinin gördüğü işi görmezler. Sanat hayatını kurmak istiyen ve ona herkesin katılmasını bekliyen kimseler için bugün asıl mesele, bütün insanlığı bu ışığın altından geçirebilmektir. Acaba burjuva toplumu, sanatı ve sanat hayatını toplumsal hayatın derinliğine, işçi sınıfının bilincinin derinliğine indirebilmiş midir?

Söyliyeyim: Hayır! Bugünün geçici uygarlığını mahkûm eden şey de buradadır. İyice biliyorum ki, en mekanik görünen endüstriel işlerde dahi, birtakım güzellik unsurları vardır. Hem, yalnızca zanaatçının şaheserlerinde değil, fabrika emekçilerinin makinayla yaptığı işlerde de bu unsurlar vardır.

... Gelgelelim, sözü geçen işlerde şaşılacak zekâ unsurları, şaşılacak güzellik unsurları var diye, bugün işçi sınıfının sanat dünyasına girdiğini ve orada yükseldiğini söylemek doğru olmaz. Hayır, sanat iş hayatının derinliğine inmemiştir, çünkü demokrasi de o hayata girmemiştir. Demokrasi siyasal düzenin yüzeyinde kalmıştır. Gerçi bütün insanlar nazariyede eşit ve özgürdür, ama atelyede sermayenin büyük gücü köleleştirilmiş emeğe hâkimdir. Demek ki, güvenlikten ve yönetim gücünden yoksun bırakılmış demokrasi atelyeye, yani işe girememiştir. Hayatta olduğu gibi işte de demokrasi yüzeyde kalmıştır, derinliklere inememiştir. Dolayısıyla sanat da, aynı şekilde, derinliklere uzanamamıştır.

Bir sınıfın gerçekten sanatçıl bir sınıf olması için nedir gereken? İki şey: Birincisi, bu sınıfın elinde bir anlatım aracı bulunmalıdır; ikincisi, coşkularını ve duygularını kuvvetlendirmek, dile getirmek için bu aracı kolaylıkla kullanabilmelidir.

Bir tabiat görünümü ya da bir insanlık hareketi karşısında derin bir heyecan duyabilirsiniz, az görülen bir duyguya kapılabilirsiniz; ama bu heyecanı, bu duyguyu malınız olan bir anlatım aracıyla —başkalarından önce— kendinize anlatamazsanız neye yarar? Hiçbir şeye! Yoksa bu duygu, güzellikten doğan bu ışık içinizde sönüp gider. Tıpkı, içinde yanacağı havayla karşılaşmıyarak sönen bir alev gibi... İşte, Fransa'da emekçi sınıfı, işçi ve köylü sınıfı şimdi bu durumdadır: Duygularını, düşüncelerini ve düşlerini sanatsal güzelliğe çevirecek yeterli bir anlatım ara-

cından yoksundur. Elbette, günümüz toplumu için utanılacak bir yoksunluktur bu: Günlük çalışmayla ezilmiş bunca insan, bunca işçi, bunca emekçi büyük düşünürlerin, yazarların, sanatçıların dehasıyla yaratılan fransız dilindeki güzelliğe, kuvvete, nüans inceliğine —eksik bir eğitim ve öğretim gördüğünden ötürü— varamamıştır. Oysa, aristokratlar Fransızcanın bütün inceliklerini bilirler. Bugünkü uygarlık, kuşakların dehalarının biriktirdiği bu hazinelere girme yolunu köylülere ve işçilere kapamıştır.

Sosyalizm, halkın eğitimini tamamlıyarak bütün işçilere dilimizin bütün zenginliklerini iyice kavramak ve kullanmak imkânını verinceye kadar emekçi sınıfı sanatın yüksekliğine ulaşamıyacaktır.

Emekçi sınıfı bugün insanlğıın sanat kuruluşlarına katılamıyor; çünkü bir çeşit kader, bir çeşit kulluk onu önlüyor. Çünkü, yurttaşlarım, sanat eseri yaratmak, sanattan tad almak, güzelliğe varmak için kişioğlunun kendi hayatına, kendi emeğine hakim olması gerekir. Kim ki kendi yaşayışının kölesi ise, kim ki kendi çalışma düzeyinin üstüne çıkamıyorsa, kim ki işini düşünceyle ve sevinçle insanlığın oluşumuna bağlıyamıyorsa, onun, sanat hayatına girmesi gerçekten imkânsızdır. Nitekim, sanatsal güzelliği duymaya yatkın pek az köylü vardır. Oysa, bütün köylüler tabiatın güzellikleriyle, büyüklük ve bayağılıklarıyla sürekli ve araçsız bir ilişki içindedirler. Fakat ağır işlerinden başlarını kaldıramadıkları için, çorak topraktan birkaç kuruş çıkarmaktan başka bir şey düşünemedikleri için, kendi çabalarını tümüyle insan-

lığın çabasına ve insanlığın çabasını tümüyle evrensel çabaya bağlıyamadıkları için açık bir kavrama, bir güzellik duygusuna yükselemiyorlar. Yüreklerine kadar toprağa gömülmüşler, toprağın baskısı kalplerinin çarpışını boğmuş...

Bazan kır yollarında ormandan gelen yoksul, yaşlı köylüler görürüm. Sırtlarına yeşil dallar yüklenmişlerdir. Yaprakların üzerinden geçen rüzgâr, onların yöresinde, sanki bir orman hışırtısı meydana getirir. Fakat köylü işitmez bunu, bir parçasını sırtında götürürken, ormanın kulağına mırıldandığı bu şarkıyı anlamaz, otomatik adımlarla yoluna devam eder. Tabiatın soluğuyla kuşatıldığı halde onu duymadan yürür gider. Şehirli emekçi de bu köylü emekçiye benzer: Günde on iki saat, on dört saat, on beş saat fabrikada çalışan bir insandan zaten ne beklenir? Yaptığı bu uzun ve mekanik çalışmanın özgür bir çalışma olmadığını anlasa bile, ertesi gün, ya ustabaşının kabalığı, ya olayların zorlaması, ya insanların sertliği ya da işsizlik dolayısıyla işinden atılabilir. Hayvan gibi makinalara koşulan, eritilip tüketilen, yarınından edilen bir insandan ne beklenir? Kendisinin ya da çoluk çocuğunun yarınki ekmeğini düşünerek korkudan bunca ezilmiş, bunca kullaşmış bir işçinin, düşüncesiyle bütün bu sağırlaştırıcı makine gürültülerinin üstüne çıkması ve şöyle demesi nasıl beklenir : "Çalışan bu makinelerin gürültüsü evrensel ahengin bir parçasıdır..."

Böyle bir ahenk ancak yarın, biz onu kurtardığımız zaman kurulacaktır. Çünkü, kim olurlarsa olsun,

lar, bütün insanları sanat hayatına, güzellik hayatına ancak sosyalizm çağıracaktır. Bugünün yeteneksiz emekçisini, ilk defa olarak, sanatın kutsal güzelliğiyle o donatacaktır. Onun için, ey sanatçılar, bizden korkmayın! Şaheserlerinizin önüne bölünmüş insanlığın yalnızca bir parçasını değil, yalnızca bıkkın ve doygun bir seçkinler kümesini değil, yalnızca mutlu azınlığın ardından giden bir kör kalabalığı değil, özgür ve kardeş bütün bir insanlığı ilk defa çağıran biz olacağız. İlk defa biz insancıl bir sanat için yaratacağız. Şimdiye kadar insancıl sanat ancak parça parça var oldu, çünkü şimdiye kadar ancak insanlığın parçaları vardı.

Evet, tam bir tanımı yapılmasa da, anlaşılıyor ki bu toplumsal yenilenmeden yarın olağanüstü bir sanatsal yenilenme doğacaktır. İnsanlık, ilk defa olarak, tabiatın karşısında, «olduğu gibi» duracaktır. Her kişi tabiatı gözlerken onda bütün insanlığın dost varlığını duyacaktır ve her bireyin aracılığıyla bütün insanlık tabiatı gözlemiş ve yoklamış olacaktır. Böylece, bütün insanlık tabiatın pençesinden kurtulacak, onun üzerinde tam bir hâkimiyet kuracaktır. Bunun sonucu, tabiatı yukardan daha bir güvenlikle, daha bir tatlılıkla yorumlayabilecektir. Ama, biz insanlar, hepimiz birbirimizle savaştıkça, aramızda toplumsal eşitsizlikler bulundukça, ruhlarının bireysel değerine bakılmadan insanlar işleten (sömürücü) ve işletilen (sömürülen) diye ayrıldıkça, bibiriyle çatışan sınıflar var oldukça, toplumda hep kuvvetin sözü geçtikçe hepimiz tabiatın birer

parçası olarak kalacağız; çünkü tabiatın temel özelliği kuvvetin üste çıkmasıdır. Gelgelelim, insanlık kendi bağrındaki kuvveti yenince ve kardeşçe bir ahenk yaratınca tabiatın kuvvetinden kurtulacaktır. O zaman insanlık, tabiattaki bütün kabalıkların, hoyratlıkların üstüne yükselecek ve şöyle diyecektir :

«Sizden kurtuldum! Kine, nefrete, zalimliğe, katilliğe kulluktan artık kurtuldum! Tatlı ve kardeş bir insanlık oldum!» Ayrıca, şunu da diyecektir : «Tabiattan çıkan ben işte iyi oldum. Demek ki, bütün kabalıklarına karşın, tabiatta iyiliğin ve şefkatin sırları uykuda duruyor... Nitekim, insanlıkla tabiat arasında yeni bir bağın kurulduğunu duyuyorum. İlerde, eşyanın derinliklerinde uyuyan bütün bilinmedik şefkatler ortaya çıkacak ve kurtulmuş insanlığı aydınlatacaktır» (x).

---

x) **Etudes Socialistes, C. II, S. 147-153.**

ASIM BEZİRCİ

TÜRKİYE'DE JAURÈS

TÜRKİYE'DE JAURÈS

Jaurès Türkiye'de öteden beri sevilen kişilerden biri olmuştur. O kadar ki, sosyalist olmıyan bazı yazarlar dahi ondan övgüyle söz açmışlardır. Bu yüzden, adı şiirlere geçmiştir. Örneğin, ünlü şairimiz Yahya Kemal Paris'teyken Jaurès'e ilgi duymuş ve **Eski Paris** şiirinde adını hayranlıkla anmıştır :

Eski Paris'te bir ömür geçti;
Jaurès'in gür sedası devrinde
Tuncu canlandıran ilâhdı Rodin,
Verlaine absenti Baudelaire afyonuna
Karışan bir sihirli hazdı şiir.

....

Jaurès'in Fransız Millet Meclisi'nde verdiği nutuklar, orada olduğu gibi, Osmanlı basınında da yankılar uyandırmıştır. Gazeteler, az da olsa, zaman zaman onun adını anmışlar, konuşmalarından parçalar yayımlamışlardır.

Jaurès'e duyulan ilgi İkinci Meşrutiyet'ten sonra artmıştır. Osmanlı Sosyalist Fırkası'ndan Hüseyin Hilmi Paris'e giderek onunla konuşmuştur. Hattâ,

aralarında yazışmalar olmuştur. Sözgelimi, Jaurès Hüseyin Hilmi'ye 1910 yılında bir mektup göndermiştir. **İştirak** Dergisinde 20 Mart 1326 da çevirisi yayımlanan mektupta şöyle denilmektedir :

«Fransa Sosyalist Fırkası Reisi ve İnsaniyet (Löhümanite) Gazetesi Sermuharriri Paris Meclis-i Mebusân Âzasından Mösyö Jores'in mektubu

Paris, 26 Şubat

«Serbest İzmir ve İştirâk Gazeteleri Müdürü
Hüseyin Hilmi Beye

«Sizi an samim-ül kalb tebrik ederek devâm-ı muvaffakiyetinizi temenni eylerim. Her nevi muavenet ve muzaharete hâzır ve âmâde olduğuma emin olunuz. İstediğiniz malûmatın itası ve lâzım gelen kütüp ve risailin irsali için cevabınıza muntazırım. Arzunuz veçhile Fırkamızın programını gönderdik. Bu posta ile alacaksınız.

«Metin, gayyur ve sabitkadem olunuz. Bu meslek daima metanet, daima ciddiyet kabul ve tavsiye eder. Türkiyeli biraderlerimize selâmlarımın arzını reca ederim.»

«Jan Jores»

Birinci Dünya Savaşı ertesinde Jaurès'in adı basınımızda daha sık geçmeğe başlar. Nitekim, 28 Nisan 1919 da çıkan **İdrâk** gazetesinin üçüncü sayısın-

da **Büyük Bir Fransız Sosyalisti** başlıklı şu havadis yazısı basılır:

«Fransa'da sosyalizm cereyanını en amelî bir şekil ve vaziyete ifrağ ederek mezkûr Fırkanın riyasetini ihraz eden meşhur (Jan Jores) Harb-ı Umumînin iptidalarında (Vilen) nâmında biri tarafından katledilmişti. Ahiren, dört senelik bir sükûttan sonra Paris'te cereyan eden muhakeme neticesinde Vilen'in beraetine karar verilmiştir. Fakat son aldığımız Avrupa gazeteleri bu münasebetle yalnız insanlık muhabbetiyle ve adalet ve hak aşkiyle perverşiyâb olmuş bulunan (Jan Jores) in hâtırasını tebcîlen Paris-te pek büyük nümayişler yapıldığını ve bu numayişlere sosyalist bayraklarını taşıyan üç yüz bin kişinin pek hararetli bir surette iştirak eylediklerini yazıyorlar. Biz de, Fransızların olduğu kadar bütün cihanın hürmet ve tekrim ile yâd eyliyeceği bu muhterem (Sosyalistler Babasının) bir resmini dercediyoruz. Resmin bir köşesinde zavallı Jores'in ne suretle katledildiği de vâzıhan gösterilmektedir.»

İdrâk gazetesi dördüncü sayısını da Jaurès'in anısına ayırır. Tarihsel bir önemi olan ve Jaurès'i tanımamıza yardım eden bu yazıyı da aşağıya alıyoruz :

«Fransız Sosyalizminin mübdi ve nâzımı olan (Jan Jores) yalnız kendi memleketine, kendi Fırkasına değil, belki bütün âlem-i insaniyete fahr-ü şeref bahşeden dehâlardan birisi idi. Kavanîn-i mevzua-i içtimaiyenin; ahvâl ve icâbât-ı siyasiye ve iktisadiye-

nin tevlid ettiği gayr-i kabil-i tehammül şerait içinde en müellim sefalet ve mahrumiyetlerin kahhar savletleriyle çırpınan zavallı insanlar, nazarlarını ve ümitlerini Jores'in pâk ve necip nâsiyesi üzerinde temerküz ettiriyorlar; onun vakur ve pürazim şahsiyetinde bütün cerihaları için bir medet ve şifa menbaı buluyorlardı. Jores; mesleğinde gösterdiği sebat ve metanet, efkâr-i ahlâkiye ve insaniyesindeki salâbet, vukuf-ı ilmî ve tecrübisi ile muhalifleri arasında bile temin-i hürmete muvaffak olmuş bahtiyarlardandı. Fransa, harbin bütün gavailine rağmen, tamam beş sene bu necip evlâdının ziyaına ağladı. Onu, onun gördüğü hizmetleri unutmak şöyle dursun her vesilede tekrar ile tebcil ve takdis eyledi. (Jores) in metin ve ulvî sadası bütün haksızlıklara, bütün içtimaî müsavatsızlıklara karşı aynı heyecân-ı necibâne ile isyan ediyor ve nutuklarında beşeriyyet-i muztaribe ve sefilenin yekûn-ı âlâmını derin bir vecd ve merhamet ile ağlıyordu. Cemiyet-i insaniyyenin refâh-ı müstakbelini salâh-ı içtimaî ve iştirâkîde gören her fert için Jores'in lâyemût hâtırasını hürmet ve ta'zimile tekrar etmemek ihtimali yoktur. Yeryüzünde içtimaî müsavatsızlığın tevlid ettiği sefaletler; açlık ve yoksulluk içinde kıvranarak solan ve ölen beşer kitleleri; en zâlim tegallüb ve tehakkümlerin savleti altında ezilen ve kırılan biçâreler var oldukça, şüphe yok ki Jores'in her feryâd-ı hakkı yeni bir hadîs-i teselli olarak takdir edilecek ve insaniyet Jores'le beraber kendi feyyaz muhitinde bu kadar müstesna bir dehâ ibda eden Fransa'ya karşı da sarsılmaz bir minnet

ve şükran hissi perverde eyliyecektir.

«Dünkü nüshamızda söylemiş olduğumuz veçhile Jores'in katil-i habîs ve menhusu olan Vilen'in muhakemâtı cereyan ederken bilmünasebe bazı şehadetlere müracaat edilmişti: Fransa'nın ilmen ve fennen en yüksek ve en mümtaz tabakalarına mensup olan bu şahitlerden bazılarının ifadelerini bervech-i âtî telhîsen tercüme ederek gazetemize dercediyoruz» (1).

Gazete, bundan sonra, şu kişilerin konuşmalarının özetini verir : «Sart âyanı Mösyö Döturnel Konstan, 14 üncü Daire Mebusu Mösyö Brak, Sorbon ve Ulûm-ı Siyasiye Mektebi Muallimlerinden Mösyö Levi Brül, Sorbon Darülfünunu Fransa İhtilâli Müderrisi Mösyö Olar».

Bu ilginç konuşmalardan ancak birini, Levi Brül'ünkini aktarabileceğiz:

«Tabiat bilhassa Fransa'da pek müstesna kabiliyetler, pek muktedir insanlar, dâhîler yetiştirmiştir. Fakat maalesef bunların içinde Jores'e benziyenleri azdır. Jores kadar salâbet-i fikir ve terbiyeye malik insanlara hemen hiç müsadif olmadım. Jores herşeyi okumuş ve hâfızasına nakşetmişti. A'sâr-ı kadîme ve hâzıranın ilmî, edebî, iktisadî ve siyasî hiç bir hâdisesi yoktu ki o kuvvetli dimağa hakkedilmiş olmasın. Aynı zamanda fevkalâde bir kudret-i sa'y sahibi idi.

«Bu şâyân-ı hayret insan her zaman duçâr-ı zulüm ve teaddî olmuş efrâd ve cemiyyâta zahîr idi.

---

(1) **Bak: A. Cerrahoğlu — Türkiye'de Sosyalizm, 1966, S. 60 - 63.**

Fen ve insaniyetin nihayetül'emir ihraz-ı galebe edeceğinden kat'iyyen emin bulunuyordu. Tefekkürâtı ve gayeleri daima ve pek ziyade ulvî idi. Hiç bir fikr-i süfliyyetin çirgâplarına temas etmezdi. Tahmin ve tasavvurun fevkinde gayrendîş idi. Menafi-i zatiyesini hiç düşünmezdi. Bütün arkadaşları gibi o da pek parlak bir Hükûmet kürsüsünü işgal edebilirken bir fikr-i ulvînin müdafii kalmayı bu irtikaların hepsinden daha şerefli gördü» (2).

İdrak'teki bu sevgi ve saygı dolu yazıları, başka gazete yahut dergi ve kitaplardaki yazılar izler. Böylece, Jaurès'e gösterilen ilgi yavaş yavaş ve yıldan yıla artar.

Esat Adil, **Sosyalist Şefler ve Sosyalizm** (1932) adlı eserinde Jaurès'in hayatı ve düşünceleri üstünde durur. Ardından, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Jaurès'i daha genişlemesine ele alan incelemeleri yayımlanır. Bunlardan **Fransız İhtilâli ve Tanzimat**'ın (1943) başında «Fransız sosyalizmi tarihinde müstesna bir mevkie malik olan, bu itibar ile gerek 1850 den sonraki Fransa'nın içtimaî ve siyasî vakaları tarihinde, gerek aynı devir Fransa'sının tarih felsefeleri vâdisinde ismi ve fikirleri hürmetle yâd edilen» Jaurès'in «hayatı, şahsiyeti, metodolojisi ve ana meseleler hakkındaki görüşleri» anlatılır (S. I-XIII). Sonra, «Fransız İhtilâli ve Sosyalizm» e ilişkin düşünceleri özetlenir (S. 1 - 58). Fındıkoğlu bu inceleme-

(2) **Bak: A. Cerrahoğlu — Türkiye'de Sosyalizm, 1966, S. 60 - 63.**

sini, bazı değişikliklerle, **Sosyalizm** adlı eserine aktarır (3). A. Cerrahoğlu **Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi**'nde Jaurès'in kısaca hayatını, eylem ve düşüncesini belirtir; yazısının sonuna, Hüseyin Hilmi'ye gönderilen mektubu ekler (4). Ayrıca, **Türkiye'de Sosyalizm** adlı tarihçesinde «Türkiye Sosyalist Fırkası ve Marx, Lassale, Jaurès» bölümünde hem Jaurès'e değinir, hem de İdrâk gazetesinin yukarda aktarılan yazılarına yer verir (**5**).

Attilâ İlhan bir yazısında «baba» Jaurès'e olan sevgisini anlatır ve eserlerinin dilimize hâlâ çevrilmeyişinden —haklı olarak— yakınır:

"Ayıptır sorması, neden hiç kimse Jaurès'ten söz etmiyor? İrili ufaklı bütün sosyalistler hergün boy boy önümüzden geçiyor da, neden o yanardağ sakallı, havada sıkılı yumrukları, yığınları yerinden oynatan söylevleriyle yadsınamaz yerini almıyor?

"O Jaurès ki bir yakını, Leon Blum, şöyle tanımlar: Ermiş bir kişiydi sanki. Ermiş deyişim, hiçbir davranışında kişisel çıkar düşüncesi olmayışından, kesinlikle olmayışından hem de! Yürek temizliğinin, ruh saflığının sırasında çocuklarınkini andırdığı olurdu.

---

(3) Fındıkoğlu Z. Fahri — Sosyalizm, 1961, C. I, S. 123 - 160.

(4) A. Cerrahoğlu — Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi, 1963, S. 23 - 36.

(5) A. Cerrahoğlu — Türkiye'de Sosyalizm II, 1966, S. 54 - 63.

İktidara aç değildi, alçak gönüllüydü, böbürlenmeyi sevmez, kendisi için hiçbir şey istemezdi. Hasımlarına, dostlarına karşı olduğundan daha dürüst davranmasını herzaman bilmiştir." (6).

Bu arada, Jaurès'ten birtakım çeviriler de yapılır. Örneğin, Kâzım Nami Duru Jaurès'in bazı yazılarını çevirerek **Sosyolojinin Unsurları** adlı derlemesine koyar (7). Asım Bezirci dergi ve gazetelerde bir kaç çeviri yayımlar (8). Sabahattin Eyuboğlu ile Vedat Günyol, Jaurès üstüne bilgi veren kısa bir açıklamadan sonra, bazı parçaları ortaklaşa çevirirler (9). 1966 yılında **Sosyalist Anlayış** çıkar (10). Bu, Jaurès'in Türkiye'de basılan ilk kitabıdır. Jean Rabaut'nun **L'espirt du Socialisme** adlı derlemesinden çevrilmiştir.

---

(6) Yön Dergisi, 16.12.1966.

(7) Kâzım Nami Duru — Sosyolojinin Unsurları, 1936, S. 65 - 68, 385 - 389, 482 - 484, 554 - 556.

(8) Devlet kapitalizmi Sosyalizm Değildir, Gerçek Gazetesi, 20/9/1950.
— Vatan Sosyalizmin Temel Taşıdır, Gerçek Gazetesi, 5/10/1950.
— Yurt ve sosyalizm, Ataç Dergisi, Ekim 1962.
— Sanat ve Sosyalizm, Yeni Dergi, Haziran 1966.
— Ne Baskı, ne de Anarşi, Yeni Ufuklar Dergisi, Eylül 1966.

(9) Yeni Ufuklar Dergisi, Mayıs 1964.

(10) Jean Jaurès — Sosyalist Anlayış, çeviren: Arslan Başer Kafaoğlu, Yücel Tuncer, 1966, S. 115.

Seçme Yazılar, Jaurès'ten Türkçeye çevrilen ikinci kitaptır. İçindeki yazılar Louis Lévy, Madeleine Reberioux ve Jean Rabaut'nun antolojilerinden seçilmiştir.

Batıda çok sevilen Jaurès'in yurdumuzda da sevileceğini umuyoruz.

Dileriz ki bunu başka çeviri kitaplar izlesin.

Asım Bezirci

İÇİNDEKİLER

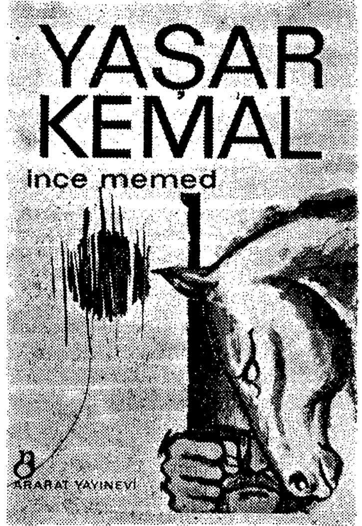
SOSYALİZM :

Yaşar Kemal

İNCE MEMED

dünya basınında

(Fransız Basınından)
Anne Philipe (Liberation)

«Büyük bir yazar, büyük bir kitap. Yaşar Kemal ve İnce Memed... Demek ki herkese hitap eden bir eseri de yazmak mümkünmüş. Hem çok okumuşlara, hem az okumuşlara söyleyen bir eseri... Bir eser ki hem epope, hem de kişisel niteliğe sahip, bir eser ki yüreği ve aklı birleştirmiş. Yürek ve akıl sanat eserlerinde birlikte bulunmalı. Yazık ki dünyamızda bu çok az yapılabiliyor. Bu eserdeki romancının hüneri, kişileri yaratma, bir manzarayı çizme ustalığı, bir gün doğuşu, bir koku, bir şefkat gösterişi... Bütün bunlarda Yaşar Kemalin kabiliyeti eşsizdir.
Türkiyeden büyük bir şair tanıyorduk Nâzım Hikmet. Şimdi de Türkiyenin büyük bir romancısı var, Yaşar Kemal.»

(İngiliz Basınından) (Sunday Telegraph)

«Yaşar Kemal Büyük Rus yazarlarına has bir özellik gösteriyor. İşlediği konunun en ince yerine kadar inmesi onun eserini hayattan daha canlı bir hale getiriyor.»

(Evening News and Times)

«Büyük bir başarı. Yazarı başka hiç bir eser vermese bile bu romanı onun dünyaca ün kazanmasına yeter.»

İnce Memedin 6. baskısı Ararat Yayınevinin ilk kitabıdır.

10 Lira

Yaşar Kemal

ÜÇ ANADOLU EFSANESİ

KÖROĞLUNUN MEYDANA ÇIKIŞI
KARACAOĞLAN
ALAGEYİK

Bu üç büyük Anadolu Efsanesini **Yaşar Kemal** yıllar yılı çalışarak yazdı. Okuyucularımız tarafından büyük bir ilgiyle karşılanan milli edebiyatımızın bu örneğini sunmakla yayınevimiz kıvanç duyar.

10 LİRA

Araratın küçük kitapları : 1

Çetin Altan

ONLAR UYANIRKEN

Türk Sosyalistlerinin El Kitabı

Büyük yazar, sosyalist öncü Çetin Altan'ın bu kitabı bu türün Türkiye'de yazılmış ilk kitabıdır. Yazar kitabını hem çok okumuşlar, hem de az okumuş emekçiler için yazmıştır. Türk Sosyalistlerinin El Kitabını her okuyan anlayabilecektir. Türk sosyalizminin sorunlarına ışık tutan her Türkün kitaplığında bulunması gereken ve elinden düşürmeyeceği bir kitaptır bu kitap. Büyük yazar güzel, faydalı kitabına kendisine gönderilen binlerce emekçi mektubundan örnekler de eklemiştir. Her mektup uyanmakta olan Türk emekçisinin şaheser birer tanığıdır. Emekçi Mektuplarını okuyanlar sosyalist mücadeleye ne türlü sahip çıktığını görecekler kıvanç duyacaklardır.

5 Lira

Araratın

küçük

kitapları : 2

Dostoyevski insan soyunun yetiştirdiği en büyük yazar olarak bilinir. Çok ilginç, zengin bir yaşantısı vardır. Onun büyük eserlerini derinliğine anlamak için bu mektupları okumak şarttır. Bir yazar diyor ki... **"Dostoyevski, hiç bir şey yazmasa da yalnız bu mektupları yazsaydı, gene de dünyanın en büyük yazarlarından birisi olurdu."**

(Dostoyevskiyi her okuyan bu mektupları okumalıdır. Büyük romancının romanlarından daha ilginç eseri.)

140 Sayfa **5 Lira**

Nadir Nadi

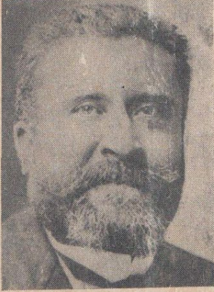
İKİ SOVYET RUSYA

Araratın küçük kitapları : 3

Sovyetler Birliği üzerine Türkiye'de bugüne dek çok yazı yazılmış ve söz edilmiştir. Ama bunların çoğu belli dönemlere özgü enstantaneler olmaktan ileri gidememiştir. Türk basının usta kalemi, değerli düşünürümüz Nadir Nadi bu komşu ülkeyi otuz yıl ara ile iki defa ziyaret ederek 1917 Ekim'inde başlayan ihtilâlin hangi aşamalardan geçtiğini ve hangi düzeye ulaştığını gözlemek ve Sovyetler Birliği'nin gelişmesini mukayeseli olarak tespit etmek imkânını bulmuştur. Nadir Nadi'nin ilk ziyareti İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Sovyetler Birliği'nin olağanüstü kalkınma hamleleri içinde bulunduğu 1935 yılına rastlamaktadır. İkinci ziyaret ise Sovyetler Birliği'nin kendisini bütün dünyaya tam mânasıyla büyük bir devlet olarak kabul ettirdiği 1965 yılında yapılmıştır. Türk okurları, iki Sovyetler Birliği'ni Nadir Nadi'nin usta kaleminden okuyarak yirminci yüzyılın en büyük devrimini yapan kuzey komşumuz hakkında en objektif ve en tatmin edici bilgilere sahip olacaklardır.

5 Lira

Jean Jaurés 1859 da Castre'da doğdu. 1885 te milletvekili seçildi. 1893 te Sosyalist Partisi'ne bağlandı. 1898 de Emile Zola'yla birlikte Dreyfus olayına katıldı. 1902 den başlıyarak, Millet Meclisi'nde, Sosyalist grubun liderliğini yaptı. 1904 te L'Humanité gazetesini kurdu.

Fransa'nın, hatta Avrupa'nın en usta hatiplerinden biri olarak ün kazanmıştı. Ayrıca sosyalizm, işçi hareketleri, Fransız Devrimi tarihiyle ilgili yazıları ve incelemeleriyle dikkati çekmişti.

Jaurés, iyi bir sosyalist olduğu kadar, çoşkun bir insaniyetçi ve barışseverdi. Ölümü de bu yüzden oldu: Dünya Savaşı'na karşı yaptığı mücadele dolayısıyla, bir gericinin saldırısına uğradı, ağır yaralandı, 31 Temmuz 1914 te hayata gözlerini yumdu.

DURAN OFSET BASIMEVİ İSTANBUL. 27 71 34

5 Lira